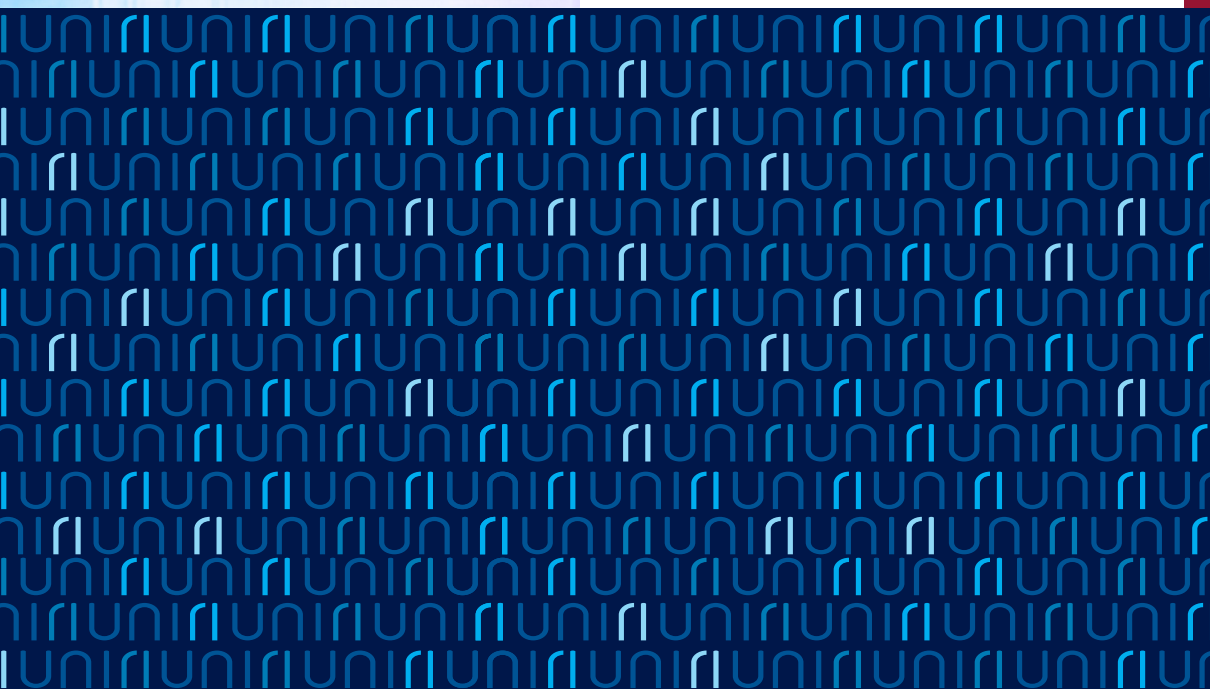

Anita Memišević

Kako pisati na hrvatskome, a objavljivati na engleskome

Anita Memišević

KAKO PISATI NA HRVATSKOME, A OBJAVLJIVATI NA ENGLESKOME

Naslov

Kako pisati na hrvatskome, a objavljivati na engleskome

Autorica

izv. prof. dr. sc. Anita Memišević

Izdavač

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Za izdavača

v. d. dekanice izv. prof. dr. sc. Barbara Kalebić Maglica

Recenzenti

prof. dr. sc. Magdalena Nigoević

prof. dr. sc. Irena Vodopija-Krstanović

Lektura

izv. prof. dr. sc. Mihaela Matešić

Grafička priprema i prijelom

Centar za elektroničko nakladništvo Sveučilišne knjižnice Rijeka

Fotografija na naslovnici

Freepik.com

Mjesto izdanja

Rijeka

Godina izdanja

2025.

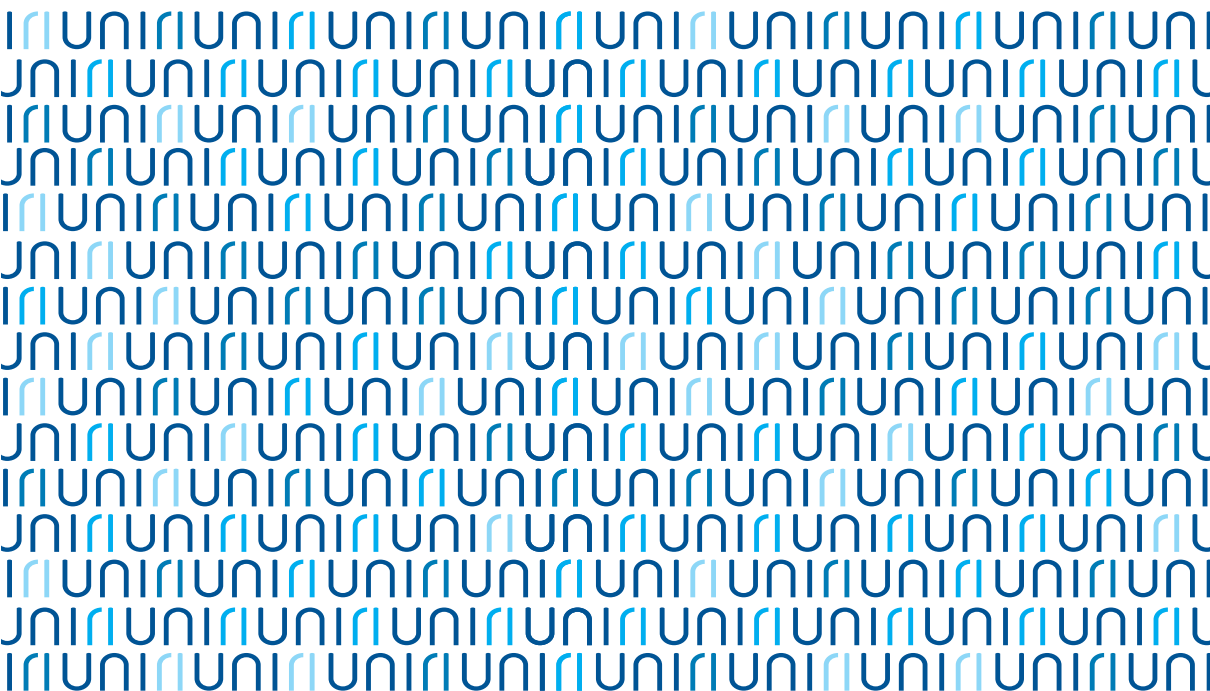
ISBN 978-953-361-135-8 (PDF)

Odlukom Senata Sveučilišta u Rijeci (KLASA: 007-01/25-03/02, URBROJ: 2170-137-01-25-37 od 18. veljače 2025.) ovo se djelo objavljuje kao izdanje Sveučilišta u Rijeci.

Sveučilište u Rijeci pokriva trošak e-izdanja koje obavlja Centar za elektroničko nakladništvo (CEN).

Anita Memišević

Kako pisati na hrvatskome, a objavljivati na engleskome

uniri

Rijeka, 2025.

Filozofski
fakultet
u Rijeci

Mome tati:

Hvala ti što si uvijek tu za mene!

Sadržaj

1.	Kako je ova knjiga nastala i komu je namijenjena	6
2.	Uvod	8
3.	Izazovi pisanja na engleskome jeziku – što kaže literatura? . . .	12
4.	Zašto je pisanje na hrvatskome bolji pristup ako autorovo znanje engleskoga jezika nije na visokoj razini	15
5.	Izbor prevoditelja	18
6.	Što treba imati na umu prije nego što uopće počnemo pisati rad?	20
	<i>6.1. Autorov odnos prema čitatelju</i>	<i>20</i>
	<i>6.2. Čitateljstvo kojemu je rad namijenjen</i>	<i>25</i>
7.	Izbor časopisa – prvi korak u procesu	27
8.	Stil	30
	<i>8.1. Razina riječi</i>	<i>33</i>
	<i>8.2. Razina rečenice</i>	<i>39</i>
	<i>8.3. Odlomci</i>	<i>44</i>
	<i>8.4. Argumentacija</i>	<i>46</i>
	<i>8.5. Ograđivanje (engl. hedging)</i>	<i>47</i>
	<i>8.6. Naglašavanje</i>	<i>52</i>
	<i>8.7. Kritički pristup prema tuđemu i vlastitome radu</i>	<i>56</i>
9.	Vrste znanstvenih radova	60
10.	Struktura znanstvenoga rada	62
	<i>10.1. Naslov</i>	<i>63</i>
	<i>10.2. Sažetak</i>	<i>66</i>
	<i>10.3. Uvod</i>	<i>68</i>
	<i>10.4. Metodologija</i>	<i>75</i>
	<i>10.5. Rezultati</i>	<i>78</i>
	<i>10.6. Rasprava</i>	<i>81</i>
	<i>10.7. Zaključak</i>	<i>86</i>
	<i>10.8. Literatura</i>	<i>87</i>

	<i>10.9.Fusnote</i>	93
11.	Plagiranje.	95
	<i>11.1.Kako izbjeći plagiranje</i>	99
12.	Popratna dokumentacija	103
13.	Literatura	106

1. Kako je ova knjiga nastala i komu je namijenjena

Ideja o pisanju ove knjige nastajala je tijekom više godina. Priča je počela prije osam godina kada sam pokrenula program cjeloživotnoga učenja naslovljen *Kako napisati znanstveni rad na engleskome jeziku*. Program se pokazao vrlo uspješnim, no nekoliko mi je kolege po završetku programa reklo da se i dalje ne osjećaju ugodno pri pisanju na engleskome jeziku. Pri tome su istaknuli da smatraju da su puno naučili i da vjeruju da posjeduju sve potrebne vještine, ali da ne mogu prevladati mentalne prepreke koje ih koče pri pisanju na engleskome jeziku te su iznijeli vrlo zanimljivo opažanje da, premda se vjerojatno nikada neće uspjeti dovoljno ohrabriti i pisati na engleskome jeziku, sada barem znaju kako trebaju oblikovati tekst na hrvatskome jeziku kako bi ga se moglo kvalitetno prevesti na engleski jezik. Nekoliko godina kasnije imala sam čast da budem pozvani predavač na dva simpozija posvećena znanstvenoj metodologiji u filologiji, pod nazivom SCIMETH, održanima na Filozofskome fakultetu u Rijeci u organizaciji Centra za jezična istraživanja. Na prvome su me zamolili da održim izlaganje o statistici u jezikoslovnim istraživanjima, a na drugome o pisanju znanstvenih radova na engleskome jeziku. Iz tih se simpozija izrodila knjiga *Odjeci SCIMETH-a (izazovi lingvističkih istraživanja)*. Kada su me urednice pozvale da napišem rad, razmišljala sam o kojoj bih temi mogla pisati i na kraju sam se, prisjetivši se kolega koji su rekli da se vjerojatno nikada neće uspjeti ohrabriti pisati na engleskome jeziku, odlučila za poglavlje u kojemu bih autorima koji ne se ne osjećaju ugodno kada pišu na engleskome jeziku pomogla savjetima kako napisati rad na hrvatskome jeziku koji će se moći kvalitetno prevesti na engleski jezik jer je to tema o kojoj se u nas nije pisalo. Naslovlje toga poglavlja je *Pisanje na hrvatskome, a objavljivanje na engleskome: nemoguća misija ili ipak ne?* Pokazalo se da je izbor bio dobar te su mi mnogi kolege rekli da bi voljeli znati više o toj temi i dobiti detaljnije upute i savjete. I tako se rodila zamisao o ovoj knjizi...

Knjiga je namijenjena svim znanstvenicima koji žele (ili moraju) objaviti radove na engleskome jeziku, a zbog različitih razloga ne žele (ili ne mogu) pisati izravno na tome jeziku, pa je jedino što im preostaje pisanje rada na hrvatskome jeziku koji će se potom prevesti na engleski. Pišući ovu knjigu nastojala sam voditi računa o tome da mlađim znanstvenicima koji još nemaju puno iskustva u objavljivanju radova pružim i dodatne informacije koje se odnose na pojedine praktične probleme s kojima su iskusniji znanstvenici već upoznati, ali nadam se da će te informacije biti korisne i potonjima jer, kao što ćemo vidjeti, neki elementi pisanja na hrvatskome i na engleskome jeziku znatno se razlikuju. Nadam se da će ova knjiga biti korisna čitateljima i pružiti im informacije koje će im pomoći da napišu kvalitetne radove koji će

se potom moći kvalitetno prevesti na engleski jezik i biti objavljeni u uglednim časopisima. Svim autorima koji se odluče za takav pristup pisanju želim puno sreće i uspjeha!

2. Uvod

U suvremenome svijetu krilatica „*Publish or perish!*“ postala je nezaobilazan dio života znanstvenika. Svatko će se složiti da svrha znanosti i jest ne samo istraživati pojave već i rezultate istraživanja učiniti dostupnima široj zajednici, a to činimo upravo objavljivanjem svojih rezultata. No, isto tako, svatko tko je ikada napisao znanstveni rad zna da je to pravi pothvat koji zahtijeva puno truda. Pri tome ovdje ne govorimo o samome istraživanju, već upravo o pisanju o tome istraživanju.

S ubrzanim razvojem znanosti pritisci na autore znanstvenih radova postali su višestruki – više nije dovoljno pronaći zanimljivu temu, provesti istraživanje i opisati što smo otkrili i na koji način. Konkurencija je danas u svakome području znanosti iznimno oštra te autori svoja istraživanja moraju predstaviti u najboljem mogućem svjetlu, na razumljiv i, po mogućnosti, zanimljiv način. Znanstveni bi puristi ovdje mogli iznijeti opasku da je znanost ono što je bitno, a da je način na koji je prezentirana manje važan. No, možemo zamisliti situaciju u kojoj je urednik časopisa zaprimio dva rada koji se bave istom tematikom (nazovimo ih Rad 1 i Rad 2), možda iz različitih perspektiva, a u časopisu ima mjesta samo za jedan od njih. Pretpostavimo da su oba autora provela kvalitetna istraživanja i dobila zanimljive rezultate koji zaslužuju objavljivanje. Rad 1 napisan je korektno, ali autor nije uložio dovoljno truda da ga učini razumljivim čitateljima koji nisu stručnjaci u tome uskome području, a stil kojim je napisan suhoparan je te je autor upotrijebio puno kompliciranih riječi koje dodatno otežavaju čitanje. Autor Rada 2 uložio je trud u približavanje svojega istraživanja svima zainteresiranima za tu tematiku, odnosno i oni koji nisu stručnjaci u tome uskom području mogu ga u potpunosti razumjeti, te ga je napisao na zanimljiv način. Suočen s izborom između tih dvaju radova urednik i ne treba puno razmišljati – izabrat će Rad 2. Urednikov je izbor motiviran vrlo važnom činjenicom u suvremenome svijetu izdavaštva – cilj je svakoga časopisa objavljivati radove koji nisu samo kvalitetni već će biti i citirani jer citiranost utječe na ugled časopisa i njegovo rangiranje. Razumljiv rad, napisan na zanimljiv način, privući će više čitatelja i samim time vjerojatno biti više citiran te će na taj način podići ugled znanstveniku koji ga je napisao, ali i časopisu u kojemu je objavljen, a kao što Schimel ističe (2012: 3): „nećete uspjeti kao znanstvenik objavljujući – uspjete tako da vaše radove citiraju“.

Schimel (2012: 3) izrijekom navodi da je znanstvenik profesionalni pisac, čime naglašava da se od autora znanstvenih članaka i znanstvenih knjiga očekuje da produciraju kvalitetne, dobro napisane tekstove. Dakle, nije dovoljno samo provesti kvalitetno istraživanje, već o njemu treba izvijestiti na način koji će privući čitatelje. Brojni autori knjiga i članaka o pisanju znanstvenih tekstova (npr. Heard, 2016) ističu da je pisati teško. Većina onih koji su se okušali

u pisanju iskusili su situacije u kojima su činili sve kako bi odgodili početak pisanja (uvijek ću pamti rečenicu jedne profesorice koja je predavala na doktorskome studiju koji sam pohađala: „Moja kuća nikada nije čišća nego kada trebam započeti pisati novi rad“). Kad naposljetku ipak započnu pisati, suočeni su s mukama izbora pravih riječi i oblikovanja savršenih rečenica koje će izraziti njihove misli na najprecizniji mogući način. Ako tomu dodamo i strah od moguće kritike, koji je uvijek prisutan, zadatak se počinje činiti apsolutno zastrašujućim. Becker (2007: xii) je to lijepo sažeo:

„Znanstvenici pišu o temama o kojima puno znaju i do kojih im je još više stalo; pišu za ljude za koje se nadaju da su podjednako zainteresirani za te teme i nemaju rokova osim onih koje im nameće njihova profesionalna situacija. Znaju da njihova profesionalna budućnost ovisi o tome kako će njihovi kolege i nadređeni ocijeniti njihove tekstove; ulazeći u svoje područje nameću sebi zadatak pisanja i moraju ga ozbiljno shvatiti – pisanje ih plaši više negoli je to slučaj sa studentima, što još više otežava rješavanje tehničkih problema.“

Dobra je vijest da s vremenom pisanje ipak postaje lakše. Loša je vijest da se u suvremenome svijetu od znanstvenika očekuje da svoje radove objavljuju i na stranome jeziku. U Hrvatskoj je taj imperativ objave radova na stranome jeziku poduprt i zakonskim dokumentima. Primjerice, u Pravilniku o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja (NN 28/17, 72/19, 21/21) i Pravilniku o izmjenama i dopunama pravilnika o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja (NN 111/22) Nacionalno vijeće za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj propisalo je da svaki znanstvenik mora objaviti određeni postotak¹ radova na stranome jeziku. Također je propisano da znanstvenici trebaju prikazati podatke o citiranosti svojih radova. Kada objedinimo ta dva zahtjeva, nameće se zaključak da se od znanstvenika u Hrvatskoj očekuje da barem određeni dio svojih radova objave na engleskome jeziku jer je najlakši način za povećanje citiranosti taj da svoj rad učinimo dostupnim najvećem mogućem broju znanstvenika.

U naše vrijeme engleski je postao *neslužbeni službeni jezik* znanosti. Tako van Leeuwen i sur. (2001) navode da je 1995. godine 95 % svih radova navedenih u bazi *Science Citation Index* bilo na engleskome jeziku, a Ammon (2003) da je do 1995. godine 87,2 % svih objavljenih radova iz područja prirodnih znanosti te 82,5 % svih objavljenih radova iz područja društvenih znanosti bilo objavljeno na engleskome jeziku te u radu iz 2012. godine ističe da je više od 90 % znanstvene literature objavljene od početka ovoga stoljeća napisano na engleskome jeziku. Swales (2004) ističe da se politika časopisa

1 Točan postotak ovisi o znanstvenome području kojim se znanstvenik bavi.

promijenila i da najugledniji časopisi danas uglavnom objavljuju samo radove na engleskome jeziku, a Vasconcelos (2007: 62) smatra da je sposobnost pisanja na engleskome oblik kulturnoga kapitala u znanstvenoj zajednici. Iz navedenoga je lako zaključiti da nam objavljivanje rada na engleskome jezik omogućava da dopremo do šire publike te na taj način proširimo diseminaciju naših rezultata iz jednostavnoga razloga – časopisi na engleskome jeziku imaju daleko širu distribuciju i, u pravilu, više čimbenike odjeka od časopisa na drugim jezicima (Hanauer i Englander, 2013).

Pitanje koje se postavlja nije trebamo li se potruditi objaviti svoj rad na engleskome jeziku, već – kako pristupiti objavljivanju znanstvenoga rada na engleskome jeziku? Prva je opcija pisati izravno na engleskome i ona je najjednostavnije i najbolje rješenje za one čije je znanje engleskoga izvrsno. Većina autora literature o pisanju znanstvenih radova na engleskome jeziku savjetuje sljedeće: pišite rad od samoga početka na engleskome jeziku. Drugi autori, poput Schuster, Levkovitz i Oliviera (2014), čak idu tako daleko da savjetuju kako treba izbjegavati pisanje na bilo kojem jeziku osim engleskoga. Razlog koji navode za to jest da je pisanje znanstvenih radova na drugim jezicima zapravo gubitak vremena jer su takvi radovi dostupni znatno užoj publici. No, većina znanstvenika dobro govori engleski i nema problema pri čitanju tekstova na engleskome jeziku ili pri komuniciranju na engleskome s kolegama iz drugih zemalja, ali istodobno ne smatraju da je njihovo poznavanje engleskoga dovoljno dobro da bi na njemu mogli napisati znanstveni rad. Tu se često javlja i čimbenik straha – već smo napomenuli da je pisati teško, a težina toga zadatka znatno raste kada se od autora očekuje da to čini na stranome jeziku, pa neki autori unatoč tomu što engleski znaju dovoljno dobro da bi na njemu mogli napisati kvalitetan rad, ipak izbjegavaju to činiti. Većina takvih autora odlučuje se za rješenje koje se nameće samo po sebi – rad napišu na hrvatskome jeziku i potom ga daju prevesti. Pretpostavka od koje kreću jest – problem riješen. Rad je napisan, a prevoditelj će isporučiti savršeno oblikovan tekst na engleskome jeziku. I tu počinju problemi...

Često se događa da autor već po primitku prijevoda primijeti problem – rad na engleskome jeziku ne ispunjava njegova očekivanja ili jednostavno „ne zvuči/ ne izgleda“ kako bi trebao. Prva je reakcija obično da je sve prevoditeljeva krivica i u nekim slučajevima tako i jest. Primjerice, Flowerdew (1992) navodi da autori koji šalju svoje radove na prijevod često otkriju da je prevoditeljevo nepoznavanje pravila i stila znanstvenoga pisanja značajna prepreka. Ipak, isti se rezultat može dogoditi i kada je prevoditelj stručan i ima bogato iskustvo u prevođenju znanstvenih radova jer uzrok problema najčešće leži u izvornome tekstu. Pri tome ne želim sugerirati da autor teksta nije upoznat s pravilima pisanja znanstvenoga rada i stilom kakav treba primjenjivati u takvim tekstovima. Moguće je da je riječ o iskusnome autoru koji ima već niz objavljenih radova te je svoj tekst napisao u potpunosti u skladu sa svim

pravilima pisanja takvih tekstova na hrvatskome jeziku. Problem je upravo u tome što je autor slijedio pravila i konvencije pisanja na hrvatskome jeziku. Da bi prevoditelj mogao odraditi dobar posao, tekst mora biti napisan na takav način da mu to i omogući. Drugim riječima, prevoditelj je zadatak prevesti tekst, a ne iznova ga napisati na ciljnome jeziku. Ako imate sreće i pronađete izvrsnoga prevoditelja, on će uložiti podosta truda da napravi prilagodbe kako bi tekst vašega rada bio više u skladu s očekivanjima ciljnoga jezika, ali ni takav stručnjak ne može preuzeti na sebe golemu odgovornost mijenjanja odlomaka ili dijelova znanstvenoga rada, jer jedan od njegovih temeljnih zadataka jest „prenijeti autorov glas“.

Cilj je ove knjige pomoći upravo onim znanstvenicima čiji će se radovi prevoditi na engleski jezik da pišu radove na način koji će omogućiti da budu kvalitetno prevedeni te prihvaćeni i objavljeni u stranim, po mogućnosti visokorangiranim časopisima.

3. Izazovi pisanja na engleskome jeziku – što kaže literatura?

U literaturi o pisanju znanstvenih radova problemi pisanja na engleskome kao drugome ili stranome jeziku odavno su prepoznati te je proveden cijeli niz istraživanja kako bi se utvrdili mogući problemi i prepreke pri objavljivanju na engleskome jeziku. Hanauer, Sheridan i Englander (2019) proveli su istraživanje sa znanstvenicima iz Tajvana i Meksika i utvrdili da pisanje o znanosti na drugome jeziku predstavlja dodatno opterećenje, pri čemu su njihovi ispitanici izjavili da osjećaju povećanje od 24 % kada je u pitanju težina zadatka, povećanje od 10 % kada je u pitanju nezadovoljstvo te povećanje od 22 % kada je u pitanju anksioznost pri pisanju na engleskome jeziku u odnosu na pisanje na materinskom jeziku te da osjećaju da je engleski barijera pri znanstvenome pisanju. Braine (2005) pak navodi da znanstvenici u Hong Kongu osjećaju velik pritisak da objavljuju u međunarodnim časopisima na engleskome jeziku, a istraživanje Phuong i Thi Minh (2016) u Vijetnamu pokazalo je da velik broj znanstvenika u toj zemlji osjeća otpor prema pisanju na engleskome jeziku. Već i iz nekoliko navedenih primjera možemo zaključiti da znanstveno pisanje na drugome jeziku ima određene negativne psihičke posljedice.

No, pisanje na drugome jeziku ima posljedice i kada je riječ o kvaliteti teksta. Yen i Hung (2018) navode da autorov doprinos svakako ovisi o sadržaju rada, no ističu da je ključno sredstvo pri prijenosu toga sadržaja upravo jezik. Drugim riječima, koliko će kvalitetan rad u konačnici biti, uvelike ovisi o autorovu poznavanju jezika na kojemu je rad napisan, odnosno, kvaliteta radova istoga autora može uvelike varirati ovisno o tome jesu li napisani na materinskome ili na stranome jeziku iz jednostavnoga razloga što autor svoje misli nije u stanju izraziti na adekvatan način na tome stranome jeziku.

Istraživanja provedena na radovima autora iz raznih zemalja koji objavljuju radove na engleskome jeziku pokazala su da se njihovi tekstovi znatno razlikuju od onih koje su napisali izvorni govornici engleskoga jezika te da se autori suočavaju s cijelim nizom jezičnih problema. Primjerice, Ventola (1992) je otkrila da autori iz Finske pri pisanju na engleskome imaju problema s temom i remom², da često nije jasno na što se u tekstu referiraju te da imaju velikih problema s veznicima i tekstnim konektorima, a Sionis (1995) navodi da francuski znanstvenici nisu dovoljno upoznati s konvencijama pisanja znanstvenih radova na engleskome jeziku te zbog toga njihovi radovi

2 Tema su otprije poznate informacije, rema su nove informacije. Uobičajeni je slijed informacija u rečenici takav da se najprije predstavljaju poznate, a tek potom nove informacije.

bivaju odbijeni. S druge strane, čini se da španjolski znanstvenici iz područja tehničkih znanosti koriste više riječi negoli je potrebno te na taj način krše jedno od temeljnih pravila o pisanju na engleskome jeziku koje se odnosi na sažetost izraza, a počesto rabe i pogrešne riječi, što dovodi do konceptualnih pogrešaka (Carrió-Pastor i Mestre-Mestre, 2014). Phothongsunan (2016) navodi kako tajlandski istraživači kao vrlo izazovne elemente pri pisanju na engleskome jeziku ističu: gramatiku, raspravu o pitanjima povezanim s istraživanjem, nedostatak tehničkoga vokabulara, rečeničnu tvorbu i stil pisanja, a španjolski znanstvenici koji su bili ispitanici u istraživanju Pérez-Llantada, Plo i Ferguson (2011) izjavljuju da često moraju pojednostavnjivati svoje misli jer ih nisu u stanju izraziti na adekvatan način na engleskome jeziku.

Provedena su i istraživanja koja su izravno uspoređivala radove koje su napisali izvorni govornici engleskoga i govornici engleskoga kao drugoga jezika. Tako su Lu i sur. (2019) analizirali 150 000 radova iz STEM područja i utvrdili da autori čiji je materinski jezik engleski u pravilu rabe duže rečenice s više zavisnih surečenica, duže imenice i kraće glagole te upotrebljavaju više glagola, a manje imenica. Cho (2004) je pak otkrila da se kulturalne i jezične razlike odražavaju u raznim elementima, kao što je primjerice količina ograđivanja (engl. *hedging*), a istraživanja Gosdena (1996) i Yakhontove (2002) upućuju na to kako je moguće da postoje razlike u retoričkome odnosu između autora i čitatelja. Dakle, zaključak koji se nameće jest da je razlika između teksta koji je napisao izvorni govornik i onoga koji je napisao govornik engleskoga kao drugoga jezika obično jasno vidljiva (naravno iz toga izuzimamo one čije je znanje engleskoga jezika na iznimno visokoj razini).

Sve rečeno, naravno, ima i određene praktične posljedice. Tako Tardy (2004) navodi da je uporaba engleskoga kao međunarodnoga jezika znanosti dovela do toga da su određeni znanstvenici povlašteni, odnosno da su radovi izvornih govornika engleskoga jezika, a osobito onih koji žive u SAD-u, neproporcionalno više zastupljeni u časopisima te da je vjerojatnije kako će izvorni govornici biti oni koji odlučuju o tome hoće li neki rad biti objavljen. Stoga ne čudi da među osam najčešćih razloga zbog kojih urednici odbijaju radove Thrower (2012: 1) kao jedan od glavnih navodi nedovoljno poznavanje engleskoga jezika.

Navedena zapažanja dovela su do cijeloga niza istraživanja o problemima s kojima se znanstvenici koji nisu izvorni govornici engleskoga suočavaju pri objavljivanju svojih radova, a među istraživačima koji se bave tim područjem jedan je od najistaknutijih John Flowerdew (npr. 2000, 2001, 2008, 2019), koji proučava različite aspekte te problematike. U svojem radu iz 2019. godine izrijeком navodi da se neizvorni govornici suočavaju s dodatnim jezičnim izazovima pri pisanju na engleskome u usporedbi s izvornim govornicima.

Bidlake (2008) također piše o problemima s kojima se neizvorni govornici engleskoga jezika suočavaju pri pisanju na engleskome, ali govori i o negativnim posljedicama engleskoga kao međunarodnoga jezika znanosti te ističe da su mnogi jezici suočeni s problemom gubitka znanstvenih i tehničkih jezičnih domena jer otkrića podrazumijevaju stvaranje novih termina i novoga žargona, a ti se novi termini i žargon sve više tvore samo na engleskome jeziku. Naravno, postoji i struja koja tvrdi da se obje skupine suočavaju s istim problemima (više o stavu predstavnika te struje piše npr. Hyland, 2016). Moglo bi se reći da današnja univerzalna uporaba engleskoga jezika u znanosti za sobom povlači čitav niz problema kako za znanstvenike tako i za samu znanost.

U radu iz 2001. godine Flowerdew je predstavio rezultate istraživanja provedenoga putem intervjua s urednicima vodećih znanstvenih časopisa iz područja primijenjene lingvistike. Premda su urednici tvrdili da izvorne i neizvorne govornike engleskoga jezika ne tretiraju različito, ipak su se osvrnuli na različite jezične probleme koje neizvorni govornici imaju pri pisanju te su naveli da imaju problema i s određenim dijelovima radova, poglavito uvodom/ pregledom literature i nešto manje s raspravom, a kao najveći problem naveli su izostanak autorskoga glasa. Sve to upućuje na to da autori čiji materinski jezik nije engleski imaju otpočetak manju šansu da njihov rad bude prihvaćen jer problem nije samo u lošijoj gramatici i siromašnijem vokabularu nego i u pristupu pisanju te poznavanju konvencija pisanja na engleskome jeziku.

4. Zašto je pisanje na hrvatskome bolji pristup ako autorovo znanje engleskoga jezika nije na visokoj razini

Prije negoli se pozabavimo načinom na koji bi trebalo pristupiti pisanju rada na hrvatskome koji će se prevoditi na engleski, najprije ćemo promotriti neke od temeljnih jezičnih izazova s kojima su hrvatski autori suočeni pri pisanju na engleskome jeziku. Ponekad se autori, u nadi da će uštedjeti vrijeme, a i novac (moramo biti svjesni činjenice da znanost, nažalost, nikada nije dovoljno financirana te da često moramo donositi teške odluke o tome koji je najmudriji način trošenja sredstava koja imamo na raspolaganju), odlučuju na pisanje rada (koji planiraju objaviti u stranome časopisu) na engleskome jeziku unatoč tomu što njihovo znanje toga jezika nije dovoljno dobro te ga potom dati na lekturu. To je najgori mogući pristup, osobito ako autor ima problema sa strukturiranjem i povezivanjem rečenica ili nije dobro upoznat s engleskim prijedlozima i članovima.

Suočen s tekstom u kojemu mu nije jasno koja je rečenica glavna, a koja zavisna, ili kakav je točan odnos između glavne i zavisne rečenice, najviše što lektor može učiniti jest pokušati interpretirati rečenicu na način koji mu se čini logičnim te ispraviti gramatičke pogreške. Problem je u tome što lektor često ne može biti siguran je li točno interpretirao loše konstruiranu rečenicu i ako nije ujedno stručnjak u području kojim se rad bavi (što je iznimno rijedak slučaj), lako je moguće da prijevod neće odražavati značenje koje je autor želio prenijeti. Ponekad se čak može dogoditi da lektorirana rečenica znači suprotno od onoga što je autor želio reći. No kada govorimo o razini rečenice, treba napomenuti kako se ponekad događa i da je autorova rečenica gramatički točna, ali ne prenosi poruku koju je autor želio prenijeti ili je konstruirana na način da je dvosmislena. Uzmimo naprimjer ovaj dio rečenice: „*The professors at the University of XY teach students having a high level of knowledge...*“ Iz gramatičke perspektive sve je točno, no poruka je dvosmislena. Čitatelj se može zapitati tko zapravo ima visoku razinu znanja – profesori ili studenti? Ponekad takva dvosmislenost nije velik problem jer je iz konteksta jasno na koga se problematičan dio odnosi, no u većini slučajeva čitatelji će imati problema pri razumijevanju takve rečenice. Suočen s takvom rečenicom, lektor vjerojatno neće intervenirati – nema gramatičkih pogrešaka koje bi popravio; iz perspektive prijenosa informacija problem je prisutan, ali lektor nema dovoljno informacija da bi problem mogao ispraviti. Zanimljivo je da je dvosmislenost u promatranome primjeru zapravo iznimno lako razriješiti, ako onaj koji je razrješava ima informaciju na koga se dvosmisleni dio odnosi. Potrebno je samo uvesti odnosnu rečenicu (engl. relative clause). Ako je autor želio reći da profesori imaju visoku razinu znanja, rečenica bi trebala glasiti:

„The professors at the University of XY who have a high level of knowledge teach students...“; a ako je želio reći da studenti imaju visoku razinu znanja, tada bi trebala glasiti: *„The professors at the University of XY teach students who have a high level of knowledge...“*

Još su veći problem pogreške s prijedlozima i članovima, osobito one koje je nemoguće prepoznati kao pogreške. Primjerice autor može napisati: *„Our results show an increase by 50 after the application of the new method.“* („Naši rezultati pokazuju rast od 50 nakon što je primijenjena nova metoda.“). S gramatičkoga gledišta i ovdje je riječ o savršeno točnoj rečenici te nijedan lektor ne bi intervenirao. No ako autor nije dovoljno upoznat s engleskim prijedlozima, moguće je da je poruka koju rečenica prenosi pogrešna. Moguće je da je autor zapravo želio reći kako rezultati ukazuju na rast koji prelazi 50 (odnosno da je 50 vrijednost od koje se mjeri rast), a tada bi rečenica trebala glasiti: *„Our results show an increase from 50 after the application of the new method.“* Iznimno pažljiv lektor koji je dobro upoznat s tematikom kojom se rad bavi možda će i uočiti taj problem, ali ako je suočen s tekstom koji obiluje gramatičkim pogreškama, loše konstruiranim rečenicama i problemima dvosmislenosti, takav će mu problem lako promaknuti.

Najizazovniji element pisanja na engleskome jeziku za izvorne govornike hrvatskoga jezika vjerojatno su članovi jer oni ne postoje u hrvatskome. Premda određena pravila postoje (primjerice, prije imena rijeke uvijek dolazi određeni član, odnosno, Temza je na engleskome jeziku *the Thames*), obično se zaboravlja da članovi nisu samo gramatičko sredstvo već da imaju i značenje. Ovdje nećemo ulaziti u njihova značenja, ali ćemo na jednostavnom primjeru pokazati kako uporaba ili izostavljanje članova može utjecati na značenje. Usporedimo sljedeće tri rečenice:

- a) *I am a security officer at the XY company.*
- b) *I am the security officer at the XY company.*
- c) *I am security officer at XY company.*

Sve su tri rečenice točne, no njihova se značenja razlikuju. U rečenici a) govornik izriče da je jedan od nekoliko zaštitara, u rečenici b) da je jedini zaštitar u navedenoj tvrtki, a u rečenici c) prikriva informaciju koliko zaštitara tvrtka ima, bilo zbog toga što pokušava prikriti točnu informaciju kako bi zaštitio tajnost podataka, bilo zato što želi svoju ulogu u tvrtki učiniti značajnijom tako što ne govori izričkom da je samo jedan od nekoliko ljudi na tome položaju. Ako je uloga člana toliko važna i može bitno utjecati na značenje tako jednostavne rečenice, možemo zamisliti kakve posljedice pogrešna uporaba člana može imati u znanstvenome radu. Promotrimo sljedeće: fizičar u dijelu

rada u kojem opisuje tijek eksperimenta opisuje kvar uređaja kojim se koristio. Zamislamo da taj dio opreme uključuje zavojnicu ili zavojnice te se kvar koji opisuje odnosio upravo na zavojnicu, odnosno zavojnice. Rečenica bi mogla glasiti:

d) *At that point the coil malfunctioned...*

e) *At that point a coil malfunctioned...*

f) *At that point coil malfunctioned...*

S gramatičkoga gledišta sve su tri rečenice točne, no s obavijesnoga gledišta mogu se pojaviti znatne poteškoće. Rečenica d) implicira da dio opreme koji se opisuje ima samo jednu zavojnicu, rečenica e) da ima više zavojnica, a rečenica f) u znanstvenome bi kontekstu bila neprihvatljiva jer autor ne daje jasno do znanja koliko zavojnica ima dio opreme koji opisuje, što je kršenje pravila znanstvenoga pisanja prema kojem opis eksperimenta mora biti takav da uključuje sve podatke potrebne za njegovo ponavljanje. Sada zamislamo da je rad poslan lektoru, imajući na umu da je lektor stručnjak za jezična pitanja, a ne usko područje fizike kojem pripada rad. Problem, naravno, nastaje ako je autor upotrijebio član koji ne odgovara činjeničnoj situaciji, odnosno ako je upotrijebio određeni član (*the*) kako bi opisao kvar jedne od nekoliko zavojnica, ili ako je upotrijebio neodređeni član (*a*) kako bi opisao kvar jedine zavojnice koju dio opreme sadrži. Lektor bi ovdje vrlo teško mogao uočiti problem ako se ne zadubi u sve detalje rada, a čak i tada moglo bi mu promaknuti da se radi o pogrešci jer kao laik u području fizike teško može procijeniti ima li neki dio opreme jednu ili više zavojnica te se ovdje mora osloniti na autorovo poznavanje opreme.

Navedeni primjeri mogućih problema i izazova odnose se na temeljne jezične elemente – rečeničnu strukturu i uporabu pogrešnih gramatičkih riječi (prijedloga i članova) koje rezultiraju pogrešnim značenjima. Uz njih postoji i cijeli niz drugih stavki koje mogu poći po zlu ako autorovo znanje engleskoga jezika nije na dovoljno visokoj razini, a kao što smo vidjeli, lektor neće nužno moći prepoznati da je riječ o pogrešci.

Čitatelji koji su nakon čitanja ovoga poglavlja zaključili da vjerojatno ne bi mogli izbjeći tipove pogrešaka kakvi su navedeni u njemu, vjerojatno će se odlučiti svoj rad pisati na hrvatskome jeziku i potom ga dati na prijevod. Sljedeća poglavlja trebala bi im pomoći da u tome postignu dobre rezultate.

5. Izbor prevoditelja

Prije negoli se pozabavimo time kako treba napisati rad koji će se moći kvalitetno prevesti na engleski jezik, potrebno je reći nekoliko riječi o tome kako izabrati prevoditelja. Moramo istaknuti da bi odlučujući čimbenik pri izboru prevoditelja trebala biti kvaliteta njegova rada, a ne cijena prijevoda. Pri prevođenju vrijedi isto pravilo koje vrijedi i u drugim područjima života: *koliko para, toliko muzike*. Odnosno, ne isplati se pokušavati uštedjeti na trošku prevođenja jer ćete na kraju potrošiti više novca budući da će prijevod koji ste malo platili vjerojatno u najmanju ruku trebati znatne dorade, za što ćete trebati dodatno platiti drugome prevoditelju. Naravno, treba imati na umu da cijena nije nužno i jamstvo kvalitete jer zasigurno svi znamo barem jednoga kolegu koji je skupo platio prijevod koji nije bio ni približno zadovoljavajući. Stoga se svakako isplati potruditi pronaći prevoditelja koji ima dobru reputaciju u prevođenju tekstova iz područja kojim se bavite.

Ako već ne surađujete s prevoditeljem čijim ste radom zadovoljni, najbolji savjet koji ovdje možemo dati jest da se raspitate među kolegama, po mogućnosti onima koji se bave temama koje su slične onima na koje se fokusira vaše istraživanje, o prevoditeljima čije su usluge upotrebljavali i koliko su njima bili zadovoljni. Zašto je to bitno? Zato što se i prevoditelji specijaliziraju za pojedina područja. Primjerice, prevoditelj koji je vašem prijatelju koji radi na pravnome fakultetu izvrsno preveo njegov rad o usporedbi hrvatskoga i britanskoga krivičnoga prava možda neće biti u stanju producirati podjednako dobar prijevod vašega rada u kojemu ste istraživali funkciju bubrega ili pak utjecaj porasta troškova na kvalitetu usluge u ugostiteljstvu. Ako tko od vaših kolega koji se bavi sličnim temama kao i vi već ima „svojega prevoditelja“, tada biste ga i vi trebali pokušati angažirati. Znanstvenici iz područja humanističkih znanosti koji su zaposleni na fakultetima, a osobito oni koji se bave temama vezanima uz jezik, pritom su u određenoj prednosti jer većinom već među kolegama sa svojega fakulteta imaju nekoga tko se bavi prevođenjem znanstvenih radova iz njihova područja, a istodobno je i stručnjak u istome području.

Naravno, uvijek postoji i mogućnost angažiranja prevoditeljske agencije. No i tada biste trebali provjeriti ima li agencija prevoditelja koji ima iskustva u prevođenju znanstvenih radova, po mogućnosti onih iz vašega područja istraživanja.

Za koju se god opciju odlučili, postoji još elemenata o kojima treba voditi računa kako biste se osigurali da ćete moći dobiti kvalitetan prijevod. Prije svega, morate provjeriti hoće li prevoditelj za kojega ste se odlučili biti dostupan u razdoblju kada će vam trebati prijevod. To je osobito slučaj ako planirate kao

prevoditelja angažirati određenu osobu, bez obzira na to je li riječ o prevoditelju koji ima vlastiti obrt, prevoditelju zaposlenome u nekoj prevoditeljskoj agenciji ili kolegi zaposlenome na fakultetu odnosno institutu. Svi oni rade na cijelome nizu prijevoda i projekata, stoga je pametno kontaktirati ih unaprijed i najaviti im, makar okvirno, kada će nam njihove usluge trebati. Time im omogućavamo da svoj rad organiziraju tako da u njega mogu uklopiti prijevod našega teksta. Ako to ne učinimo, lako nam se može dogoditi da neće imati vremena napraviti naš prijevod. Naravno, ako nismo vezani rokovima, onda takva najava nije nužna, ali moramo biti spremni na to da ćemo na naš prijevod u tome slučaju možda morati duže pričekati.

Drugi element o kojemu treba voditi računa jest da prevoditelju moramo dati dovoljno vremena za kvalitetan prijevod. Ako smo vezani rokovima, dobro je u trenutku kada kontaktiramo prevoditelja kako bismo „rezervirali“ njegove usluge provjeriti ujedno i koliko će mu vremena biti potrebno za prijevod. Ni najbolji prevoditelj na svijetu ne može kvalitetno prevesti znanstveni rad od primjerice dvadesetak stranica u svega dan-dva i onaj tko pristane napraviti takav prijevod neće biti u stanju napraviti kvalitetan prijevod.

Dakle, kako bismo se osigurali da ćemo biti zadovoljni kvalitetom prijevoda svojega rada, treba uložiti nešto truda u pronalazak odgovarajućega prevoditelja te mu unaprijed najaviti slanje teksta za prijevod uz naznaku kada će nam prijevod trebati i pitati ga koliko će mu vremena trebati za prijevod. Ako se pridržavamo tih jednostavnih savjeta, ne bismo trebali imati nikakvih većih problema.

6. Što treba imati na umu prije nego što uopće počnemo pisati rad?

6.1. Autorov odnos prema čitatelju

Autorov odnos prema čitatelju iznimno je važan pri pisanju znanstvenih radova. Gopen i Swan (1990: 550) ističu da „temeljna svrha znanstvenoga diskursa nije samo prezentacija informacija i misli, već komunikacija tih informacija i misli“, odnosno da je važno da čitatelji točno percipiraju što je autor imao na umu. Drugim riječima – čitatelji neće samo čitati tekst, nego će ga i interpretirati, stoga autor mora pisati na takav način koji će jamčiti da će čitatelji interpretirati tekst onako kako to autor želi. Halliday i Martin (1993: 9) navode da „jezik znanosti poprilično uvjerljivo pokazuje kako jezik ne samo da korespondira, odražava ili opisuje ljudsko iskustvo nego ga i interpretira, ili ga, kako radije kažemo, konstruira. Znanstvena je teorija lingvistička konstrukcija iskustva.“ (1993: 12). Također ističu da je jezik znanosti preoblikovao naš svijet. Iz navedenoga se može iščitati da način na koji oblikujemo svoj tekst te naš odnos prema čitateljima uvelike utječu na to kako će oni razumjeti poruku koju želimo prenijeti.

Kada govorimo o radovima na engleskome jeziku, stručnjaci savjetuju da bi autor trebao pokušati predvidjeti i otkloniti bilo kakve poteškoće s kojima bi se čitatelj mogao suočiti pri razumijevanju znanstvenoga teksta (Englander, 2014). Taj savjet proizlazi iz Hindsowe (1987) klasifikacije jezika prema kojoj se jezici dijele na one u kojima je *autor odgovoran za razumijevanje teksta* (engl. *writer-responsible*) te na one u kojima je *odgovornost za razumijevanje teksta stavljena na čitatelja* (engl. *reader-responsible*). Od autora tekstova koji su napisani na jezicima koji pripadaju prvoj skupini očekuje se da ulože dodatni trud kako bi izbjegli dvosmislenosti i nejasnoće, odnosno da pišu na eksplicitan i izravan način. Od autora tekstova pisanih na jezicima koji pripadaju drugoj skupini ne očekuje se taj dodatni trud jer čitatelji očekuju da će se pri čitanju morati suočiti s određenim dvosmislenostima i nejasnoćama te da će se morati potruditi kako bi ih razriješili. Prema Hindsovoj (1987) klasifikaciji, engleski pripada prvoj skupini jezika, a hrvatski drugoj, što upućuje na velike razlike u pristupu pisanju na tim dvama jezicima, a posljedica su toga znatne razlike na svim razinama teksta. Dakle, ako je naš cilj napisati rad koji će se prevoditi na engleski jezik, nije uputno držati se konvencija pisanja znanstvenih radova na hrvatskome jeziku, već je potrebno prilagoditi svoj pristup. Drugim riječima – ako nam je cilj napisati rad koji će se prevoditi na engleski, moramo uzeti u obzir spomenutu razliku i prilagoditi stil pisanja kako bi konačni rezultat, odnosno prijevod, zadovoljio potrebe i očekivanja čitatelja koji govore engleski jezik.

O čemu točno govorimo kada spominjemo razlike između jezika u kojima je autor odgovoran za razumijevanje teksta i onih u kojima je odgovornost za razumijevanje teksta stavljena na čitatelja? Englander (2014) navodi neke od značajki tekstova pisanih na način da je odgovornost za razumijevanje teksta na čitatelju, a to su:

1. odgođena tema koja se javlja poslije u rečenici ili odlomku – Kao što smo već spomenuli, svaka rečenica (pa tako i odlomak) ima temu i remu. Tema je dio koji prenosi već poznate informacije te na taj način osigurava svojevrsni uvod remi, koja donosi nove informacije. Ako su nove informacije predstavljene prije onih koje su već poznate, to, naravno, dovodi do otežanoga razumijevanja. Dobar, premda ekstreman primjer takva prijenosa informacija dolazi iz svijeta filma – lik Yode iz serijala *Ratovi zvijezda* govori na način da nove informacije uvijek iznosi prije poznatih. Ako malo stanemo i razmislimo, uvidjet ćemo da njegov način govora nije samo neuobičajen, već da ga je i znatno teže pratiti u usporedbi s govorom drugih likova u tome serijalu. Premda je takav način prijenosa informacija donekle zabavan u manjim dozama, ako smo primorani nositi se s njime u većoj mjeri, vrlo brzo postane zamoran. To je ujedno i razlog zašto svi priručnici o pisanju naglašavaju da rečenice koje sadrže inverziju i druga sredstva koja omogućavaju stavljanje novih informacija na početak rečenice treba rabiti s velikim oprezom i samo onda kada želimo privući pozornost na iznimno važne informacije.
2. složena sintaksa – Autori tekstova pisanih na jezicima u kojima je odgovornost za razumijevanje teksta stavljena na čitatelja često se koriste vrlo dugim i iznimno složenim rečenicama. Ekstreman je primjer takvih postupaka tekst u kojem se cijeli odlomak koji obaseže pola stranice i/ili više sastoji od samo jedne rečenice. Pri čitanju takva odlomka potrebno je uložiti znatno više truda nego pri čitanju odlomka koji se sastoji od više rečenica, organiziranih na način da informacije koje prenose logično proizlaze jedne iz drugih.
3. obezglagoljene rečenice – Mnogi jezici (uključujući i engleski) omogućavaju svojim govornicima sastavljanje (zavisnih) rečenica bez glagola. No ako upotrebljavamo obezglagoljenu rečenicu, treba imati na umu da se zapravo služimo jezičnim sredstvom koje se zove elipsa. Elipsa se definira kao izostavljanje jezičnih elemenata kako bi se izbjeglo njihovo ponavljanje te kako bi tekst bio kraći. Na prvi pogled, osobito u današnjem svijetu kada se većina tekstova koje pišemo mora uklopiti u strogo propisane okvire (broj znakova/riječi/stranica itd.), to se čini vrlo zgodnim načinom kraćenja tekstova. Ipak, valja imati na umu kako uporaba elipse podrazumijeva da primatelj teksta (slušatelj

ili čitatelj) mora uložiti veći trud pri razumijevanju onoga što je autor želio reći jer mora sam rekonstruirati punu rečenicu, odnosno umetnuti u rečenicu one dijelove koji su izostavljeni. Dakle, obezglagoljenim se rečenicama treba koristiti vrlo oprezno.

4. rečenične strukture s višestrukim negacijama – Treba imati na umu da primjenom dvostruke negacije u engleskome jeziku postizemo zapravo pozitivno značenje. Uz to što uporaba više negacija u istoj rečenici povećava mogućnost da autor pogriješi pri prijenosu informacija, ona ujedno povećava pritisak na čitatelja, koji mora uložiti znatno više truda kako bi razumio što je autor želio reći.
5. poetičan stil – Od znanstvenih radova na engleskome jeziku očekuje se da budu napisani objektivnim stilom koji karakteriziraju kratkoća i jasnoća. To ne znači da autori ne mogu dopustiti sebi ponekad i pokoju poetičnu rečenicu kako bi naglasili određenu informaciju, no rad koji bi u potpunosti bio napisan poetičnim stilom zasigurno bi bio odbijen.

Utvrđeno je da postoje značajne kulturološke razlike u pisanju znanstvenih tekstova na različitim jezicima koje autori potom mogu prenijeti u tekstove koje pišu na engleskome jeziku. Istraživanja (Golebiowski, 1998; Yakhontova, 2001) upućuju na to da su radovi pisani na slavenskim jezicima više usmjereni na prijenos znanja nego na obraćanje čitatelju.³ Drugim riječima, autor rada napisanoga na hrvatskome jeziku vjerojatno će biti više usmjeren na prijenos informacija te će očekivati da čitatelj uloži dodatni trud kako bi mogao pratiti njegovo izlaganje. Ako istu strategiju primijeni u radu koji planira objaviti na engleskome jeziku, njegov rad neće biti ocijenjen kao prihvatljiv za objavljivanje.

Još jedan problem s kojim se suočavaju izvorni govornici slavenskih jezika pri pisanju na engleskome jeziku jest ograđivanje (engl. *hedging*) (npr. Vassileva, 1997, 2001), a s istim se problemom nose i finski autori (Ventola, 1997). Ograđivanje podrazumijeva uporabu jezičnih sredstava kojima se autor štiti od moguće kritike, odnosno uz pomoć kojih autor ublažava tvrdnje koje iznosi u radu. Hyland i Salagar-Meyer (2008) ističu da u usporedbi s izvornim govornicima engleskoga jezika autori čiji materinski jezik pripada slavenskim jezicima znatno rjeđe koriste ograđivanje pri iznošenju tvrdnji. To zapravo ne čudi jer je primjerice u hrvatskome jeziku potpuno uobičajeno da znanstvenici koriste „jake“ glagole koji izražavaju visok stupanj sigurnosti pri iznošenju tvrdnje, poput *biti*, *pokazati*, *dokazati* itd. S druge strane, izvorni govornici

3 Čini se da francuski znanstvenici imaju sličan problem. Primjerice, Liddicoat (2005) je zaključio da francuski znanstvenici pišu na način koji je više preskriptivan, autoritativan i kategoričan u usporedbi sa znanstvenicima kojima je materinski jezik engleski.

engleskoga jezika uvijek imaju na umu potencijalne kritike koje bi mogle biti upućene njihovim tvrdnjama te biraju glagole i strukture kojima se izražava niži stupanj sigurnosti. Primjerice u hrvatskome je potpuno prihvatljivo pri opisivanju rezultata upotrebljavati strukture tipa *rezultati pokazuju da...* Ako bismo tu strukturu doslovno preveli na engleski jezik, dobili bismo nešto poput *results show that...* ili *results demonstrate that...* Objema se strukturama u engleskome jeziku izražava iznimno visok stupanj sigurnosti pri iznošenju tvrdnje (vrlo blizu ili čak 100 %), što se ne smatra prihvatljivim u znanstvenome pisanju jer je stav da se takve tvrdnje mogu iznositi samo ako smo apsolutno sigurni u točnost onoga što tvrdimo te smo ispitali sve moguće aspekte problema koji se proučava i sve moguće čimbenike koji bi na njega mogli utjecati. Izvorni bi se govornik u tome slučaju odlučio za glagol koji prenosi manji stupanj sigurnosti te bi, vjerojatno, upotrijebio strukturu poput *results indicate that...* Ako to sagledamo iz perspektive naše teme – dakle pisanja rada na hrvatskome jeziku koji će se prevoditi na engleski – trebamo imati na umu da ćemo pri pisanju morati puno češće upotrebljavati ograđivanje nego što bi to bio slučaj ako bismo rad objavljivali na hrvatskome. Neki bi čitatelji sada mogli pomisliti da bi prevoditelj trebao biti u stanju ublažiti njihove tvrdnje kada ih prevodi na engleski. No treba imati na umu da prevoditelj nije autor teksta i da ne može točno znati je li autor određenu tvrdnju učinio jakom jer je želio iznijeti jaku tvrdnju ili je samo slijedio konvencije pisanja na hrvatskome jeziku. Iznimno dobar prevoditelj vjerojatno će moći ublažiti neke jake tvrdnje ili jake pridjeve koje je autor upotrijebio u radu, ali ne može uvijek procijeniti koliko daleko može ići, osobito ako i sam nije stručnjak u području kojim se rad bavi.

Sljedeći problem s kojim se suočavaju autori koji pišu na jezicima u kojima odgovornost za razumijevanje snose čitatelji jest da su neskloni kritičkome pristupu prema drugim autorima te da često ne govore o važnosti svojih rezultata i/ili nalaza (Englander, 2014). Posljedica toga jest da čitatelji često ne mogu uvidjeti ulogu i važnost istraživanja u području kojim se autor bavi (El Malik i Nesi, 2000). Kritički pristup radovima drugih autora usko je povezan s još jednim problemom tipičnim za autore kojima engleski nije materinski jezik – kod njih je zamjetno da najčešće ne objašnjavaju tzv. „istraživačku prazninu“ (engl. research gap) koju njihov rad treba popuniti, usp. npr. Duszak (1994) i Golebiowski (1998, 1999) za poljski te Frederickson i Swales (1994) za švedski. Čitatelji radova na engleskome jeziku očekuju od autora da jasno definiraju „istraživačku prazninu“ na jedan od uobičajenih načina (npr. kritički pristup prethodnim istraživanjima, identifikacija fenomena koji dosad nije istraživan ili je nedovoljno istražen itd.) te ako taj dio nedostaje, rad doživljavaju kao nepotpun. Dakle ako pišemo rad koji će se prevoditi na engleski jezik, moramo imati na umu da ćemo vjerojatno trebati biti kritičniji prema radovima drugih autora i uložiti više truda u definiranje istraživačke praznine koju naš rad treba popuniti. Više riječi o tome kako to možemo učiniti bit će u sljedećim

poglavljima.

Posljednji problem koji ćemo spomenuti svojstven je svim znanstvenicima bez obzira na njihov materinski jezik. Riječ je o sklonosti uporabi kompliciranih riječi čije značenje većina čitatelja ne razumije bez pomoći rječnika i/ili priručnika. Prirodno je da autor znanstvenoga rada želi da ga čitatelji dožive kao autoritet u području kojim se bavi te da njegov rad smatraju značajnim doprinosom znanosti. U toj želji autori često osjete poriv za korištenjem iznimno rijetkih riječi ne bi li zvučali što pametnije i obrazovanije. No mudri autori uvijek se nastoje oprijeti tome porivu jer su svjesni da će njihov rad u tome slučaju odbiti sve kategorije potencijalnih čitatelja – stručnjaci u području u najboljem će slučaju odustati od čitanja jer će zaključiti da autor ne zna prenijeti znanje na odgovarajući način, a u najgorem slučaju pomislit će da autor uporabom kompliciranih riječi nastoji prikriti nedostatke svojega istraživanja; oni manje upućeni u područje kojim se rad bavi te laici u području, premda će možda isprva biti fascinirani nečim što na prvi pogled izgleda kao tekst koji prenosi iznimno važne informacije, vjerojatno će nakon što ulože određenu količinu vremena na pokušaje da „dešifriraju“ autorove poruke potražiti radove koji se bave istom tematikom, a koji su napisani tako da ih je lakše čitati. Dakle uporaba kompliciranih riječi obično vodi samo do toga da nitko ne čita autorov rad, što, naravno, znači da rad neće biti citiran te autoru neće donijeti priznanje koje želi. Ako nam je cilj da naš rad bude čitan i citiran, a tomu bismo trebali težiti, on bi trebao biti napisan tako da ga je moguće čitati s lakoćom, bez ulaganja vremena u pretraživanje rječnika i priručnika i u pokušaju odgonetavanja autorovih poruka. Pojednostavnjeno rečeno: pri čitanju znanstvenoga rada čitatelj se nikada ne bi trebao zapitati što je „pjesnik“ htio reći.

Za one koji možda još uvijek sumnjaju u važnost prilagođavanja svojega stila pisanja na način da čitatelj može lakše razumjeti što je autor želio reći tu je i empirijski dokaz. Freeling, Doubleday i Connell (2019) analizirali su 130 znanstvenih radova i utvrdili da su utjecajni radovi (oni koji su do trenutka njihova istraživanja bili citirani između 100 i 1000 puta) pisani imajući na umu čitatelja. Autori su utvrdili da su značajke svojstvene visoko citiranim radovima sljedeće: takvi su radovi kratki; pisani su u prvome licu; smještaju rezultate i nalaze u kontekst; povezuju ideje koristeći se veznicima, interpunkcijskim znakovima i dosljednom terminologijom; izbjegavaju prečestu uporabu akronima i nezgrapne imeničke strukture (2019: 343). Na temelju svojega istraživanja zaključili su da su radovi koji su pisani imajući na umu čitatelje češće citirani.

Nakon što smo naveli najvažnije probleme i zamke pri pisanju, nameće se i pitanje kako bi kvalitetan rad na engleskome jeziku trebao izgledati i što čitatelji od takva rada očekuju. Prema Bennett (2009), znanstveni tekstovi na engleskome trebali bi biti jasni u smislu rečenične i organizacijske strukture,

ekonomični (tj. bez nepotrebnih riječi), precizno rabiti terminologiju i primjenjivati induktivni pristup pri iznošenju istraživanja (odnosno, autor bi trebao najprije iznijeti opće informacije, a tek potom specifične). Uz to bitno je imati na umu i da većina autora koji se bave pisanjem znanstvenih radova na engleskome jeziku navodi kako su glavne značajke dobrih znanstvenih tekstova preciznost, jasnoća i kratkoća (npr. Lindsay, 2011), a Heard (2016) izdvaja jasnoću kao primarni cilj znanstvenoga pisanja. Na prvi se pogled postizanje tih ciljeva čini poprilično jednostavnim, no u praksi može biti poprilično komplicirano. Jedan je od problema i to što se autoru njegov rad uvijek čini savršeno preciznim, jasnim i kratkim, bez obzira na to koliko njegova percepcija vlastitoga rada (ne) odgovara činjeničnome stanju. Zbog toga nije loše zamoliti nekoga od kolega ili prijatelja (ili čak i članova obitelji) da pročitaju naš rad prije nego što ga pošaljemo na prijevod kako bismo se uvjerili da je razumljiv. Ako je naš rad razumljiv nekomu tko se ne bavi našim područjem istraživanja, tada ni stručnjaci u tome području neće imati problema s razumijevanjem našega teksta.

6.2. Čitateljstvo kojemu je rad namijenjen

Jedan od čimbenika o kojima uvijek trebamo voditi računa pri pisanju znanstvenih radova jest publika kojoj je naš rad namijenjen. Kao što Barrass (2005: 41) navodi: čitatelji žele relevantne informacije koje su dobro organizirane i jasno prezentirane uz dovoljno objašnjenja. I prije nego što počnemo pisati rad trebamo se zapitati tko će ga čitati kako bismo znali koje su informacije relevantne i koliko objašnjenja treba ponuditi. Primjerice, kada sam tek počela razmišljati o pisanju ove knjige, zapitala sam se komu bi ona mogla biti od pomoći. Odgovor je bio da će za njom vjerojatno više posezati mladi znanstvenici, koji su na početku svoje karijere i koji još nemaju puno iskustva u pisanju i objavljivanju znanstvenih radova. Premda sam po struci jezikoslovac, morala sam uzeti u obzir da većina čitatelja ove knjige vjerojatno neće biti jezikoslovci te sam morala imati na umu da bih trebala izbjegavati složenu terminologiju te pružiti objašnjenja manje poznatih jezičnih fenomena (primjerice pojam elipse, koja se spominje u prethodnome poglavlju) na jednostavan i lako razumljiv način koji od čitatelja neće zahtijevati da ulazi u područje jezikoslovlja i konzultira dodatne izvore kako bi mogao razumjeti tekst koji čita. Morala sam također imati na umu da će knjigu možda čitati i čitatelji koji već imaju više iskustva u pisanju znanstvenih radova, ali bi željeli znati više o tematici ili bi željeli poboljšati kvalitetu svojih tekstova. Naposljetku, morala sam pretpostaviti da će neki od čitatelja i sami biti jezikoslovci po struci te da ću se morati potruditi pružiti informacije koje će i njima biti nove i zanimljive.

Početicima u znanstvenome pisanju tako širok spektar potencijalnih skupina čitatelja vjerojatno se čini zastrašujućim i pitaju se kako napisati znanstveni rad koji će zadovoljiti potrebe toliko raznovrsnih skupina čitatelja. A nismo

još ni spomenuli možda i najvažniju skupinu čitatelja (barem iz perspektive objave rada) – recenzente. Sterk i Rebe (2008) recenzente nazivaju ključnim čitateljima i tvrde da zapravo primarno pišemo za recenzente.

Kada je u pitanju potencijalna publika, Greene (2013: 6) daje najbolji mogući savjet: pišite za čitatelja koji je najmanje informiran. Dakle znanstveni bi rad trebao biti napisan tako da netko tko ne zna ništa o području kojim se rad bavi može razumjeti o čemu je riječ i shvatiti glavne poruke koje autor želi prenijeti. Pri tome se ne misli da bi rad trebao biti napisan na potpuno pojednostavnjen način, već da bi trebao omogućiti nekomu tko je početnik da uđe u to novo područje. U zemljama engleskoga govornog područja zapravo je vrlo uobičajena praksa da znanstvenici svoj rad prije nego što ga pošalju u časopis daju na čitanje kolegama, prijateljima i članovima obitelji koji se bave drugim znanstvenim područjem ili se čak uopće ne bave znanošću i zamole ih da daju svoje komentare. Ta praksa zapravo ima puno smisla, a razlog je jednostavan – autori znanstvenih radova, u pravilu, vrlo detaljno izučavaju tematiku kojom se bave te o njoj mnogo znaju. S vremenom se njihova percepcija onoga što drugi o toj tematici znaju na određeni način „iskrivi“, te polaze od pretpostavke da i drugi znaju podjednako mnogo o njoj, pa ponekad zaborave objasniti elemente i aspekte koji im se čine razumljivi sami po sebi, ali koji čitatelju koji nije toliko upućen u područje uopće nisu jasni. Time što svoj rad daju na čitanje stručnjacima iz drugih područja i laicima dobivaju vrlo korisne povratne informacije o tome što u radu eventualno treba popraviti i zapravo se osiguravaju da će njihov rad biti razumljiv široj publici te povećavaju šanse da će njihov rad biti citiran. To je ujedno dobar savjet i onima koji planiraju svoj rad objaviti na engleskome jeziku.

7. Izbor časopisa – prvi korak u procesu

Obično i prije nego što počnemo pisati znanstveni rad već imamo određenu predodžbu o tome u kojemu ga časopisu želimo objaviti.⁴ Naravno, možda razmatramo i nekoliko mogućih časopisa, ali u tome slučaju obično imamo neku vrstu rang-ljestvice – znamo koji bi časopis bio naš prvi izbor, koji bi bio drugi itd. Odluka o izboru časopisa uvijek je važna,⁵ ali ako se odlučimo za pisanje rada koji će se prevoditi na engleski jezik, tada će na rad u praktičnome smislu utjecati i pravila o pisanju radova koja primjenjuju pojedini ciljani časopisi.

Prvi je čimbenik koji treba imati na umu najveći dopušteni broj riječi ili znakova u radu. Premda časopisi koji ne ograničavaju dužinu rada postoje, poprilično su rijetki jer većina časopisa želi objaviti što više kvalitetnih radova kako bi bili što više rangirani. To obično dovodi do poprilično strogih ograničenja kada je u pitanju broj riječi/znakova koje autor ima na raspolaganju. Stoga je taj podatak iznimno važan autorima. Svi koji su se našli u situaciji da su morali kratiti rad kako bi zadovoljili takva ograničenja znaju koliko je to težak zadatak – pronalaženje načina na koji možemo sažetije reći oni što želimo iznimno je teško nakon što smo zaključili da smo završili rad. No, podatak o najvećem dopuštenom broju riječi/znakova još je važniji onima koji svoj rad planiraju dati na prijevod zbog jednoga važnoga razloga – prijevodi su uvijek duži od izvornih tekstova! Razlozi za to su jezičnopravne naravi. Kad se radi o hrvatskome i engleskome jeziku, njihova se priroda uvelike razlikuje. Hrvatski je fleksijski jezik, u kojemu su npr. padež, rod i broj uvijek eksplicitno izraženi gramatičkim morfeimima. To za posljedicu ima da je u rečenici na hrvatskome jeziku često moguće izostaviti određene rečenične elemente – primjerice, često je moguće izostaviti subjekt jer ga je moguće identificirati iz konteksta zahvaljujući glagolskome obliku koji je također obilježen brojem i/ili rodom i brojem. Nasuprot njemu, engleski je „leksički“ jezik, u kojemu se odnosi koji se u fleksijskim jezicima izražavaju nastavcima izražavaju dodatnim riječima – npr. prijedlozima. Pri tome treba imati na umu i da je rečenična struktura u engleskome jeziku čvrsto propisana, da svaka rečenica mora imati subjekt, da je poredak rečeničnih dijelova uvijek subjekt-predikat-objekt itd. K tomu engleski jezik ima članove, a oni također znatno povećavaju ukupan broj riječi u tekstu. Zato autori koji pišu rad koji će se prevoditi na engleski moraju imati na umu da njihov rad treba biti znatno kraći od propisanoga broja riječi/znakova.

4 Mnogi autori znanstvenih radova i knjiga o pisanju znanstvenih radova ističu važnost izbora časopisa (npr. Naylor i Muñoz-Viversos, 2005).

5 Štoviše, Jalalian i Aslam (2012) navode da je ključno slijediti upute za autore, koje se za svaki časopis mogu naći na njihovim internetskim stranicama.

Drugim riječima, ako je propisani najveći broj riječi 9000, ne mogu napisati rad koji ima 8900 riječi i očekivati da će prevoditelj moći proizvesti tekst koji će se uklopiti u propisano ograničenje najvećega broja riječi. U navedenom slučaju autor bi trebao napisati rad od najviše 8000 do 8200 riječi kako bi prevoditelju ostavio dovoljno prostora da prenese cjelokupni sadržaj na ciljni jezik. Pritom treba imati na umu da veći maksimalni dopušteni broj riječi znači da prevoditelju treba ostaviti i više prostora, odnosno da autor treba napisati tekst koji ima znatno manji broj riječi od dopuštenoga maksimuma.

Drugi je bitan čimbenik informacija o propisanoj strukturi rada. Svaki časopis uvijek jasno definira strukturu rada, odnosno obavezne dijelove, njihov redoslijed, kako pojedine dijelove treba nasloviti, a ponekad i strukturu samih pojedinih dijelova rada. Premda će o samim dijelovima rada i njihovu redoslijedu biti više riječi u nastavku, ovdje treba napomenuti da se on može bitno razlikovati. Većina časopisa objavljuje radove koji slijede takozvanu *IMRaD* (*Introduction, Methodology, Results, and Discussion*, tj. *Uvod, Metodologija, Rezultati i Rasprava*) strukturu, ali u medicini i nekim prirodnim znanostima nije neuobičajeno da posljednji dio rada bude upravo Metodologija. Ostale su moguće razlike sljedeće: neki časopisi očekuju da rad započne dijelom naslovljenim *Uvod*, nakon kojega slijedi dio naslovljen *Pregled literature*, dok drugi očekuju da ta dva dijela budu objedinjena u jedan dio naslovljen *Uvod*; neki časopisi očekuju da *Rezultati i Rasprava* budu objedinjeni u jedno poglavlje; a neki pak traže dio naslovljen *Zaključak*, dok ga drugi ne dopuštaju. Kao što ćemo vidjeti u sljedećim poglavljima, propisana struktura pojedinih dijelova rada, počevši već od samoga sažetka, također može uvelike varirati od časopisa do časopisa. Premda su te informacije primarno važne autoru, mogu biti iznimno korisne i prevoditelju jer će mu omogućiti da kvalitetnije obavi posao.

Sljedeća informacija koja je iznimno važna jest inačica engleskoga jezika na kojoj rad treba biti napisan. Premda većina govornika engleskoga jezika kao drugoga ili stranoga jezika razlike među inačicama doživljava ponajviše na pravopisnome planu (npr. na britanskome engleskom riječ ponašanje piše se *behaviour*, a na američkome engleskom *behavior*), postoje i neke puno važnije razlike među njima. Značenje pojedinih riječi razlikuje se u različitim inačicama engleskoga jezika – primjerice riječ *smart* ima različita značenja u britanskome engleskom ('elegantan, otmjen') i američkome engleskom ('inteligentan, pametan'). Dakle, ako rad treba biti napisan na britanskome engleskom, a značenje koje želimo prenijeti je 'inteligentan, pametan', trebalo bi upotrijebiti primjerice riječ *clever* ili neki njezin sinonim u britanskome engleskom. Tu su i razlike u gramatičkim strukturama – npr. izražavanje posvojnosti za neživo uvelike se razlikuje u britanskome i američkome engleskom. Ako želimo reći „stablo čije lišće vene“ na britanskome engleskom trebali bismo upotrijebiti strukturu „*the tree the leaves of which are withering*“, a na američkome

engleskom „*the tree whose leaves are withering*“.

Kada je riječ o inačici engleskoga jezika na kojoj rad treba biti napisan, urednička politika varira. Neki časopisi traže samo da rad bude dosljedno napisan na britanskome ili američkome engleskom, dok drugi prihvaćaju isključivo radove na britanskome, američkome ili čak kanadskome ili australskome engleskom. Premda rad vjerojatno neće biti odbijen jer nije napisan na odgovarajućoj inačici engleskoga jezika, uredništvo će zasigurno tražiti da se on prilagodi. To odužuje postupak objavljivanja, a povećava i autorove ukupne izdatke jer će rad morati ponovno biti poslan prevoditelju ili lektoru.

Konačno, informacija o sustavu citiranja koji časopis propisuje – npr. MHRA (*Modern Humanities Research Association*), the Harvard System, Chicago System, MLA (*Modern Language Association of America*), APA (*American Psychological Association*) itd. – može biti od koristi autoru. Premda nije ključno da autor zna koji sustav citiranja časopis primjenjuje prije nego što započne pisati rad, ta mu informacija ipak može olakšati posao jer jednom kada završi, neće morati ponovno detaljno prolaziti svoj rad i prilagođavati svaku referenciju koja se u njemu javlja.⁶

Kao što smo vidjeli, pravila o strukturi i pisanju radova koja časopisi primjenjuju mogu se uvelike razlikovati. Stoga bi bilo uputno da autori prevoditelju osim samoga rada pošalju i upute za autore koje časopisi objavljuju na svojim stranicama ili mu barem jave naziv časopisa u koji planiraju poslati rad kako bi prevoditelj mogao napraviti prijevod koji će biti u skladu s onim što časopis očekuje.

Kada smo se odlučili za ciljani časopis, vrijeme je da počnemo pisati svoj rad. Stoga će se sljedeća poglavlja baviti aspektima toga procesa: stilom, strukturom i ostalim važnim aspektima pojedinih dijelova rada, plagiranjem itd.

6 Često se u takvim slučajevima događa da autorima koja referencija promakne, a to opet produžava proces objavljivanja.

8. Stil

Kao što smo vidjeli u prethodnim potpoglavljima, stil je ključan element pisanja znanstvenih radova. Među najvažnijim su značajkama znanstvenoga teksta preciznost, impersonalnost i objektivnost (Hartley, 2008: 13), a jezik znanstvenoga rada trebao bi biti jasan te ne bi trebao biti obojen emocijama, odnosno ne bi trebao sadržavati „živopisne“ i opskurne riječi (Katz, 2009: 3). Ovdje bismo se trebali prisjetiti i triju glavnih značajki znanstvenoga teksta, spomenutih ranije, kako ih navodi Lindsay (2011): preciznost, jasnoća i kratkoća. Ukratko, od znanstvenika se očekuje da pišu tekstove koji će biti: a) precizni, odnosno ne bi trebali čitatelja dovoditi u situaciju da se pita što je autor želio reći ili na što se neka tvrdnja odnosi; b) jasni, odnosno i čitatelji koji nisu detaljno upoznati s područjem trebali bi ih moći razumjeti i c) kratki, odnosno ne bi trebali sadržavati riječi i strukture koje ne pridonose razumijevanju teme kojom se rad bavi (ovdje ne smijemo zaboraviti ni to da je sposobnost sažetog izražavanja bitna i zbog ograničenja dužine teksta koja nameću znanstveni časopisi).

Stil pisanja trebao bi biti izravan, jasan, organiziran, kohezivan i uvjerljiv (Thody, 2006: 68), odnosno, znanstveni bi tekst trebao biti organiziran na logičan način tako da svaki sljedeći dio proizlazi iz prethodnoga, pri čemu autor o temi ne govori na zaobilazan način već izravno, trudeći se uvjeriti čitatelja u točnost svojih tvrdnji. Prema Thody (2006: 202), jasnoća proizlazi iz jasnog, zanimljivog i čitljivog stila. Također, trebamo imati na umu da urednici preferiraju jednostavne, jasne i koherentne tekstove, a da nisu skloni složenome, pseudoznanstvenom stilu (Hengl i Gould, 2002: 6).

Kako postići takav stil? Prije nego što progovorimo o tome trebamo razumjeti snagu jezika. Ovdje bi trebalo imati na umu rečenicu iz knjige Ely i sur. (1997: 60): „Naš jezik kreira stvarnost“. Pokušajmo to malo objasniti na primjeru kojim se često koriste profesori sociolingvistike da bi svojim studentima pokazali kako riječi oblikuju stvarnost. Pođimo od jednostavnog pitanja: Kada sukob postaje rat? Je li to u trenutku kada je ispaljen prvi metak? Je li to u trenutku kada pogine prva osoba? Ili prvih stotinu osoba? Ili možda kada pogine prvih tisuću osoba? Odgovor na sva četiri potpitanja je isti – ne. Sukob postaje rat u trenutku kada ga odlučimo nazvati ratom. Nešto stariji čitatelji koji se sjećaju razdoblja Domovinskoga rata vjerojatno se sjećaju i koliko je truda tadašnja vlada ulagala u to da se međunarodna zajednica složi s time da je riječ o ratu, a ne sukobu ili kakvoj pobuni. Činjenica da se međunarodna zajednica složila s time da je riječ o ratu imala je cijeli niz posljedica od kojih je najvažnija bila ta da je dala legitimitet tadašnjoj hrvatskoj vladi. Tu činjenicu da riječi i jezik oblikuju našu stvarnost davno su shvatili spin-doktori američke vlade. Tako ono što mi nazivamo Korejskim ratom, Vijetnamskim ratom i Iračkim

ratom američka administracija i dalje službeno naziva mirovnim, odnosno, vojnim akcijama na taj način nastojeći opravdati vojne akcije koje je poduzela na teritorijima drugih država. Iz tih je primjera vrlo jasno da odluka o tome kako ćemo nešto nazvati i kako ćemo o tome govoriti uvelike utječe na našu percepciju stvarnosti. Izbor riječi i struktura omogućava nam da na određeni način manipuliramo stavovima i mišljenjima ljudi, a to je iznimno važna lekcija za sve one koji se bave pisanjem, pa tako i za autore znanstvenih radova.

Ely i sur. (1997) također ističu jednu zanimljivu postavku, a to je da je znanstveni tekst svojevrsna priča i smatraju da bi autori znanstvenih tekstova mogli podosta naučiti od pripovjedača u smislu da bi pri pisanju svojih radova trebali voditi računa o tome da svoj rad tretiraju kao priču koja ide od početka prema kraju slijedeći logičan razvoj događaja.⁷ Također ističu kako je iznimno važno da autor shvati kakav će stav zauzeti prema temi i zašto se odlučio za upravo takav stav te da podatke koji se iznose u radu uvijek treba sagledati iz različitih perspektiva, odnosno autori znanstvenih radova ne mogu priuštiti sebi ignoriranje suprotnih stavova i perspektiva koje nude alternativne interpretacije njihovih podataka. S njima se slaže i Schimel (2012: 8), koji navodi da znanstveni rad pripovijeda priču o nečemu i o tome kako to nešto funkcionira, a priča se gradi iz podataka, pri čemu valja imati na umu da sami podaci nisu priča. Drugim riječima, podaci čine kostur na kojemu autor gradi priču.

Ovdje se opet moramo prisjetiti da pri pisanju uvijek moramo imati na umu čitatelje. Germano (2001: 31) ističe da čitatelji imaju nizak stupanj tolerancije za tekstove koje je teško pratiti i koji koriste opskurne riječi te savjetuje da bi trebalo pisati onoliko jasno koliko složenost naših argumenata to dopušta. Schimel (2012: 146) je lijepo sažeo probleme s kojima se susrećemo pri čitanju radova napisanih kompliciranim jezikom: „Kada ste zadnji put čitali znanstveni rad koji je bilo teško čitati, je li vas zadivilo to koliko su autori učeni? Ili su vas frustrirali pokušaji da razumijete što žele reći? Jezik primjećujemo onda kada je nezgrapan i možda okrivljujemo sami sebe što nismo dovoljno pametni da bismo ga razumjeli. Kada je tekst dobar, primjećujemo ideje i podatke, a to je ono što čini znanost.“

Greene (2013) ističe da što je stil pisanja formalniji, to je teže razumjeti tekst, osobito onim čitateljima koji nisu detaljno upoznati s temom. Lebrun (2007) savjetuje da bi autori trebali uzeti u obzir čitateljevo neznanje, zamor, kratkoročno pamćenje i nestrpljivost kako bi svoje tekstove učinili što privlačnijima potencijalnim čitateljima. Dakle, autor bi se trebao potruditi dati dovoljno pozadinskih informacija da bi čitateljima koji nisu upoznati s njegovim

7 To, naravno, ne znači da u razvoju priče neće biti i nekih iznenađenja. Štoviše, ona su dobrodošla jer tekst čine zanimljivijim.

područjem istraživanja omogućio praćenje svojih argumenata, trebao bi uzeti u obzir da čitatelji nemaju nužno puno vremena da bi pročitali njegov rad te bi se trebao potruditi da ne upotrebljava suvišne riječi i kompleksne konstrukcije koje opterećuju kratkoročno pamćenje i povećavaju zamor čitatelja. Te savjete ne treba shvatiti kao naputak da bismo u svojem radu trebali primjenjivati stil koji nalikuje popularnoznanstvenome, već da se trebamo potruditi da svoj tekst prilagodimo čitatelju, tj. da ne zvuči dosadno ni pompozno, nego da bude zanimljiv. Drugim riječima, svoj tekst moramo „prodati“ – uvijek treba imati na umu da se naš tekst natječe s tisućama drugih kako bi privukao pozornost čitatelja (Heard, 2016: 71).

Heard je 2014. godine objavio cijeli rad posvećen pitanju može li čitanje znanstvenih radova predstavljati užitek te istaknuo da tekst u kojemu čitatelji uživaju može privući čitatelje i zadržati njihovu pozornost (2014: 64). Polazeći od postavke da je najvažnija značajka znanstvenoga teksta jasnoća, zapitao se mogu li čitatelji razumjeti sadržaj rada istodobno uživajući u riječima uz pomoć kojih je taj sadržaj izražen. Zaključio je da čitatelji znanstvenih tekstova mogu pronaći užitek u brojnim malim stvarima: elementima zaigranosti, zgodnim frazama, razigranim aluzijama, dobrim metaforama koje ukrašavaju tekst, ali njime ne dominiraju, te navodi neke primjere: Gell-Mann je kvark⁸ imenovao po uzoru na redak iz Joyceova *Finneganova bdijenja*, a Harvey i sur. (2012) novu vrstu pauka nazvali su *Aname aragog* prema liku iz romana *Harry Potter i odaja tajni* autorice J. K. Rowling iz 1998. godine (Heard, 2014: 65). Također ističe da je zaigranost u znanstvenim tekstovima najočitija u naslovima i dijelu naslovljenom *Acknowledgements* jer se na taj način autori trude privući čitatelje. Naravno, ovdje ne želimo reći da bi autori u svoje znanstvene radove trebali uključivati šale i/ili poetski jezik, no zgodna anegdota vezana uz temu kojim se rad bavi i koja je možda potaknula znanstvenika da istraži neki fenomen, ili pak povremena metafora ili aluzija, može tekst znanstvenoga rada koji ima tendenciju zvučati suhoparno učiniti bitno zanimljivijim.

Mladim se znanstvenicima ponekad čini gotovo nemogućim napisati znanstveni rad koji će istodobno biti percipiran i kao značajan doprinos znanosti, ali i kao zanimljivo štivo za čitanje. Najbolji savjet za njih, ali i za iskusnije znanstvenike koji žele unaprijediti svoj stil pisanja, jest da bi pri čitanju znanstvenih radova trebali svratiti pozornost ne samo na sadržaj već i na stil kojim su napisani. Svaki se znanstvenik pri čitanju susreo sa znanstvenim radovima koji su, osim što su pružili iznimno korisne informacije, bili i pravi užitek za čitanje. Isto tako, svaki se znanstvenik susreo i sa znanstvenim radovima koji su bili napisani tako složenim jezikom i suhoparnim stilom da su unatoč tome što su

8 Kvark je „elementarna čestica s električnim nabojem $\pm e/3$ ili $\pm 2e/3$ podložna jakom međudjelovanju”. (<http://struna.ihj.hr/naziv/kvark/10270/>)

ti radovi možda bili i ključni za njihovo istraživanje jedva smogli snage da ih pročitaju, ili su možda čak i preskakali dijelove tih radova koji im se nisu činili tako važnima. Obje vrste radova predstavljaju izvrsnu priliku za učenje. Ako čitamo dobro napisan rad, svakako treba svratiti pozornost na tehnike kojima se autor koristio kako bi svoj rad učinio zanimljivim – na izbor riječi, metafore, rečenične strukture, organizaciju rada, način predstavljanja podataka itd. Dobra je zamisao i zapisati strukture i jezične konstrukcije koje su nam se posebno svidjele, pa potom u vlastiti rad uklopiti fraze i strukture tvorene po uzoru na njih. Isto tako, loše napisani radovi mogu nas jako dobro poučiti što pri pisanju treba izbjegavati – trebalo bi pokušati utvrditi koji elementi autorova stila njegov rad čine teškim za razumijevanje te razmisliti kakve bismo izmjene unijeli kako bismo tekst učinili prohodnijim i zanimljivijim. Na prvi se pogled može učiniti da to zahtijeva puno vremena i truda, osobito u suvremenome svijetu, u kojem znanstvenici uz znanstveni rad imaju sve više nastavnih i administrativnih obaveza te ponekad teško pronalaze vrijeme za čitanje. No treba imati na umu da pri pisanju svakoga znanstvenog rada moramo provesti detaljno pretraživanje literature o temi kojom se bavimo i pročitati velik broj znanstvenih radova. Već dok čitamo rad, stvaramo određeni dojam o njegovoj kvaliteti i stilu kojim je pisan, a izvlačenje zanimljivih fraza i struktura iz teksta podrazumijeva nekoliko minuta rada više. Slično je i s razmatranjem kako bi se tekst mogao poboljšati. Dakle, ako uzmemo 10 do 15 minuta više pri čitanju iznimno dobro ili iznimno loše napisanoga rada kako bismo promotrili njegove stilske značajke, to i nije tako puno vremena, a može nam znatno pomoći pri pisanju vlastitih radova.

U sljedećim ćemo potpoglavljima promotriti različite jezične razine i jezične elemente koje treba imati na umu pri pisanju, a oni koje tema stila pisanja znanstvenih radova na engleskome jeziku posebno zanima mogu potražiti specijalizirane knjige koje se bave tim područjem, od onih koje su općenitije (npr. Williams, 1990; Fowler i Aaron, 2011; Sword, 2012), preko onih specijaliziranih, npr. Rubens (2001), koji daje naputke i za izvorne i za neizvorne govornike engleskoga jezika, između ostaloga i o tome kako upotrebljavati kratice i akronime, kako pisati brojeve, mjerne jedinice, jednadžbe itd., do visoko specijaliziranih, poput Kirkmanove (2006) knjige koja je u potpunosti posvećena interpunkciji.

8.1. Razina riječi

Moriarty (1997: xx) ističe kako je sposobnost autora izražavati se riječima koje imaju precizno značenje ključna u znanstvenome pisanju te da se objektivan ton, koji je temeljna značajka znanstvenoga stila, gradi uz pomoć riječi koje su konkretne, specifične i precizne (ibid. 27). Kada je u pitanju izbor riječi, bez obzira na to na kojemu jeziku pišemo i objavljujemo rad, savjet je uvijek isti – treba upotrebljavati kraće i manje komplicirane riječi. Heard

(2016) savjetuje da treba birati one riječi koje naše pisanje čine jasnijim, a pritom u obzir treba uzeti tri čimbenika – značenje riječi, što autor želi reći te tko su čitatelji. Matthews i Matthews (2008: 107) ističu da autori ne trebaju upotrebljavati komplicirane riječi i fraze u uzaludnome pokušaju da čitatelje impresioniraju svojim znanjem i statusom. Mogli bismo reći da je taj savjet zapravo zdravorazumski jer ako je tekst pun riječi koje čitatelja prisiljavaju da zagleda u rječnike i dodatnu literaturu kako bi odgonetnuo njihovo značenje, neće biti motiviran za čitanje. U tome smislu Yang (1995) daje vrlo koristan savjet: izbrišite nepotrebne riječi i izbjegavajte redundantnost. Dakle, pri pisanju uvijek bismo se trebali vraćati na prethodni tekst i zapitati se jesmo li mogli upotrijebiti jednostavnije riječi te ako utvrdimo da jesmo, zamijeniti ih. Ako je primjerice rečenica koju smo izvorno napisali glasila:

„Kompleksna kauzalnost te relacije dovodi do impetusa za reakciju.“

čitatelji će se vjerojatno morati pomučiti da razumiju što je autor želio reći.⁹ Već jednostavna zamjena posuđenica u toj rečenici rezultira nečime što je puno lakše razumjeti:

„Složena uzročnost toga odnosa dovodi do poticaja na odgovor.“

Naravno, to ne treba shvatiti kao naputak da se posuđenice nikada ne trebaju upotrebljavati. Ima slučajeva kada su one nužne. Primjerice, složena rečenica termin je u jezikoslovlju koji označava rečenicu koja se sastoji od jedne glavne i jedne ili više zavisnih rečenica. Uporaba složenih rečenica sama po sebi nije loša. Štoviše, svaki znanstveni tekst, pa i ova knjiga, obiluje njima. No loše je ako su takve rečenice jako duge i ako je teško pratiti odnose među zavisnim surečenicama od kojih se sastoje. Jedan od savjeta o kojem će još biti riječi odnosi se upravo na izbjegavanje takvih složenih rečenica, ali bilo bi pogrešno napisati da treba izbjegavati složene rečenice jer bi to značilo da se od autora očekuje da koriste samo jednostavne rečenice. Bolje je reći da treba izbjegavati kompleksne rečenice.

Savjet da bi trebalo upotrebljavati jednostavnije riječi osobito je bitan za one koji planiraju svoj rad pisati na hrvatskome te ga poslati na prijevod na engleski. Ako autor rabi opskurne i komplicirane riječi, osobito one s neobičnim značenjima, to će prevoditelju uvelike otežati posao, a u nekim slučajevima ga možda i onemogućiti jer treba imati na umu da prevoditelj najprije mora moći razumjeti tekst kako bi ga uopće mogao prevesti. Uz to treba imati na umu da ponekad namjerno bismo opskurnije ili kompliciranije riječi kako bismo postigli određeni stilski efekt i naglasili određene elemente svojega rada. U tekstu koji obiluje takvim riječima taj se efekt gubi i prevoditelj,

9 Zamislite tek kako bi bilo čitati tekst u kojemu svaka rečenica zvuči poput ove!

čak i ako se uspješno probije kroz tekst i uspije razumjeti što je autor htio reći, ne može procijeniti kada je autor želio nešto posebno naglasiti, a kada je uporaba kompliciranih riječi samo značajka autorova stila. Naravno, ovdje treba napomenuti da prevoditelj ne može na sebe preuzeti odgovornost pojednostavljivanja autorova jezika jer bi lako mogao napraviti pogrešku, a tu je i jedan od bitnih elemenata prevoditeljeva posla: njegov je zadatak prenijeti ne samo sadržaj već i autorov glas na ciljni jezik. Dakle, ako autor inzistira na uporabi neuobičajenih, kompliciranih i opskurnih riječi, prevoditelj je zadatak zapravo da na ciljnome jeziku bira iste takve riječi kako bi vjerno prenio autorov glas.

Kada govorimo o razni riječi, moramo spomenuti i jednu od možda najtipičnijih značajki suvremenoga znanstvenog stila – nominalizaciju. Nominalizacija je u engleskome jeziku tvorbeni proces kojim od glagola tvorimo imenicu i može biti vrlo korisna jer nam omogućava laku tvorbu novih riječi. No, tijekom prethodnoga stoljeća počela je uzimati sve više maha u raznim vrstama tekstova, pa tako i u znanstvenim tekstovima (Biber i Gray, 2013). Nominalizacija je problematična utoliko što često podrazumijeva uporabu višerječnih konstrukcija umjesto jedne riječi, npr. „provesti istraživanje“ umjesto „istražiti“ (engl. *conduct research/study* umjesto *to research / to study*), „obaviti ispitivanje“ umjesto „ispitati“ (engl. *conduct a test* umjesto *to test*), „provesti analizu“ umjesto „analizirati“ (engl. *conduct/carry out analysis* umjesto *analyse*). Takve višerječne konstrukcije nekima možda zvuče uzvišenije negoli „obični“ glagoli, no imaju niz nedostataka. Prvi je nedostatak ovaj: ako su prečeste, tekst poprima obilježja pompoznosti u izražavanju, a to, naravno, dovodi do zamora čitatelja. Drugi je važan nedostatak takvih konstrukcija što one znatno produžuju tekst. Podsjećamo kako većina časopisa propisuje najveći broj znakova ili riječi koje autor ima na raspolaganju te autorova odluka da će se koristiti nominalizacijom može značiti da će morati žrtvovati sadržaj. Praktičan savjet ovdje bi bio: ako smo završili pisanje rada i utvrdili da ima previše znakova/riječi, ne treba odmah razmišljati koji bi se dio mogao izbaciti, već treba pomno ponovno iščitati rad i provjeriti koji se višejezični izrazi (ne nužno samo nominalizacije) mogu zamijeniti jednostavnijim riječima. Često već samo takve jednostavne izmjene jezika omogućavaju autoru da uklopi cjelokupan sadržaj rada u propisani broj znakova/riječi, a ako su vješto izvedene, neće naštetiti općemu dojmu koji rad ostavlja na čitatelja. Za one koji sumnjaju u učinkovitost takvih jezičnih izmjena, evo jednostavnoga primjera: Kolegica i ja upravo smo završile pisanje jednoga znanstvenoga rada (na engleskome jeziku). Premda smo bile svjesne gornje granice koju propisuje časopis u koji želimo poslati svoj rad (9000 riječi), pri pisanju smo se zanijele i konačni je tekst imao više od 11000 riječi. Instinkt bi nam rekao da je jedini izlaz u takvoj situaciji izbaciti određene dijelove teksta jer ipak je riječ o višku od 2000 riječi. No pokazalo se da nismo morale izbaciti nijedan dio rada niti odustati od bilo kojega dijela sadržaja jer nam je pažljivo iščitavanje teksta pomoglo

u identificiranju struktura i fraza koje su se mogle zamijeniti jednostavnijim izrazima i riječima – npr. uporaba onoga što se u engleskome naziva *non-finite clause* (rečenica u kojoj glagol nije stavljen u glagolsko vrijeme) umjesto *finite clause* (rečenica koja sadrži glagol koji izražava vrijeme) ili običan glagol umjesto nominalizacije. Možda će tko od čitatelja pomisliti da se ne mora nužno zamarati zamjenom složenijih jezičnih izraza jednostavnijima jer će prevoditelju pružiti informaciju o maksimalnoj dopuštenoj dužini teksta, pa će njegov zadatak biti da tekst uklopi u zadane gabarite, ali takve čitatelje moramo podsjetiti da se ne mogu osloniti na prevoditeljeve intervencije jer prevoditeljev zadatak nije mijenjati naš stil pisanja, količinu određenih konstrukcija u tekstu ili stilska sredstva kojima se koristimo. Štoviše, ponovo ističemo da je jedan od temeljnih prevoditeljevih zadataka prenijeti naš stil pisanja na ciljni jezik. Dakle, ako tekst koji smo napisali na hrvatskome obiluje nominalizacijama, prevoditelj će zaključiti da je to bitna značajka našega stila pisanja te će je pokušati u što većoj mjeri prenijeti i u prijevodu na engleski jezik.

Svaka rasprava o razini riječi u znanstvenim tekstovima nezaobilazno se mora pozabaviti i terminima. Jedno od temeljnih obilježja dobro napisanoga znanstvenog teksta jest dosljedna uporaba termina (npr. Peat i sur., 2002; Norman, 2003; Greene, 2013 itd.). U različitim znanstvenim područjima pojava da postoji više termina koji se rabe za isti koncept nije rijetka. U takvim je slučajevima jedan termin ponekad prošireniji od drugoga, ali postoje i slučajevi da su oba (ili više) termina podjednako prošireni. Kako se odlučiti koji izabrati? Ako je jedan termin prošireniji, odgovor je jednostavan – treba izabrati taj jer će više čitatelja znati točno o čemu autor govori. Ako su termini podjednako prošireni, autor slobodno može izabrati onaj koji smatra boljim, preciznijim, točnijim ili mu se pak jednostavno više sviđa kako zvuči. Bez obzira na to za koji se termin autor odlučio, ključno je da ga dosljedno rabi u svojem tekstu. Ponekad autori, u nadi da će njihov tekst biti zanimljiviji ako izbjegavaju ponavljanje, odluče varirati termine, ali jedino što time postižu jest da zbunjuju čitatelje. Variranje termina još je veći problem ako će se tekst prevoditi na engleski jer bi prevoditelj mogao pretpostaviti da je autorov razlog za variranje termina složeniji od pukoga izbjegavanja ponavljanja, a to može imati vrlo loše posljedice za prijevod.

Ako pišemo rad koji će se prevoditi, ključno je rabiti ustaljene termine, po mogućnosti internacionalizme ili čak u tekstu rabiti engleske termine. Na taj ćemo način osigurati da ćemo dobiti kvalitetan prijevod jer ponekad za jedan hrvatski termin u engleskome jeziku postoji nekoliko ekvivalenata i prevoditelju koji nije stručnjak u našem području istraživanja može biti vrlo teško zaključiti koji je najbolji. Situacija može biti još složenija ako engleski jezik ima razrađeniju terminologiju nego hrvatski. Pod time mislimo na situacije u kojima u hrvatskome postoji samo jedan krovni termin za neku pojavu, dok u engleskome postoji cijeli niz termina za potkategorije te pojave. Prevoditelj koji

se možda prvi put susreće s tom pojavom ponekad vrlo teško može odlučiti koji bi prijevod bio prikladan, osobito ako iz konteksta ne može jasno iščitati o kojoj je potkategoriji riječ. Upravo zbog tih razloga autori često prevoditeljima unaprijed dostavljaju termine u obliku zasebnoga popisa ili u samome tekstu rada (obično u zagradama nakon hrvatskoga termina) osiguravajući time da će u prijevodu biti korišteni oni termini koji su najprikladniji, odnosno oni koje sami autori preferiraju.

Kada govorimo o terminima, treba spomenuti i praksu pojedinih autora da upotrebljavaju termine koje su sami skovali premda za koncepte koje ti termini predstavljaju već postoje ustaljeni termini. Ta je praksa potpuno prihvatljiva ako autor planira svoj rad objaviti na hrvatskome jeziku i ako je njegov cilj predložiti npr. hrvatsku inačicu termina koji za sada postoji samo kao internacionalizam. Premda bi autor, ako je njegov cilj predložiti novi termin, svakako u radu trebao navesti i termin koji bi njegova novotvorenica trebala zamijeniti, to nije uvijek slučaj. Ako pišemo rad koji će se prevoditi na engleski jezik, takve novotvorenice, osobito ako u tekstu nije objašnjeno na koji se koncept odnose, svakako treba izbjegavati jer će prevoditelju znatno otežati posao te usporiti proces prevođenja, a uporaba novotvorenice nema smisla jer će ionako biti prevedena na engleski jezik.

Kada su u pitanju termini, dobro je imati na umu i to da ih u tekst treba uvesti na odgovarajući način. Williams (1990: 75) ističe da je iznimno bitno kada termin uvodimo prvi put, ili ako uvodimo poznat i za naš rad ključan termin, rečenicu sročiti tako da se termin nađe na njezinu kraju. Razlog je u tome što je kraj „najnaglašenije“ mjesto u rečenici jer na tome mjestu očekujemo nove informacije te pri čitanju i slušanju najviše pozornosti svraćamo upravo na završetak rečenice. Ako termin uvodimo na taj način, pomažemo čitatelju da uvidi kako je riječ o nečemu što je bitno za naš rad, a to će mu olakšati razumijevanje.

Naposlijetku, treba izbjegavati pretjeranu uporabu termina, kao i pretjeranu uporabu žargona struke (npr. Matthews i Matthews, 2008; Greene, 2013). Zašto je to bitno? Ako rad obiluje terminima iz uskoga područja kojim se bavimo i žargonom struke, jedini koji će ga moći razumjeti jesu stručnjaci u našem uskom području istraživanja. Ostali, odnosno stručnjaci iz drugih područja, studenti, laici itd., neće moći razumjeti o čemu govorimo, a treba imati na umu da nam je cilj uvijek da naš rad pročita što veći broj čitatelja te da ga potom citiraju u svojim radovima. Ako čitatelji ne mogu razumjeti što čitaju, neće ni citirati takav rad.

Ako je uporaba uskospecijaliziranih termina nužna, onda je uvijek dobra ideja definirati ih u tekstu kako bi čitatelji koji su manje upoznati s našim područjem istraživanja mogli lakše razumjeti na što se oni odnose. Primjerice, pri pisanju

ove knjige svjesno nastojim izbjegavati manje poznate jezikoslovne termine kako bih olakšala razumijevanje čitateljima koji nisu jezikoslovci, a kada ih ne mogu izbjeći (poput termina *tema*, *rema*, *nominalizacija*), nastojim ih definirati na jednostavan način kako bi čitatelji mogli što lakše razumjeti na što se odnose.

Među elementima koje treba izbjegavati također su akronimi i kratice (npr. Lebrun, 2007). Oni mogu uvelike otežati razumijevanje teksta, osim ako se ne radi o onima općepoznatima (npr. UN, DNA i sl.). Prije svega, akronimi i kratice znatno povećavaju kognitivno opterećenje pri čitanju jer svaki put kada na njih naiđe, čitatelj u svojem umu mora rekonstruirati puni naziv za koji stoje. Dodatni je razlog to što većina akronima koji se koriste u pojedinim uskim disciplinama nije općepoznata te će čitatelj opet morati uložiti dodatni trud kako bi razumio tekst, a tu je i činjenica da isti akronim može stajati za više različitih koncepata u različitim granama znanosti. Zbog toga uporaba određenoga akronima može zbuniti čitatelja koji se bavi područjem znanosti koje nije isto kao autorovo i u kojemu se dotični akronim rabi u drugom značenju. Ako se ipak odlučimo za uporabu akronima pri pisanju svojega rada, onda njihov broj treba ograničiti na dva do tri, s time da bi čitatelja svako toliko trebalo podsjetiti za što oni stoje kako bi mu se olakšalo razumijevanje teksta.

Uz prethodne teme svakako moramo spomenuti i metaforu. Premda nam se čini da u znanstvenim radovima nema mjesta za jezičnu strukturu koja se primarno smatra značajkom književnih tekstova, metafore su vrlo uobičajene u znanosti. Štoviše, neke su postale toliko uvriježene da ih više uopće ne doživljavamo kao metafore. Dobar bi primjer bio metafora *BOLEST JE RAT*, koja je toliko ukorijenjena u medicinskim znanostima da je gotovo nemoguće raspravljati o bilo kojoj medicinskoj temi bez uporabe metafora iz te domene: npr. *boriti se protiv bolesti*, *napadati uzročnika bolesti*, *uništiti tumor* itd. Upravo poput medicine svako znanstveno područje ima sebi svojstvene uvriježene metafore i njih autori ne trebaju izbjegavati. Štoviše, one su vrlo korisne jer nam omogućavaju da inače vrlo složene koncepte prenesemo na relativno jednostavan način uz uporabu manjega broja riječi. No nisu samo uvriježene metafore korisne. Ponekad je puno bolje odlučiti se za uporabu metafore, možda čak i potpuno nove, i to onda kada nam ona omogućava da u nekoliko riječi objasnimo složenu pojavu za čije bi nam objašnjenje inače trebao možda i čitav odlomak teksta. No treba imati na umu da u znanstvenome tekstu metafore treba pomno birati te ih popratiti empirijskim dokazima jer metafore uvelike utječu na interpretaciju podataka (Kueffer i Larson, 2014). Kueffer i Larson (2014) navode kriterije koji autorima mogu pomoći pri procjeni je li uporaba određene metafore primjerena: 1) činjenična točnost (metafora mora točno predstavljati činjenično stanje), 2) društveno prihvatljiv jezik (metafora ne smije biti uvredljiva), 3) neutralnost (metafora ne

smije sadržavati elemente emocija, tj. ne bi trebala utjecati na čitateljev stav prema temi), 4) transparentnost (čitatelju mora biti jasno da je autor uporabio metaforu). Ako se pitate je li metafora koja je nova i koju planirate uporabiti primjerena, jednostavno se zapitajte ispunjava li spomenuta četiri kriterija. Ako ih zadovoljava, slobodno je uključite u tekst svojega znanstvenoga rada.

Nakon što smo razmotrili najvažnije aspekte razine riječi u znanstvenim radovima, možemo sažeti one aspekte uporabe riječi o kojima trebamo voditi računa pri pisanju znanstvenih radova:

- trebamo birati kraće i manje komplicirane riječi
- nepotrebne riječi trebamo izbrisati
- trebamo izbjegavati redundantnost
- bolje je upotrebljavati jednostavne glagole umjesto nominalizacije
- bolje je upotrebljavati jednu riječ umjesto fraze
- termine trebamo upotrebljavati dosljedno
- trebamo upotrebljavati ustaljene termine
- termine u tekst trebamo uvesti na odgovarajući način
- ako termin nije općepoznat, trebamo ga definirati
- trebamo izbjegavati pretjeranu uporabu termina i žargona struke
- trebamo izbjegavati akronime i kratice
- metafore mogu biti vrlo korisne pri opisima.

8.2. Razina rečenice

Kada su u pitanju rečenice u znanstvenim radovima, temeljni je savjet da bi trebale biti što kraće i jednostavnije (Thody, 2006: 67). Razlog je jednostavan – duge i komplicirane rečenice opterećuju čitateljevo radno pamćenje (Lebrun, 2007) te povećavaju kognitivno opterećenje. Štoviše, Peat i sur. (2002) navode da rečenice u znanstvenim radovima ne bi trebale biti duže od 30 riječi. No to ne znači da bi se rad trebao sastojati od niza kratkih jednostavnih rečenica jer bi takav tekst za čitatelja vrlo brzo postao hipnotičan i dosadan (Thody, 2006; Green, 2013). Dakle, autor se treba potruditi varirati dužinu i složenost

svojih rečenica kako bi izbjegao hipnotičan ritam i osigurao da će čitatelju tekst biti zanimljiv. Osim toga variranje dužine rečenica omogućava nam da upotrijebimo duge i vrlo složene rečenice kada je to zaista potrebno jer ako takve rečenice okružimo kraćim, jednostavnijim rečenicama, čitatelji ih neće doživjeti kao posebno zahtjevne za razumijevanje.

Kako uopće utvrditi je li rečenica koju smo napisali preduga? Gopen i Swan (1990: 554) navode da je rečenica preduga ako sadrži više potencijalnih kandidata za naglašeni položaj nego što ima potencijalnih mjesta koja mogu biti naglašena. Drugim riječima, ako rečenica sadrži više od tri do četiri informacije koje bi trebale biti posebno naglašene, vjerojatno je preduga i trebali bismo razmisliti o tome da je rastavimo na dvije ili više kraćih i jednostavnijih rečenica.

Osim dužine rečenica, bitnu ulogu ima i struktura rečenice, pri čemu postoji više načina na koje možemo pojednostavniti strukturu svojih rečenica, a jedan od možda najjednostavnijih načina jest izbjegavanje niječnih i uporaba potvrdnih rečenica, jer potvrdne rečenice uvijek imaju jednostavniju strukturu od niječnih, a uz to u njima je obično i puno lakše naglasiti bitne informacije jer negacija uvijek privlači pozornost pri čitanju.

Pogledajte ponovno prethodnu rečenicu. Vjerojatno vam se učinila čudnom i vjerojatno vam je trebalo više vremena da je pročitate i razumijete, u usporedbi s prethodnim tekstom. Ta rečenica naime zorno prikazuje što se događa kada upotrebljavamo preduge rečenice (ova rečenica ima čak 63 riječi), koje imaju iznimno složenu strukturu s puno bitnih informacija koje bi trebale biti naglašene. Usporedite je sa sljedećim ulomkom teksta koji se sastoji od više jednostavnijih rečenica:

Osim same dužine rečenica, bitnu ulogu ima i struktura rečenica. Postoji više načina na koje možemo pojednostavniti strukturu rečenica, a jedan od možda najjednostavnijih načina jest izbjegavanje niječnih i uporaba potvrdnih rečenica. Struktura potvrdnih rečenica uvijek je jednostavnija od one niječnih, a u potvrdnim je rečenicama obično lakše naglasiti bitne informacije jer ne sadrže negaciju koja bi odvlačila čitateljevu pozornost.

Većini, ako ne i svim čitateljima, taj će ulomak biti znatno lakši razumjeti, u usporedbi s dugom rečenicom koja sadrži iste informacije. Postoji više razloga za to. Prvi je to što kraće i jednostavnije rečenice manje opterećuju radno pamćenje jer čitatelj ne mora cijelo vrijeme voditi računa o svezama među brojnim zavisnim rečenicama te analizirati u kakvu su odnosu. Drugi je da je u kraćim i jednostavnijim rečenicama lakše naglasiti bitne informacije jer se one ne natječu s drugim bitnim informacijama u istoj rečenici. Konačni je razlog to što dužina rečenica varira, a to ulomku daje dodatnu dozu dinamike i čitatelju

olakšava praćenje tijeka informacija.

Uz izbjegavanje niječnih rečenica postoji i niz drugih načina na koje rečenice mogu postati lakše za praćenje. Primjerice, Katz (2009: xii) savjetuje da bi rečenice u znanstvenim radovima trebale biti izravne, odnosno razvijati se pravocrtno od točke A do točke B, bez nepotrebnih digresija. Drugim riječima, svaki put kada napišemo rečenicu koja sadrži umetnute informacije koje ne slijede logičan razvoj rečenice trebamo se zapitati je li to najbolje mjesto za iznošenje tih informacija ili bi možda bilo bolje prenijeti ih u novu rečenicu. Naravno, ponekad su umetnute informacije nužne radi razumijevanja konteksta, a u slučajevima kada se ne mogu izbjeći trebamo se potruditi da ih uklopimo u rečenicu na takav način da ona prirodno teče i da te dodatne informacije ne otežavaju razumijevanje.

Rečenice možemo učiniti razumljivijima i tako da izbjegnemo uporabu apstraktnih imenica kao subjekata. Greene (2013) ističe da takve imenice (npr. manifestacija, razumijevanje itd.) na mjestu subjekta obično zbunjuju čitatelje jer je puno lakše razumjeti rečenice u kojima je subjekt konkretna imenica. Uz to rečenice u kojima je subjekt apstraktna imenica obično zahtijevaju i složeniju rečeničnu strukturu, što dodatno otežava razumijevanje teksta. Naravno, to ne znači da autori nikada ne bi smjeli rabiti imenice tipa „razumijevanje“ kao subjekte jer to je ponekad neizbježno. No uporabu takvih rečenica u znanstvenome radu trebalo bi ograničiti samo na primjere kada je to zbilja nužno, odnosno kada one pridonose kratkoći i jasnoći rada.

Glavno je obilježje znanstvenih tekstova objektivnost. Jedan od načina na koje se objektivnost postiže na engleskome jeziku jest uporaba pasivnih rečenica jer one omogućavaju izbjegavanje uporabe subjekta u prvome licu (odnosno izbjegavanje zamjenica „ja“ i „mi“), a neke vrste pasivnih rečenica, kao što ćemo poslije vidjeti, omogućavaju nam i visok stupanj ograđivanja od tvrdnji koje iznosimo. To je, svakako, prednost. No pasivne su rečenice istodobno i složenije od aktivnih. Stoga je dobra ideja da se pri pisanju ograničimo na uporabu pasivnih rečenica u onim slučajevima kada su stvarno potrebne. Primjerice, nema potrebe za rečenicom poput ove:

„Primijećeno je da autori koji nisu izvorni govornici engleskoga jezika nisu dovoljno kritični prema drugim autorima (Englander, 2014).“

Prijevod te rečenice na engleski jezik glasio bi:

It has been noticed that authors for whom English is a second or foreign language are not sufficiently critical of other authors' work (Englander, 2014).

Takve pasivne rečenice, uvedene uz pomoć strukture *It has been...*, zapravo

se ubrajaju među strukture koje omogućavaju autoru visok stupanj ograđivanja od tvrdnje koju iznosi i bolje ih je rabiti u situacijama kada autor iznosi vlastite rezultate koji bi mogli biti podložni kritici zbog niza razloga. U rečenici koja nam je poslužila kao primjer autor ne iznosi svoje rezultate, već samo navodi rezultate prethodnoga istraživanja koje je provela druga znanstvenica te nema potrebe za tako visokim stupnjem ograđivanja. Također, treba uzeti u obzir da bi se ta rečenica u znanstvenome radu vjerojatno nalazila ili u Uvodu, gdje predstavljamo prethodnu literaturu koja bi trebala pružiti uporište našem istraživanju, ili u Raspravi, gdje bi trebala služiti kao potpora našem istraživanju. U oba slučaja prethodni se nalaz navodi kao potpora našem istraživanju te tako visok stupanj ograđivanja zapravo potkopava naše argumente. Dakle, umjesto takve strukture bolje je upotrijebiti strukturu koja bi u prijevodu na engleski rezultirala aktivnom rečenicom jer bi ona jasnije prenosila poruku da nalaz o kojemu govorimo podržava naše argumente, npr.:

„Englander (2014) je primijetila da autori koji nisu izvorni govornici engleskoga jezika nisu dovoljno kritični prema drugim autorima.“

Englander (2014) noticed that authors for whom English is a second or foreign language are not sufficiently critical of other authors' work.

Dodatna je prednost aktivnih rečenica i to što su kraće te nam omogućavaju uštedu određenoga broja riječi koji zatim imamo na raspolaganju kako bismo iznijeli dodatne informacije. Naravno, treba napomenuti i to da izmjena aktivnih i pasivnih rečenica pridonosi dinamici teksta te ga čini zanimljivijim za čitanje, što nije zanemarivo ako uzmemo u obzir kako nam je cilj da što više čitatelja pročita i citira naš rad.

Opet moramo istaknuti da autori ne mogu od prevoditelja očekivati da pasivne strukture ili one koje bi na engleski jezik bile prevedene kao pasivne pretvara u aktivne jer prevoditelj uvijek polazi od pretpostavke da postoji dobar razlog zašto se autor odlučio za pasivnu strukturu – npr. da je želio postići veći stupanj objektivnosti ili da se želio ograditi od tvrdnje koja se iznosi. Stoga je uvijek dobra ideja ponovno pregledati svoj rad i zapitati se je li svaki slučaj u kojem smo se odlučili za pasiv (ili strukturu koja bi se na engleski prevela kao pasivna) zaista opravdan ili bismo u tome slučaju istu poruku mogli prenijeti aktivnom rečenicom.

Ovdje treba podsjetiti na još jedan element složenih rečenica, o kojemu smo već govorili u dijelu *Autorov odnos prema čitatelju*, a to je da bi trebalo izbjegavati obezglagoljene rečenice. Kako smo već napomenuli, takve rečenice uvijek uključuju elipsu, koja povećava kognitivni napor pri čitanju jer čitatelj u svome umu mora rekonstruirati punu rečenicu. Stoga je bolje upotrebljavati ih što rjeđe.

Iznimno bitan aspekt strukture rečenica svakako je organizacija informacija u rečenici. Već smo spomenuli da se hrvatski i engleski jezik strukturno uvelike razlikuju, a jedna od bitnih razlika odnosi se na raspored sintaktičkih elemenata – sintaktička struktura u engleskome jeziku vrlo je kruta te je red riječi gotovo uvijek subjekt-predikat-objekt; s druge strane, u hrvatskome jeziku sintaktička je struktura poprilično slobodna i sintaktički se elementi mogu nalaziti na različitim položajima u rečenici te čak mogu biti izostavljeni (npr. subjekt). Ta razlika u sintaktičkoj strukturi utječe na očekivanja čitatelja. Dok su hrvatski čitatelji poprilično otvoreni kad je riječ o očekivanju gdje će pronaći poznate informacije (tema), a gdje nove (rema) u rečenici, engleski čitatelji očekuju da će poznate informacije pronaći na početku rečenice, a nove na kraju.¹⁰ Gopen i Swan (1990: 550) ističu da čitatelji očekuju i trebaju informacije koje omogućavaju vezu s kontekstom i perspektivom na početku rečenice, odnosno da informacije na početku rečenice uspostavljaju perspektivu iz koje treba promatrati rečenicu. Promotrimo to na jednostavnome primjeru:

a) Marka je udarila lopta.

b) Lopta je udarila Marka.

Premda obje rečenice prenose istu poruku – subjekt je isti predmet, objekt je ista osoba koja ostvaruje kontakt sa subjektom, a taj je kontakt negativan po svojoj prirodi (udarac) – perspektiva iz koje promatramo opisani događaj vrlo je različita. U prvoj se rečenici na početku (tema) nalazi objekt, a na kraju (rema) nalazi subjekt te je naglasak u toj rečenici na predmetu kojim je radnja izvršena, odnosno, na lopti. Drugim riječima, ono što je bitna poruka te rečenice jest to da je Marka udarila lopta, a ne grana, palica, čaša ili neki drugi predmet. U drugoj se rečenici subjekt nalazi na početku, a objekt na kraju te je naglasak ovdje na objektu, odnosno na činjenici da je lopta udarila Marka, a ne Anu, Peru ili nekoga drugog. Stoga je mudro razmisliti koju informaciju u rečenici želimo naglasiti i pobrinuti se da se ona nađe na položaju reme.

Treba istaknuti da distribucija informacija u rečenici u kojoj najprije dajemo poznate informacije, a tek potom nove ima određene kognitivne prednosti – ako nam je na početku rečenice dan svojevrsni uvod, odnosno kontekst, lakše ćemo shvatiti važnost nove informacije koja slijedi te ćemo lakše uvidjeti kako se ona nadovezuje na ono što je prethodilo i ujedno stvoriti očekivanja o onomu što slijedi. U tome pogledu rečenice su svojom strukturom zapravo slične strukturi priča ili eseja – polazimo od uvoda, a na kraju dajemo poantu. Takav pristup strukturiranju rečenica omogućava nam da tvorimo rečenice u kojima će čitatelji lako moći prepoznati najvažniji dio naše poruke.

10 Moramo napomenuti da je takav raspored informacija i u hrvatskome najčešći.

Nakon što smo promotрили bitne aspekte razine rečenice u znanstvenim radovima na engleskome jeziku, možemo sumirati one elemente o kojima treba voditi računa pri pisanju radova koji će se prevoditi na engleski jezik:

- izbjegavati duge, komplicirane rečenice
- varirati dužinu rečenica kako bismo povećali dinamičnost teksta
- izbjegavati niječne rečenice
- izbjegavati apstraktne imenice u ulozi subjekta
- pasivne rečenice upotrebljavati samo kada su stvarno potrebne (ograđivanje), inače dati prednost aktivnim rečenicama
- izbjegavati obezglagoljene rečenice
- voditi računa o tome da onu informaciju koju smatramo najvažnijom stavimo na kraj rečenice.

8.3. Odlomci

Odlomci, kao i rečenice, imaju svoju strukturu. U tekstovima na engleskome jeziku ta je struktura fiksna te je treba poštovati jer čitatelji očekuju da će određeni tip informacija naći u točno određenome dijelu odlomka.

Prvo je pravilo to da se odlomak bavi isključivo jednom idejom. Stoga, prije nego što započnemo novi odlomak, moramo točno znati o čemu će on govoriti (Peat i sur., 2002). Kada smo odlučili kojom će se idejom naš odlomak baviti, trebamo ga „izgraditi“. To je najbolje učiniti slijedeći jednostavnu, linearnu logiku (Katz, 2009; Heard, 2016), tako da se svaka sljedeća rečenica logično nadovezuje na prethodnu te proizlazi iz nje. Ako primijetimo da se u naš odlomak počela uvlačiti nova ideja, to je jasan znak da trebamo započeti novi odlomak. No ponekad ćemo započeti novi odlomak čak i ako se i dalje bavimo istom idejom, i to zato što mijenjamo perspektivu iz koje je promatramo.

Kako točno izgleda struktura odlomka u tekstu na engleskome jeziku? Svaki odlomak trebalo bi započeti tematskom rečenicom (engl. *topic sentence*). Njezina je svrha navijestiti temu odlomka, odnosno pružiti svojevrsni uvod. Tijelo odlomka sastoji se od rečenica u kojima se tema razlaže. Njihov točan sadržaj, naravno, ovisit će o tome što u odlomku želimo reći. Ovisno o temi odlomka te se rečenice mogu baviti određenim stavovima o temi kojom se bavimo, a koji su zastupljeni u literaturi ili pak suprotstavljanjem različitih stavova prema našoj temi. Također, mogu se baviti različitim aspektima iz

kojih se tema odlomka može promatrati, mogu iznositi primjere i dokaze koji podržavaju središnju ideju odlomka, argumentirano kritizirati ideju iznesenu u tematskoj rečenici itd. Svaki odlomak treba završiti svojevrsnim zaključkom, odnosno rečenicom koja će na određeni način sumirati sadržaj odlomka te omogućiti da se sljedeći odlomak logično nadovezuje na njega. Na određeni način, struktura odlomka paralelna je onoj eseja – imamo uvod, tijelo u kojemu se razlaže ideja predstavljena u uvodu i na kraju zaključak.

Ako pažljivo promotrite prethodni odlomak, uvidjet ćete da on slijedi pravila pisanja odlomaka na engleskome jeziku. Prva rečenica uvodi temu (struktura odlomka). Sljedećih šest rečenica čini tijelo odlomka te se u njima objašnjava tema odlomka – u našem slučaju to je struktura odlomka. Treba primijetiti da se te rečenice logički nadovezuju jedna na drugu i pravocrtno razvijaju središnju ideju odlomka. Posljednja rečenica sadrži zaključak koji jasno prenosi najvažniju poruku (engl. *take-home message*) toga odlomka.

Takav odlomak u potpunosti ispunjava očekivanja čitatelja tekstova na engleskome jeziku jer se sve informacije nalaze točno na položajima na kojima ih oni očekuju. Ako se određene informacije ne nalaze na očekivanim mjestima u odlomku, to može imati ozbiljne posljedice. Tematska rečenica mora jasno najaviti temu odlomka – u suprotnome će čitatelj biti frustriran i neće mu biti jasno o čemu autor govori. Rečenice koje čine tijelo odlomka moraju sadržavati dodatne informacije o temi i moraju biti izložene logičnim redoslijedom. Ako to ne bi bio slučaj, čitatelji bi izgubili nit i ne bi mogli razumjeti što je autor želio reći. Konačno, ako odlomak nema zaključnu rečenicu, čitatelju neće nužno biti jasno koja je poruka odlomka. Znanstveni rad u kojem odlomci ne sadrže očekivane informacije na očekivanim mjestima ne bi prošao ni prvu fazu razmatranja za objavljivanje, odnosno urednik bi ga odbio pri prvome čitanju i ne bi ga niti uputio na recenziju.

U engleskome jeziku postoje i određena pravila o dužini odlomka i o tome trebamo voditi računa. U znanstvenim radovima na hrvatskome jeziku nije neuobičajeno naići na odlomke koji su dugi stranicu ili čak stranicu i pol. Kada je riječ o engleskome jeziku, tako dugi odlomci uglavnom su prihvatljivi samo u knjigama, dok se od autora znanstvenih radova očekuje da tekst razlome u kraće odlomke.

Neki autori literature o pisanju znanstvenih radova čak savjetuju i koliko bi riječi pojedini odlomak trebao sadržavati, pa tako Greene (2013) savjetuje da bi broj riječi u odlomku trebao biti oko 150. No trebamo imati na umu da je važnija poruka koju želimo prenijeti nego broj riječi, pri čemu, naravno, moramo poštovati propisanu strukturu odlomka. Ponekad će se naši odlomci sastojati od svega dvije-tri rečenice, ponekad od desetak, a možda čak i dvadeset. Sve su te opcije potpuno prihvatljive sve dok poštujemo pravilo o

jednoj ideji u odlomku. Zapravo, mogli bismo reći da kada govorimo o dužini odlomaka, vrijedi isto pravilo koje vrijedi i za dužinu rečenica – važno je varirati njihovu dužinu. Kao što je bio slučaj s rečenicama, variranje dužine odlomaka pridonosi dinamičnosti teksta te ga čini zanimljivijim čitateljima.

Kad je riječ o prevođenju znanstvenih radova s hrvatskoga na engleski jezik, treba napomenuti da su odlomci autorova odgovornost. Premda prevoditelj možda i može preuzeti odgovornost i promijeniti određene riječi, fraze, pa čak i rečenice i na taj način poboljšati kvalitetu teksta, od njega se ne može očekivati da uloži golem trud koji je potreban da bi se restrukturirao cijeli odlomak ili da preuzme odgovornost za takvo što, jer bi, budući da nije detaljno upoznat s područjem i temom istraživanja, lako mogao napraviti pogrešku koja bi mogla utjecati na poruku rada. Stoga, kada su u pitanju odlomci, temeljni je savjet onima koji svoj rad planiraju dati na prevođenje da pažljivo pročitaju svoj rad i provjere jesu li njihovi odlomci strukturirani u skladu s pravilima pisanja ne engleskome jeziku. Ako primijetite da su neki odlomci osobito dugi, razmislite o tome da ih razlomite na dva ili čak više odlomaka.

8.4. Argumentacija

Iznimno bitan element pri gradnji odlomaka, ali i znanstvenoga rada kao cjeline, jest argumentacija. Kao što ističu Hyland i Salager-Meyer (2008: 304), od autora znanstvenih tekstova ne očekuje se samo da objave rezultate svojih istraživanja, već i da pri tome budu uvjerljivi. Uvjerljivost u znanstvenim radovima, kao i u ostalim područjima života, podrazumijeva uporabu jezika kako bi se neovisna mišljenja pretvorila u zajedničko iskustvo (ibid. 299). Tu uvjerljivost postizemo upravo uz pomoć argumenata koje predstavljamo u svojim radovima.

Mladi se znanstvenici često pitaju što učiniti kada rezultati njihova istraživanja nisu u potpunosti u skladu s onim što su očekivali da će pronaći. Ponekad čak pomisle da bi bilo bolje ne izvijestiti o onim rezultatima koji se ne uklapaju u njihov teorijski pristup (a neki tako i postupe). No to je loš pristup iz više razloga. Prvi i najvažniji jest da prikrivanje rezultata koji se ne uklapaju u naša očekivanja nije etično u svijetu znanosti. Znanstvenikova je dužnost izvijestiti o svemu što je otkrio. Drugi je razlog taj da ako se pažljivo promotre, ti neočekivani rezultati zapravo često podržavaju temeljnu hipotezu rada, premda ne izravno. Treći je razlog taj što obično neočekivani rezultati dovode do najvećih napredaka u znanosti, tj. do razvoja novih teorija i pristupa proučavanju područja u kojemu su otkriveni.

Dakle, u znanstvenome radu moramo izvijestiti o svemu što smo otkrili, a to nas dovodi do pitanja kako se pri argumentiranju postaviti prema neočekivanim rezultatima. Hamilton (2004: 35) smatra da se argumenti grade

tako da predstavljamo najjače dokaze, ali da pritom trebamo paziti da ne izostavimo one nalaze koji se ne uklapaju u naš argument ili nalaze koji su bili neočekivani. Ona ističe da je argument jači ako predstavimo alternativna objašnjenja ili suprotstavljene ideje te ih uspješno pobijemo ili objasnimo zašto ne objašnjavaju naše nalaze. Ako razmislimo, to je zapravo logično i primjer bilo kojega kvalitetno napisanoga znanstvenog rada to bi pokazao. Ako čitatelje želimo uvjeriti da je naša interpretacija podataka ispravna, to nećemo učiniti tako da razmotrimo samo one argumente koji je podržavaju. Čitatelji znanstvenih radova nisu naivni ni neinformirani – oni su obično znanstvenici. Srž je njihova posla da preispituju sve što pročitaju. Stoga, ako ih želimo uvjeriti da je naša interpretacija točna, to ćemo učiniti tako da paralelno predstavimo i sve one argumente za koje se čini da su u suprotnosti s onim što tvrdimo i razložimo zašto je naša interpretacija najbolja.

Pri tome nam može pomoći mudra uporaba citiranja autoritativnih izvora (npr. Okamura, 2008; Schimel, 2012). Ona nam omogućava da konstruiramo uvjerljivije argumente bilo tako što ćemo se tim izvorima koristiti kao potporom svojim argumentima bilo tako što ćemo se njima koristiti kako bismo pobili stavove ili mišljenja koja su suprotstavljena našima. Naravno, možemo ih upotrebljavati i tako da i njih same pobijamo. Schimel (2012: 46) drži da vjerodostojnost svojih ideja uspostavljamo upravo tako da ih temeljimo na prethodnim istraživanjima koja citiramo; vjerodostojnost svojih podataka uspostavljamo tako da opisujemo svoje metode, jasno predstavljamo podatke i upotrebljavamo prikladne statističke testove; a vjerodostojnost svojih zaključaka uspostavljamo tako što pokazujemo da proizlaze iz podataka. Odnosno, na određeni način gradimo lanac koji se proteže od prošlosti, a vodi u budućnost. Njegov nam opis može poslužiti kao svojevrsni recept za gradnju argumenata u znanstvenome radu.

8.5. Ograđivanje (engl. hedging)

Ograđivanje je jedan od načina na koje se autor štiti od kritike, odnosno kako to navodi Hyland (1996: 433): „ograde omogućavaju autorima da predvide moguća protivljenja njihovim tvrdnjama tako što tvrdnje iznose precizno, oprezno i uz poštovanje prema stavovima svojih kolega“. Također (ibid. 434) ističe da ograde u znanosti imaju ključnu ulogu jer omogućavaju autorima da iznose tvrdnje s primjerenom dozom točnosti, opreza i skromnosti (ibid. 443-444) i mogu poslužiti autorima kao osiguranje pri zaštiti svojega ugleda te ograničiti štetu koju bi kategoričke tvrdnje mogle uzrokovati.

Ograde su iznimno važne pri predviđanju mogućih kritika (Hyland, 1995: 33). Njihova je svrha da signaliziraju interpretaciju i omogućue autorima da prenesu svoj stav prema istinitosti tvrdnji, odnosno omogućavaju autorima da nedokazane tvrdnje iznesu s dozom opreza i ublaže kategoričke tvrdnje (ibid.

33). Drugim riječima, ograđivanje upućuje na odsutnost apsolutne sigurnosti u točnost onoga što se iznosi. Podrazumijeva uporabu jezičnih elemenata koji ublažavaju tvrdnje, npr. glagola, modalnih glagola, pridjeva i priloga kojima je svrha ublažiti tvrdnju, a u engleskome jeziku i određenih vrsta pasivnih konstrukcija.

Hyland (1995: 34-35) navodi da ograde imaju tri temeljne funkcije:

1. omogućavaju autorima da iznose propozicije s većim stupnjem preciznosti u područjima koja su karakterizirana reformulacijom i reinterpetacijom, odnosno važno su sredstvo uz pomoć kojega možemo točno iznositi znanstvene tvrdnje koje nisu u potpunosti potvrđene, uz primjerenu dozu opreza
2. omogućavaju autorima da spriječe moguće negativne posljedice ako se pokaže da su u krivu
3. pridonose razvoju odnosa između autora i čitatelja jer ispunjavaju potrebu za poštovanjem i suradnjom, što pridonosi tomu da čitatelji prihvate autorove tvrdnje.

Ograde se najčešće javljaju pri citiranju (Mercer i sur., 2006) i mogu čitatelju pomoći da utvrdi svrhu određenoga citata, odnosno navodi li autor određeni izvor kao podršku svojoj tvrdnji ili pak kako bi kritizirao nalaze ili tvrdnje predstavljene u danome izvoru. Ako govorimo o pojedinim dijelovima znanstvenoga rada, tada su ograde zasigurno najčešće u *Raspravi* (Hyland: 1995), što ne iznenađuje jer je to dio rada u kojemu autor u najvećoj mjeri iznosi tvrdnje i stavove koji su podložni kritici.

Dakle, ograde su iznimno korisno retoričko sredstvo pri pisanju znanstvenih radova. Problem je u tome što je ograđivanje kulturno specifično (Hyland i Salager-Meyer, 2008) te, kao što smo vidjeli u dijelu *Izazovi pisanja na engleskome jeziku – što kaže literatura?*, različito funkcionira u različitim jezicima. Kako bismo se podsjetili na to, ovdje ćemo donijeti još dva primjera. Pérez-Llatanda (2010) otkrila je da kada španjolski autori pišu na engleskome, upotrebljavaju hibridne načine ograđivanja koji su kombinacija engleskih i španjolskih sredstava ograđivanja, a Cüneyt (2018) je otkrio da turski autori koji pišu na engleskome jeziku upotrebljavaju različite modalne glagole u odnosu na autore koji su izvorni govornici, te da se više koriste priložima i kvantifikatorima kako bi ublažili svoje tvrdnje u usporedbi s izvornim govornicima. Dakle, već na primjeru tih dviju studija možemo zaključiti da postoje razlike u tome kako se ograde koriste u pojedinim jezicima te da autori imaju tendenciju prenositi načine ograđivanja tipične za njihov materinski jezik u tekstove koje pišu na engleskome jeziku.

Nažalost, što se tiče ograda, razlike između hrvatskoga i engleskog su jako velike. Za razliku od onih na engleskome, u znanstvenim radovima na hrvatskome jeziku posve je prihvatljivo iznositi čvrste tvrdnje te rabiti „jake“ glagole, pridjeve i priloge, što može uzrokovati probleme pri prevođenju radova na engleski jezik. Primjerice, u radu na hrvatskome jeziku potpuno je prihvatljivo da autor upotrebljava glagol *biti*, koji se na engleskome jeziku smatra iznimno jakim pri iznošenju tvrdnji osobito kada govorimo o svojim rezultatima. Hrvatski autori često pišu rečenice poput: „Ovo je važan rezultat u kontekstu istraživanja područja X“. Doslovan bi prijevod te rečenice na engleski jezik glasio: „*This is an important result in the context of research in the domain of X.*“ Takva bi rečenica u tekstu na engleskomu jeziku bila prejaka i izložila bi autora svakovrsnim kritikama. Slična je situacija i s glagolima *pokazati* (engl. *to show, to demonstrate*), *dokazati* (engl. *to prove*) i sličnima. Takvi glagoli ne ostavljaju nimalo prostora za sumnju i njihova je uporaba na engleskome jeziku opravdana samo kada je autor ispitao sve moguće situacije i slučajeve te uzeo u obzir sve varijable koje bi mogle utjecati na njegovo istraživanje.

Pri iznošenju rezultata autori tekstova na engleskome jeziku trebali bi upotrebljavati glagol *upućivati* (engl. *to indicate, to suggest*) i njemu slične glagole. Gotovo jedini slučaj u kojemu autori tekstova na engleskome jeziku upotrebljavaju glagol *biti* jest ako iznose tvrdnju tipa: *Our results are in line with XY's research.* („Naši rezultati odgovaraju/podudaraju se s onima koje je dobio XY.“). Svrha je takvih tvrdnji pokazati da su rezultati njihova istraživanja u skladu s onima koji se navode u literaturi te naglasiti da su daljnji dokaz nekoj otprije predloženoj teoriji. No treba primijetiti da je jaki glagol *biti* ovdje ublažen frazom *in line*, koja je poprilično blaža od hrvatskih ekvivalenata *odgovarati/podudarati se*. Stoga, kada raspravljamo o rezultatima svojega istraživanja u radovima koji će se prevoditi na engleski jezik trebamo upotrebljavati blaže glagole koji ne rezultiraju kategoričkim tvrdnjama, već ostavljaju prostora za slučaj u kojem bi se rezultati istoga istraživanja provedenoga na drugačijem uzorku ili pod drugačijim uvjetima mogli donekle razlikovati. Na taj se način štitimo od mogućih kritika i pokazujemo da smo svjesni ograničenja vlastitoga istraživanja.

Ako se autor ne potruži ublažiti svoje tvrdnje u tekstu koji će se prevoditi na engleski jezik, može se dogoditi da mu rad neće biti prihvaćen za objavljivanje. Iskusan prevoditelj, dobro upoznat s autorovim područjem istraživanja, možda će i moći donekle procijeniti koje bi se tvrdnje mogle ublažiti, ali ni takav prevoditelj neće se usuditi ublažiti sve tvrdnje jer će pretpostaviti da autor ima poseban razlog zašto je tvrdnje učinio jakim. Ovdje treba imati na umu i činjenicu da je iznimno teško pronaći iskusnoga prevoditelja koji je dobro upoznat s našim područjem istraživanja te da je daleko vjerojatnije da će naš tekst prevoditi osoba koja je u najboljem slučaju površno upoznata s

temom kojom se bavimo, a u tome je slučaju vjerojatnost da će prevoditelj biti spreman preuzeti odgovornost za ublažavanje tvrdnji još manja.

Činjenica da se od autora znanstvenih tekstova na engleskome jeziku očekuje da se ograde od jakih tvrdnji ne znači da se od njih očekuje da budu neodređeni (Wallwork, 2011). Upravo suprotno – pri iznošenju i analizi svojih rezultata trebamo biti vrlo jasni, a ograditi se trebamo samo u onim slučajevima kada iznosimo tvrdnje koje su otvorene interpretaciji ili kritici.

Samo ograđivanje ne podrazumijeva velike intervencije u tekst. U većini slučajeva željeni ćemo cilj postići već tako da dodamo svega nekoliko riječi našoj rečenici. Umjesto da napišemo: „Ovo je važan nalaz u području XY.“ (engl. *This is an important finding in the domain of XY.*), možemo napisati „Čini se da je to važan nalaz u području XY.“ (engl. *This seems to be an important finding in the domain of XY*), ili „Vjerujemo da je to važan nalaz u području XY.“ (engl. *We believe this to be an important finding in the domain of XY.*) Uvođenjem jednostavne fraze poput čini se ili vjerujemo da signaliziramo čitatelju da ostavljamo prostora za moguće suprotno mišljenje ili alternativnu interpretaciju, čime zapravo povećavamo vjerodostojnost svoje tvrdnje. Također umjesto „Rezultati našega istaživanja pokazuju da je X ključan za ostvarivanje željenoga ishoda.“ (engl. *The results of our research show/demonstrate that X is crucial for accomplishing the desired goal.*), trebali bismo napisati „Rezultati našega istraživanja upućuju na to da bi X mogao biti ključan za ostvarivanje željenoga ishoda.“ (engl. *The results of our research indicate that X might be crucial for accomplishing the desired goal.*). Uvođenjem strukture upućuju na to da bi mogao biti... ograđujemo se od mogućih kritika i napada kojima bi izvorna, kategorička tvrdnja bila izložena.

Kao što smo već spomenuli, u tekstovima na engleskome jeziku za ograđivanje se mogu upotrebljavati i pasivne konstrukcije. Među njima pasivna konstrukcija koja se uvodi uz pomoć *it* omogućava autoru najveći stupanj zaštite od kritike. Promotrimo je na vrlo jednostavnom primjeru: *It has been decided to cancel the match.* („Odlučeno je da će se utakmica otkazati“). Ista poruka mogla je biti izrečena aktivnom rečenicom, npr.: *We/They have decided to cancel the match.* („Odlučili smo/su otkazati utakmicu.“). Također je mogla biti izrečena i klasičnom pasivnom konstrukcijom, u kojoj objekt aktivne rečenice postaje subjekt pasivne: *The match has been cancelled.* („Utakmica je otkazana“). Poruka je u svakome slučaju ista – utakmica se neće održati – no vrsta konstrukcije koju smo izabrali ima velik utjecaj na to kako će je primatelj percipirati. U slučaju aktivne konstrukcije primatelj će lako identificirati tko je odgovoran za odluku da se utakmica otkáže („mi“, odnosno „oni“ koje primatelj može identificirati). U slučaju klasične pasivne konstrukcije (*The match has been cancelled.*) primatelj i dalje može pretpostavljati tko je odgovoran za odluku, premda mu je jasno da se govornik želi ograditi od

svake pretpostavke o tome tko je donio takvu odluku. Pasivna konstrukcija s *it* omogućava nam međutim da se potpuno distanciramo od sadržaja rečenice, u ovome slučaju odluke o otkazivanju, jer prazni subjekt (engl. *dummy subject*) it uz to što znači da autor ne može ili ne želi identificirati tko je odgovoran za odluku, ujedno sugerira i to da se autor distancira od odgovora na pitanje je li se radilo o dobroj odluci.¹¹

Stoga su pasivne rečenice koje se uvode uz pomoć praznog subjekta it iznimno korisne u znanstvenim tekstovima na engleskome jeziku. U pregledu literature mogu se upotrebljavati kako bi se prenijele tvrdnje koje iznose drugi autori, a koje su kontroverzne ili se autor s njima možda ne slaže te se od njih želi distancirati. U *Raspravi* i *Zaključku* osobito su korisne kada autor želi izreći da postoje određene indicije da bi neki stav mogao biti točan ili određeni pristup primjeren, ali da ne postoje neoborivi dokazi za to. Stoga u tim dijelovima radova napisanih na engleskome jeziku nije neuobičajeno naići na rečenice koje počinju primjerice ovako: *It has been suggested...*; *It might be claimed...*; *It might be concluded...* itd.

Ako pišete rad koji će se prevoditi na engleski jezik, a iznosite neke tvrdnje od kojih se osobito želite ograditi (iz bilo kojega od više navedenih razloga), tada nije loša ideja dati prevoditelju do znanja kako biste željeli da u slučaju tih tvrdnji upotrijebi pasivnu konstrukciju koja se uvodi uz pomoć *it*. To možete učiniti ili uz pomoć komentara ili uz pomoć napomene u samome tekstu. Tako će prevoditelj jasno znati koje tvrdnje zahtijevaju najviši stupanj ograđivanja.

Na početku poglavlja o ograđivanju spomenuli smo da nisu samo jaki glagoli problem, već da to mogu biti i jaki pridjevi, osobito oni koji kvalificiraju naše tvrdnje (tzv. evaluativni pridjevi), odnosno oni koji jasno prenose naš stav (npr. *najbolji*, *najlošiji*, *kvalitetan*, *nekvalitetan*, *izvrstan* itd.). Tutin (2010) ističe da je uporaba evaluativnih pridjeva primarno povezana s retoričkim strategijama te da su osobito zastupljeni u *Uvodu*, a u nekim znanstvenim područjima i u *Zaključku* (npr. ekonomija), gdje se uglavnom koriste za opravdavanje i promoviranje autorova istraživanja. Dobra je vijest da pretjerana uporaba takvih pridjeva ne bi trebala biti veći problem za izvorne govornike hrvatskoga jezika, jer je istraživanje (Matešić i Memišević, 2016) pokazalo da autori znanstvenih radova na hrvatskome jeziku, osobito onih iz područja jezikoslovlja, upotrebljavaju manji broj evaluativnih pridjeva od autora koji pišu na engleskome jeziku. Ipak, dobra je ideja, prije nego što pošaljemo svoj rad na prijevod, da ga još jednom detaljno pregledamo i provjerimo

11 To je ujedno i razlog zašto je ta konstrukcija česta pri prenošenju glasila i tračeva na engleskome jeziku. Ako se tko upušta u prenošenje glasine ili trača, obično se želi zaštititi od mogućih negativnih posljedica, odnosno želi zaštititi svoj ugled, a navedena konstrukcija omogućava mu da se maksimalno udalji od navedene glasine, odnosno, trača.

jesu li svi evaluativni pridjevi i prilozi koje smo upotrijebili primjereni i nužni ili bi ih možda bilo bolje zamijeniti nekim primjerenijim pridjevima ili priložima, odnosno izostaviti ih.

Dakle, kad je riječ o ograđivanju, prije slanja rada na prijevod, trebali bismo ga još jednom detaljno pročitati i osobitu pozornost svratiti na snagu tvrdnji koje smo iznijeli, kao i na pridjeve i priloge koje smo upotrijebili. Gdje primijetimo da su tvrdnje koje smo iznijeli prejake prema kriterijima znanstvenih radova na engleskome jeziku, trebamo se potruditi ublažiti ih. Ako uvidimo da se neki pridjevi ili prilozi čine prejakima, trebamo ih zamijeniti blažima ili ih jednostavno izostaviti. Podsjećamo da ako to ne učinimo, prevoditelj vjerojatno neće moći odraditi dobar posao, a rezultat će biti odbijanje rada ili u najboljem slučaju vraćanje na doradu, što će dovesti do dodatnih troškova.

8.6. Naglašavanje

Već smo u dijelu *Autorov odnos prema čitatelju* napomenuli da autori kojima je engleski drugi jezik često u svojim tekstovima imaju problema s isticanjem važnosti svojih rezultata (Englander, 2014). Takvim se autorima često događa da o najznačajnijim nalazima svojega istraživanja pišu na isti način kao što pišu o nalazima tuđih istraživanja, što je na engleskome jeziku neprimjereno. Čitatelji znanstvenih tekstova na engleskome jeziku očekuju od autora da im jasno da do znanja (odnosno „nacrt“) koji su nalazi bitni i zašto su bitni.

Na prvi pogled ta se potreba za naglašavanjem važnosti vlastitih rezultata čini suprotnom temi prethodnoga potpoglavlja – ograđivanju – no ograđivanje i naglašavanje zapravo su međusobno usko povezani. Uz to što ograđivanje štiti autora od moguće kritike, ono ujedno olakšava autoru isticanje važnih nalaza i drugih bitnih aspekata njegova rada. Zapravo je logično: ako o onim elementima koji su potencijalno kontroverzni i/ili podložni kritici pišemo tako da se od njih ograđujemo, to nam olakšava naglašavanje, odnosno isticanje onih elemenata koji su najvažniji.

Postavlja se pitanje kako prikladno istaknuti ono što je bitno? Ako ograđivanje upotrebljavamo na primjeren i dosljedan način, isticanje postaje vrlo jednostavno i ne zahtijeva uporabu kompliciranih jezičnih sredstava – dovoljno je primjerice upotrijebiti jak glagol poput *biti*, *pokazati*, *dokazati* itd. kao glavni glagol u rečenici ili pak jak pridjev ili prilog kako bismo čitateljevu pozornost usmjerili na neki bitan element našega rada. Ovdje treba istaknuti da sredstva za isticanje trebamo „čuvati“ za one elemente koji su zaista bitni, kao što su primjerice najvažniji rezultati i najvažniji zaključci koji se mogu izvesti iz podataka koje smo prikupili. Drugim riječima, treba dobro razmisliti o tome koje ćemo elemente istaknuti jer ako u radu upotrebljavamo previše sredstava za isticanje, ne postizemo efekt koji želimo.

S jakim pridjevima (npr. *najvažniji*, *interesantan*, *bitan*, *najgori*, *najbolji*, *značajan*¹² itd.) trebamo biti osobito oprezni. Primjerice Wallwork (2011) navodi da u znanstvenome radu ne bi trebalo upotrijebiti više od dva do tri jaka pridjeva jer se na taj način autor osigurava da će se one rečenice u kojima su oni upotrijebljeni doista isticati. Stoga je takve pridjeve pametno čuvati za poglavlje Rasprava i upotrijebiti ih kada govorimo o onim rezultatima i/ili zaključcima koje smatramo najvažnijima.

U većini znanstvenih radova ipak je potrebno istaknuti više od dva-tri rezultata, zaključka ili misli, pa uporaba jakih pridjeva neće biti dovoljna. Ostala sredstva koja možemo koristiti za isticanje uključuju već spomenute jake glagole koji će, pod uvjetom da smo u radu dosljedno upotrebljavali ograđivanje, svakako privući pozornost na rečenice u kojima su upotrijebljeni, osobito ako ih kombiniramo s evaluativnim pridjevom, npr. *The most important finding of our study is that if X increases then Y decreases*. („Najvažniji nalaz našega istraživanja jest: ako se poveća X, tada se Y smanji.“). No pozornost će privući čak i ako uz njih nismo upotrebljavali druga sredstva za isticanje, npr. *Our results show that the implementation of this method improves the efficiency of the XY process*. („Naši rezultati pokazuju da primjena te metode poboljšava učinkovitost procesa XY.“). Još jednom napominjemo da takve glagole treba čuvati za one situacije kada iznosimo tvrdnje u čiju smo točnost sigurni i koje želimo posebno istaknuti.

Ako smo već uporabili dva-tri jaka pridjeva i iznijeli nekoliko tvrdnji koje sadrže jake glagole, a još uvijek postoje elementi našega rada koje želimo posebno istaknuti, na raspolaganju imamo i inverziju, odnosno rečenice u kojima rema (novo) dolazi prije teme (staroga). Budući da su naši umovi naučeni očekivati poznate informacije prije novih, situacije u kojima su nove informacije prezentirane na početku rečenice uvijek privlače čitateljevu pozornost. Moramo istaknuti da se inverzija i njoj srodna sredstva koja postoje u engleskome jeziku (koja ćemo nabrojiti niže) snažno ističu u tekstu i treba ih upotrebljavati vrlo oprezno. Ako pretjeramo s tim sredstvima, tekst će postati vrlo težak za čitanje (sjetimo se Yode iz *Ratova zvijezda* koji govori tako da najprije iznosi nove, a tek potom poznate informacije). K tome pretjerana uporaba tih sredstava rezultirat će gubljenjem njihove svrhe, odnosno više se neće isticati u tekstu.

12 Naravno, *značajan* se smatra jakim pridjevom samo ako nije dio kolokacije „statistički značajan“ koja je standardna kolokacija pri iznošenju rezultata i označava rezultat koji se smatra statistički važnim. Kada je u pitanju hrvatski jezik, savjetuje se da se ovaj pridjev ne upotrebljava izvan kolokacije „statistički značajan“. S druge strane, njegov se engleski parnjak *significant* često može naći i izvan kolokacije *statistically significant* u znanstvenim radovima.

Koje nam strukture u engleskome jeziku omogućavaju da nove informacije iznesemo prije poznatih? Kao što smo već spomenuli, ima ih više, a u nastavku ćemo ih navesti pod njihovim engleskim nazivima:

1. *fronting* – u strukturama koje sadrže *fronting* novu informaciju jednostavno stavljamo na početak rečenice bez ikakve strukturne izmjene uobičajenoga redoslijeda riječi u rečenici (odnosno, subjekt u takvim rečenicama i dalje prethodi predikatu), npr.: *Because the sample was not properly processed, the experiment failed.* („Budući da uzorak nije bio pravilno pripremljen, eksperiment nije uspio“); *Without this compound, the experiment could not be conducted.* („Bez toga spoja eksperiment se nije mogao provesti“); *Heated to a 150 degrees, the substance turned into a gas.* („Zagrijana na 150 stupnjeva, tvar se pretvorila u plin.“) Time što na početak rečenice stavljamo rečenični element koji se u engleskome jeziku obično ondje ne nalazi (npr. priložna fraza) na njega stavljamo poseban naglasak i privlačimo pozornost na rečenicu.
2. *subject-operator inversion* (inverzija subjekta i pomoćnoga glagola) – kako naziv kaže, u tome tipu rečenica pomoćni glagol smješta se ispred subjekta. To je ujedno možda i najprošireniji tip strukture u kojoj nove informacije dolaze prije poznatih u znanstvenim radovima. Primjeri su: *Should this prove to be correct, the method could be applied to new areas.* („Ako se to pokaže točnim, metoda bi se mogla primijeniti u novim područjima.“); *Not only did our experiment result in success, but it also provided us with the answer to a question frequently posed in literature.* („Naš eksperiment nije samo bio uspješan, već nam je pružio i odgovor na pitanje koje se često postavlja u literaturi.“); *Under no circumstances should this method be applied if the condition X is not met.* („Tu metodu nipošto ne bi trebalo primjenjivati ako nije ispunjen uvjet X.“); itd. Činjenica da se u navedenim rečenicama pomoćni glagol pojavljuje prije subjekta dovodi do toga da se one ističu u okolnome tekstu te su stoga savršene za iznošenje važnih informacija.
3. *subject-verb inversion* (inverzija subjekta i predikata) – u takvim strukturama predikat se u rečenici pojavljuje prije subjekta. Nije preporučljivo upotrebljavati ih u znanstvenim radovima jer uvijek zvuče donekle poetično i primjerenije su književnim tekstovima, npr.: *Beneath this harsh exterior lies a wonderful world of rich underground life.* („Ispod te grube vanjšine leži čudesan svijet podzemnoga života.“), iako neke, poput navedene, mogu pronaći svoje mjesto u znanstvenim radovima.
4. *cleft sentences* – ta struktura podrazumijeva pretvaranje jednostavne rečenice u složenu kako bi se posebno istaknule određene informacije,

npr.: jednostavna rečenica *Other authors object to the boldness of this approach*. (doslovan prijevod: „Drugi autori prigovaraju odvažnosti toga pristupa.“) postaje složena rečenica *It is the boldness of this approach that the other authors object to*. (doslovan prijevod: „Odvažnost toga pristupa ono je čemu drugi autori prigovaraju.¹³“) Time što smo jednostavnu rečenicu pretvorili u složenu, informacija koju smo iznijeli u prvoj zavisnoj rečenici postaje posebno naglašena.

5. *pseudo-cleft sentences* – rečenice su slične prethodnoj kategoriji, ali rezultat nije prava složena rečenica, već rečenica koja samo nalikuje na složenu rečenicu, npr. *What the other authors object to is the boldness of this approach*. (doslovan prijevod: „Ono čemu prigovaraju drugi autori je odvažnost toga pristupa.¹⁴“) U takvu tipu rečenice naglasak je na informaciji kojom rečenica završava.
6. *extraposed subject* – pod tim se nazivom kriju rečenice u kojima se subjekt nalazi na zadnjem mjestu u rečenici (bilo u rečenici kao cjelini, bilo u zavisnoj rečenici), npr.: *It is for this reason that we usually do not observe these animals in winter*. („Zbog toga razloga te životinje obično ne vidimo zimi.“); *We decided that it would be better that the subjects, who were under stress, answer questions in familiar surroundings*. („Odlučili smo kako bi bilo bolje da ispitanici, koji su bili pod stresom, odgovaraju na pitanja u poznatome okružju.“) Time što smo subjekt stavili na položaj na kojemu ga ne očekujemo (a u rečenicama na engleskome jeziku on se inače nalazi na prvome mjestu u rečenici) na njega stavljamo poseban naglasak.
7. *existential there* – *there* ima puno službi u engleskome jeziku, a jedna od njih je i isticanje, npr.: *There have always been proposals that this approach might be the solution to the problem of XY*. („Uvijek su postojali prijedlozi da bi taj pristup mogao biti rješenje problema XY.“) Jedina svrha *there* u takvim rečenicama jest upravo isticanje informacija.

Kao što možemo primijetiti, postoji niz struktura u engleskome jeziku koje nam omogućavaju isticanje novih informacija. Ako ih mudro upotrebljavamo, odnosno upotrebljavamo različite strukture, a ne samo jednu vrstu, i ne upotrebljavamo ih prečesto kako se njihov efekt ne bi izgubio, one će nam

13 U hrvatskome se ovakva sintaktička struktura smatra posuđenicom iz romanskih jezika i savjetuje se da se umjesto nje koristi: „Drugi autori prigovaraju odvažnosti toga pristupa.“

14 U pisanju na hrvatskome trebalo bi izbjegavati i ovakve strukture jer je njihov status isti kao i onih u prethodnoj kategoriji.

omogućiti da istaknemo više bitnih elemenata. S obzirom na to da će čitatelji ove knjige svoje radove pisati na hrvatskome jeziku, ako žele istaknuti određene informacije uz pomoć takvih rečeničnih struktura, trebali bi se potruditi upotrebljavati one strukture koje im odgovaraju u hrvatskome jeziku (naravno, u onim slučajevima kada je to moguće). K tome uvijek mogu u tekst ili u komentare dodati napomenu pored rečenice za koju žele da se posebno istakne, pri čemu bi bilo dobro posebno označiti informaciju za koju žele da bude istaknuta.

Kako bismo se osigurali da će u prijevodu našega znanstvenoga rada na engleski svi bitni rezultati i zaključci biti primjereno istaknuti, ključno je provjeriti jesmo li ih iznijeli tako da smo u rečenicama u kojima o njima govorimo upotrijebili jake glagole ili pak jake pridjeve, odnosno jesmo li upotrijebili neku od hrvatskih struktura koje odgovaraju engleskim strukturama koje omogućavaju iznošenje novih informacija prije poznatih (pogledajte primjere iznesene u prethodnome odlomku). Ako jesmo, prevoditelj ne bi trebao imati problema pri prepoznavanju tih bitnih dijelova i moći će ih prenijeti na engleski jezik uz pomoć odgovarajućih struktura za isticanje.

8.7. Kritički pristup prema tuđemu i vlastitome radu

Kritički pristup prema tuđemu radu još je jedno problematično područje za autore kojima engleski nije materinski jezik, a osobito za autore iz slavenskih zemalja (Englander, 2014). Moramo istaknuti da ovdje pod pojmom „kritičkoga pristupa“ ne mislimo na napade na druge autore, već na objektivno sagledavanje njihovih radova i identificiranje mogućih nedostataka ili ograničenja. Pod nedostacima i ograničenjima mislimo primjerice na sljedeće: relativno malen uzorak na kojemu je istraživanje provedeno, nedovoljno raznovrstan uzorak (npr. samo određena dobna skupina, samo jedan spol, ispitanici ili uzorci iz jednoga, ograničenoga zemljopisnog područja itd.), autor promatra samo jedan aspekt problema, a ostalima se ne bavi, autor promatra problem s gledišta samo jednoga teorijskog pristupa itd.

Očigledno je da je kritički pristup ranije objavljenim istraživanjima nužan jer savršen znanstveni rad ne postoji. Kada bi svi znanstveni radovi bili savršeni, ne bi bilo potrebe za provedbom novih istraživanja i pisanjem novih radova jer bi sve bitno bilo već rečeno u tim savršenim radovima. Uvijek je moguće poboljšati prethodna istraživanja i graditi na njima i to je razlog zašto uopće pišemo znanstvene radove, a tim se razlogom moramo i baviti u svakome svomemu znanstvenom radu. Drugim riječima, na početku svojega znanstvenog rada, već u uvodnome dijelu, moramo objasniti zašto se uopće bavimo temom kojom se bavimo i zašto smo proveli istraživanje, odnosno moramo identificirati istraživačku prazninu koju planiramo popuniti. Situacije da ćemo uspjeti pronaći neku temu kojom se nitko prije nas nije bavio ili uočiti

neku pojavu koju nitko prije nas nije zamijetio iznimno su rijetke. Zapravo, znanstvenik kojemu se takvo što dogodi jednom ili dvaput u karijeri treba se smatrati pravim sretnikom. Većinom ćemo se baviti temom ili pojavom kojom su se prije nas bavili mnogobrojni znanstvenici, a to znači da moramo opravdati zašto se tom temom uopće bavimo, što podrazumijeva i kritički pristup prema ranijim istraživanjima.

Znanstvenici, osobito oni koji žive u zemljama s manjim brojem stanovnika i malom znanstvenom zajednicom, barem kada je riječ o užim područjima istraživanja, što je slučaj i s Hrvatskom, često nastoje izbjeći kritičko izjašnjavanje. To je osobito čest slučaj s mlađim znanstvenicima, ali i ne samo s njima. Razlog za to obično je činjenica da se ne žele zamjeriti kolegama, osobito onima koji slove kao vodeći autoriteti u njihovu području. Međutim, kao što smo već istaknuli, kritički pristup ne sastoji se od napada na prethodna istraživanja, već od identificiranja onih njihovih elemenata koji bi se mogli poboljšati te se ne bismo smjeli ustručavati govoriti o ograničenjima prethodnih istraživanja. Glosman-Deal (2010) ističe da se ne trebamo sramiti isticanja problema prisutnih u ranijim istraživanjima jer je to često nužno da bismo objasnili zašto smo uopće proveli svoje istraživanje, a jezik koji pritom upotrebljavamo obično je impersonalan i pristojan te se ne smatra uvredljivim.

Ako planiramo objaviti svoj rad na engleskome jeziku, od nas se očekuje da zauzmemo kritički stav prema ranijim istraživanjima i da ga iznesemo u *Uvodu* kao ključan dio svojega rada. Moramo identificirati nišu (istraživačku prazninu) koju planiramo popuniti, a koja u prethodnim radovima nije (dovoljno) istražena ili analizirana sa svih mogućih gledišta. Dakle, pri davanju pregleda postojeće literature relevantne za naše istraživanje trebamo zauzeti kritički stav i baviti se ograničenjima i nedostacima prethodnih istraživanja. To, naravno, trebamo učiniti na način koji neće ostaviti dojam da napadamo druge autore.

Postoji nekoliko načina na koje to možemo učiniti. Jedan je da primjerice uz nedostatke istaknemo i prednosti prethodnoga istraživanja o kojemu govorimo, npr. „XY je detaljno istražio tu pojavu na uzorku mlade populacije, ali, koliko nam je poznato, ona do sada nije istraživana u starijoj populaciji“. Ako pogledamo prethodnu rečenicu, uočiti ćemo da ona, premda zapravo iznosi kritiku da je autor XY pojavu istražio samo na mlađoj populaciji, nije ni na koji način uvredljiva za toga autora jer se kritika sastoji isključivo od iznošenja činjenice i popraćena je napomenom da je autorovo istraživanje bilo detaljno, što ujedno sugerira da je bilo i kvalitetno. Drugi je način da ponudimo alternativnu interpretaciju podataka ili zaključaka do kojih je došao autor ranijega rada, npr. „XY kao objašnjenje te pojave nudi Z, no ako pojavu promotrimo s gledišta Q, moguće je ponuditi i sljedeće objašnjenje...“ Ovdje zapravo iznosimo kritiku autorove interpretacije, ali to činimo na način da sugeriramo alternativno viđenje podataka, zaključaka ili objašnjenja, što

nipošto nije uvredljivo, već pridonosi znanstvenoj raspravi o pojavi koja se proučava.

Ako pri kritičkom razmatranju tuđih radova iznosimo kritiku na primjeren način, to neće uvrijediti autore o čijim se radovima kritički izjašnjavamo. Štoviše, naš pristup i uvid možda će čak potaknuti autora rada o kojem smo se kritički izjasnili da se vrati toj temi i možda je sagleda s druge točke gledišta ili pak provede novo istraživanje koje će dati pouzdanije rezultate jer će uzeti u obzir naše kritičko mišljenje.

Ovdje trebamo napomenuti da u nekim područjima postoje i radovi za koje se očekuje da će se o njima iznijeti kritika u svakome radu koji se bavi određenom temom. Primjerice, moje je temeljno znanstveno područje neurolingvistika, a ono se, između ostaloga, bavi i načinom na koji ljudski mozak procesira drugi jezik. U tome je užemu području dugo najcitiraniji rad bio onaj Kim i sur. (1997). Riječ je o radu koji svi autori citiraju isključivo s ciljem iznošenja kritičkoga stava jer je istraživanje na kojemu se temelji bilo loše postavljeno te nije proveden primjeren izbor ispitanika, a ishod je taj da je to jedino istraživanje u kojemu su dobiveni takvi rezultati, dok se u svima ostalima dobivaju dijametralno suprotni rezultati. Ako se očekuje da u svojem radu spomenete i takav primjer, dakle rad koji ne ispunjava temeljne znanstvene kriterije, tada se pri kritici ne morate suzdržavati i jednostavno možete napisati nešto poput:

„Ako samostalno istražujete literaturu o pisanju znanstvenih radova na engleskome jeziku, trebate biti oprezni. Nisu svi znanstveni radovi o toj temi koji su dostupni online napisani kvalitetno, a neki od njih čak su napisani na lošem engleskom i jedino mogu poslužiti kao primjer onoga što ne treba činiti. Primjeri takvih radova bili bi rad Simkhadae i sur. (2013) naslovljen „Writing an abstract for a scientific conference“ te rad Mahana i sur. (2014) naslovljen „Knowing and avoiding plagiarism during scientific writing.“ Stoga, ako se ipak odlučite samostalno pretraživati literaturu iz toga područja, ograničite se na renomirane autore i renomirane znanstvene časopise.“¹⁵

No od autora radova objavljenih na engleskome jeziku ne očekuje se samo da budu kritični prema tuđemu radu već i prema svojem radu i istraživanju. Iznimno je važno otvoreno priznati sve moguće nedostatke svojega istraživanja. Primjerice da je uzorak na kojemu je istraživanje provedeno relativno malen ili da je njime obuhvaćen samo dio populacije/pojave koja se promatra. Ili pak

15 Sve navedeno doista je točno i može poslužiti kao savjet onima koji razmišljaju o tome da se upuste u daljnje pretraživanje literature o temi pisanja znanstvenih radova na engleskome jeziku.

da smo problem kojim se u radu bavimo promotriti sa samo jednoga gledišta, a moguće ga je promotriti iz više različitih perspektiva.

Kao što smo već rekli, savršen znanstveni rad u kojemu će o predmetu istraživanja biti izrečeno sve što se o njemu može reći i u kojemu će on biti promotren iz svih mogućih perspektiva nije moguće napisati. Znanost se uvijek razvija, javljaju se novi pristupi izučavanju pojedinih pojava, a svaka je pojava uvijek povezana s nizom drugih pojava. Stoga nitko i ne može očekivati da će u nekome radu biti moguće pokriti sve relevantne aspekte promatrane pojave. Drugim riječima, očekuje se da će svaki rad imati neke nedostatke.

Upravo zato iznimno je bitno pozabaviti se nedostacima vlastitoga rada. Ako o njima otvoreno progovorimo i ponudimo zadovoljavajuća objašnjenja za njih – npr. malen uzorak uvjetovan je činjenicom da je pojava rijetka, struktura odabranoga uzorka takva je jer je pojava najčešća u određenoj dobnoj skupini ili na određenoj zemljopisnoj lokaciji, ili pak određeni teorijski pristup pojavi odabran je jer objašnjava većinu aspekata određene pojave itd. – zapravo povećavamo mogućnost da će naš rad biti objavljen. Ako otvoreno govorimo o mogućim nedostacima, preduhitrit ćemo moguće prigovore recenzenata jer smo već ponudili objašnjenja za ono čemu bi mogli prigovoriti. Istodobno ćemo se zaštititi od mogućih budućih kritika u radovima drugih autora jer kada budu spominjali naš rad, neće moći reći da smo napravili propuste, već će prenijeti da je naše istraživanje bilo ograničeno određenim objektivnim uvjetima.

Dakle, kritički je pristup ključan ako želimo da naš rad bude objavljen na engleskome jeziku. Kritičko izjašnjavanje o tuđem radu nužno je da bismo opravdali zašto smo uopće napisali svoj rad, a kritika vlastitoga rada nužna je kako bi rad bio objavljen.

9. Vrste znanstvenih radova

U ovome ćemo dijelu vrlo kratko progovoriti o trima najčešćim vrstama znanstvenih radova, a to su *izvorni znanstveni rad*, *prethodno priopćenje* i *pregledni rad*¹⁶. Možda iznenađuje da je struktura svih tih vrsta radova na engleskome jeziku zapravo ista, odnosno svi imaju uvod/pregled literature, metodologiju, rezultate/analizu i raspravu, dok je zaključak opcionalan i ovisi o uredničkoj politici časopisa.

Činjenica da prethodno priopćenje ima sve navedene dijelove vjerojatno ne iznenađuje osobito jer je ono zapravo izvorni znanstveni rad u skraćenu obliku. Za opciju objavljivanja prethodnoga priopćenja obično se odlučuju autori koji provode istraživanja u vrlo kompetitivnim područjima, u kojima se više znanstvenih timova, vjerojatno u više zemalja, bavi izučavanjem iste pojave. U takvim visokokompetitivnim okolnostima iznimno je bitno objaviti svoje rezultate prije konkurencije te je prethodno priopćenje dobar način da autori „obilježe teritorij“, odnosno daju do znanja da su prvi došli do određenih otkrića. Objavljivanje preliminarnih rezultata omogućuje im da potom uzmu vremena za detaljnu analizu i izvođenje relevantnih zaključaka. Ta je vrsta radova česta u određenim znanstvenim područjima, primjerice medicini, dok su u drugima, primjerice jezikoslovlju, iznimno rijetki, što je uvjetovano prirodom istraživanja koja se u određenome području provode.

Kad je riječ o preglednim radovima, moramo biti svjesni činjenice da je njihov status u inozemnoj znanstvenoj zajednici daleko viši od onoga koji imaju u hrvatskoj znanstvenoj zajednici. Primjerice, u Hrvatskoj pregledni su radovi rangirani niže od izvornih znanstvenih radova i nose manje bodova pri izboru u znanstveno zvanje. Također, kod nas je uobičajena praksa da mlađi znanstvenici objavljuju pregledne radove i da se oni smatraju dobrom vježbom za pisanje izvornih znanstvenih radova. No, šanse da objavimo pregledni rad u renomiranome časopisu koji objavljuje radove na engleskome jeziku ravne su nuli. Razlog za to jest da takvi časopisi rijetko objavljuju pregledne radove, a kada to i čine, postoji posebna procedura koja se sastoji od toga da glavni urednik kontaktira vodeće znanstvenike iz određenoga područja (ovdje govorimo o rangu nobelovaca, ili ako je riječ o području za koje ne postoji Nobelova nagrada, onda o vodećim autoritetima) i zamoli ih da napišu pregledni rad koji se bavi određenom užom temom. Dakle, pregledni je rad u takvim časopisima moguće objaviti samo ako vas urednik pozove da ga napišete.

16 Naravno, uz njih postoje i metodološki i teorijski radovi te studije slučaja. Studije slučaja imaju istu strukturu kao i vrste radova o kojima ovdje govorimo, dok se ona metodoloških i teorijskih radova može razlikovati u različitoj mjeri, ovisno o samoj temi rada.

Stav je takvih renomiranih časopisa da bi pregledne radove trebali pisati samo oni koji imaju detaljan uvid u temu kojom se pregledni rad bavi i koji imaju veliko iskustvo u tome području istraživanja. Također, takvi radovi često imaju oblik metaanaliza, odnosno njihovi autori čitatelju omogućavaju detaljan pregled svih istraživanja iz određenoga područja, popraćen vlastitom analizom vrijednosti i doprinosa razmatranih istraživanja te obično nude svoje zaključke izvedene na temelju provedene metaanalize. Stoga ne treba čuditi što je struktura takvih radova zapravo ista kao ona izvornih znanstvenih radova, premda je sadržaj tih dijelova donekle drugačiji – u *Uvodu* se obično objašnjava svrha preglednoga rada/metaanalize, u *Metodologiji* se objašnjava prema kojim su načelima izabrani izvori koji će se u radu analizirati, dio *Rezultati* obično se u preglednim radovima naziva *Analiza* (što je ponekad slučaj i u izvornim znanstvenim radovima) i u njemu se nudi detaljna analiza svih relevantnih izvora s posebnim naglaskom na njihove prednosti i nedostatke, u *Raspravi* autori obično daju svoje viđenje područja uz iznošenje najvažnijih nalaza prethodnih istraživanja i zaključaka koji se iz njih mogu izvesti, a *Zaključak* (ako postoji), kao i u izvornome znanstvenome radu, daje kratku rekapitulaciju najvažnijih nalaza.

Budući da su prethodna priopćenja znatno rjeđa od izvornih znanstvenih radova, a od njih se razlikuju jedino po tome što su obično znatno kraća, te da je vjerojatnost da ćete biti pozvani da napišete pregledni rad za renomirani časopis relativno malena, u sljedećem poglavlju i njegovim potpoglavljima koja će se baviti pojedinim dijelovima znanstvenoga rada usmjerit ćemo se primarno na to kako oni izgledaju u izvornome znanstvenome radu.

10. Struktura znanstvenoga rada

Znanstveni radovi na engleskome jeziku slijede takozvanu shemu *IMRaD*: *Introduction* (Uvod), *Methods* (Metode/Metodologija), *Results* (Rezultati) and (i) *Discussion* (Rasprava). No redoslijed pojedinih dijelova može se razlikovati ovisno o pravilima pojedinih časopisa, a neki će časopisi zahtijevati i potpodjelu nekih od tih dijelova ili pak spajanje pojedinih dijelova. Primjerice većina časopisa očekuje da autori u *Uvodu* definiraju temu svojega istraživanja, identificiraju nišu koju će popuniti i daju pregled postojeće literature o temi kojom se njihov rad bavi. Drugi pak časopisi očekuju od autora da poglavlje *Uvod* podijele na dva dijela – prvi, naslovljen *Uvod* (engl. *Introduction*), u kojemu će definirati temu istraživanja i nišu koju planiraju popuniti, te drugi, naslovljen *Pregled literature* (engl. *Literature Review*), koji će se baviti isključivo pregledom postojeće literature o temi kojom se njihov rad bavi. Također, u časopisima iz područja medicine i neuroznanosti nije neuobičajeno da se dio *Metode* nalazi na kraju rada, kao svojevrsni dodatak radu, umjesto prije *Rezultata*. Logika je takva pristupa da je većina čitatelja ionako već upoznata s metodologijom koja se upotrebljava u radu te rad mogu razumjeti i bez upuštanja u detaljno čitanje opisa metodologije. Naravno, budući da nijedan znanstveni rad nije potpun bez opisa metodologije istraživanja, ona ne može biti izostavljena te je stoga smještena na kraj, čime se čitateljima koji nisu detaljno upućeni u metodologiju istraživanja iz određenoga područja omogućava da potraže detaljne informacije. U nekim je pak časopisima uobičajeno da *Rezultati* i *Rasprava* čine jedinstven dio rada. Oni pak slijede logiku da je čitatelju lakše razumjeti autorove argumente ako su mu dokazi (odnosno, rezultati) izravno dostupni te se ne moraju vraćati na prethodno poglavlje kako bi se uvjerili u to da je autorova argumentacija pravilna. Konačno, neki časopisi očekuju da autori završe svoj rad poglavljem naslovljenim *Zaključak*, u kojemu će ukratko rekapitulirati najvažnije nalaze i jasno izraziti ono što se na engleskome naziva *take-home message* (najvažnija poruka rada), dok drugi od autora očekuju da se onime što se inače iznosi u *Zaključku* pozabave u *Raspravi*.

Zbog svega navedenoga, kako smo već više puta isticali, važno je znati u kojemu časopisu planiramo objaviti tekst i prije nego što ga počnemo pisati. U suprotnome može nam se dogoditi da ćemo morati raditi velike prilagodbe i spajati pojedine dijelove rada ili pak dodavati nova poglavlja.

Većina autora literature o pisanju znanstvenih radova autorima daje savjete od kojega bi dijela rada trebalo započeti pisanje – neki inzistiraju da je to *Metodologija* jer je u trenutku pisanja rada istraživanje već provedeno, a u tome se dijelu od autora očekuje samo da opiše što je radio, pa bi taj dio, barem u teoriji, trebalo biti najlakše napisati; drugi pak tvrde da je najbolje početi od *Rezultata*, jer oni zapravo diktiraju čime ćemo se baviti u *Uvodu* i

Raspravi; treći pak tvrde da treba početi od *Uvoda* jer je autor, da bi uopće mogao provesti svoje istraživanje, najprije morao detaljno izučiti svu dostupnu relevantnu literaturu. U praksi, najbolji je savjet da treba početi od onoga dijela koji je autoru najlakše napisati, premda je pristup pisanju u kojemu autor počinje od *Metodologije* i *Rezultata* možda najekonomičniji u smislu da kada napišemo ta dva dijela, znamo točno na koja ćemo se prethodna istraživanja referirati u *Uvodu* i *Raspravi*. Ako prigrlimo takav pristup, možemo uštedjeti podosta vremena jer primjerice nećemo morati prepravljati već napisani *Uvod* i iz njega izbacivati referencije koje su se pokazale nebitnima za naše istraživanje ili pak dodavati nove referencije koje su se pokazale ključnima za objašnjenje rezultata koje smo dobili. U svakome slučaju, kakve god preferencije pojedinih autora bile kad se radi o tome od kojega će dijela rada započeti pisanje, sastavljanje sažetka uvijek je najbolje ostaviti za kraj jer moramo imati na umu da je sažetak zapravo minijaturna inačica našega rada te ćemo ga lakše i kvalitetnije napisati nakon što je naš rad napisan u cijelosti.

U sljedećim ćemo se potpoglavljima detaljno pozabaviti pojedinim dijelovima rada redoslijedom kojim se oni najčešće javljaju u časopisima, tj. počevši od naslova i zaključno s popisom literature.

10.1. Naslov

Carraway (2009: 105) smatra da je najvažniji dio bilo kojega znanstvenoga rada njegov naslov. Njegova je primarna uloga „reklama“ (Heard 2016: 89), jer je naslov ono što će privući čitateljevu pozornost na naš rad te bi trebao zvučati dovoljno zanimljivo kako bi ih potaknuo da rad i pročitaju. Soler (2007) naime ističe da znanstvenici redovito pregledavaju naslove i često na temelju njih odlučuju hoće li rad uopće pročitati. Blackwell i Martin (2011) ističu da su naslov i sažetak često jedini dijelovi rada koje će pročitati veći broj znanstvenika jer se većina radova ne može naći u slobodnome dostupu. Stoga vrijedi uložiti trud u kreiranje dobrog naslova.

Što čini naslov dobrim? U literaturi možemo pronaći različite opise dobrog naslova: Cargill i O'Connor (2013) smatraju da dobar naslov jasno identificira područje istraživanja, daje naslutiti priču koju rezultati pripovijedaju i navodi čitatelje na promišljanje o temi istraživanja; Heard (2016) drži da bi trebao biti kratak, jasan i informativan; po Alexandrovu i Hennerici (2007) naslov bi trebao biti dinamičan i informativan; za Peata i sur. (2002) učinkoviti naslovi identificiraju problem kojim se rad bavi, počinju temom rada, točni su, specifični i potpuni, ne sadrže kratice osim ako su kratice u pitanju poznate ciljnoj publici, te privlače čitatelje; Day (1994: 109) naslov opisuje kao „najmanji mogući broj riječi koje primjereno opisuju sadržaj rada“; Clare i Hamilton (2004) smatraju da bi naslovi trebali biti takvi da uz pomoć običnoga jezika opisuju sadržaj rada te da ako se autor odluči za poetičan ili metaforičan naslov, tada bi morao

uključiti i podnaslov koji će biti napisan običnim jezikom; za Hartleya (2008) bi dobar naslov trebao privući i informirati čitatelje, biti točan i isticati se među tisućama drugih naslova te uključivati neke od ključnih riječi; dok ih Haggan (2004) opisuje kao tekstove u malom.

Svi su ti opisi točni, ali ne govore nam puno o tome kako postići da naš naslov privuče čitatelje. Prvi, i možda najvažniji savjet, jest onaj koji daju Malmfors i sur. (2004: 10), a to je da iz naslova treba eliminirati sve nepotrebne riječi. Nepotrebne bi bile one riječi koje se podrazumijevaju, tj. koje se odnose na postupke i pristupe koji se, budući da se radi o znanstvenome radu, podrazumijevaju (npr. *analiza, istraživanje, propitivanje, rasprava* itd.). Takve riječi zapravo ne služe nikakvoj svrsi u naslovu i ne privlače čitatelje.

Moramo imati na umu da će se naslov našega rada natjecati za pozornost čitatelja s tisućama drugih radova koji se bave sličnom temom. Stoga se moramo potruditi da naš naslov bude takav da se ističe i odstupa od „šprance“. Ovdje moramo napomenuti da ipak trebamo pogledati upute za autore časopisa koji smo izabrali za objavljivanje svojega rada jer neki časopisi imaju poprilično stroga ograničenja kada su u pitanju naslovi radova – npr. ograničavaju broj dopuštenih riječi, ne dopuštaju dvodijelne naslove, ne dopuštaju igre riječima itd. No ako naš odabrani časopis ne nameće takva ograničenja, slobodno se možemo poigrati naslovom.

Prvi je korak odluka o vrsti naslova. Najpopularniji i najčešći naslovi jesu oni u obliku nominalnih fraza. Problem s tom vrstom naslova u tome je što su često statični. Primjerice Lebrun (2007: 117), navodi da pridjevi i glagolski oblici (gerundi i infinitivi) privlače pozornost čitatelja jer uvode dinamiku u naslov. No to ne znači da naslov koji se sastoji od nominalne fraze ne možemo uz nešto truda učiniti zanimljivim. Ipak, puno je lakše naslov učiniti zanimljivim ako se odlučimo za neku od drugih vrsta naslova koje imamo na raspolaganju.

Vrste naslova koje su dobre za privlačenje pozornosti uključuju naslove u obliku pitanja, dvodijelne naslove ili pak one koji sadrže metafore ili igre riječima. Premda neki stručnjaci savjetuju da ne bi trebalo upotrebljavati naslove u obliku pitanja (npr. Day, 1994; Carraway, 2009) jer se, prema njihovu mišljenju, na pitanja može odgovoriti s „da“ ili „ne“, naslovi u obliku pitanja mogu biti vrlo učinkoviti u privlačenju čitateljeve pozornosti jer su ljudi po prirodi znatiželjni i žele doznati odgovor na postavljeno pitanje. Trik je u tome da naslov ne smije biti u obliku pitanja na koje je moguće odgovoriti s „da“ ili „ne“, to jest, trebalo bi izbjegavati naslove tipa: „Može li uporaba tvari X povećati proizvodnju Y?“ ili „Je li pristup X bolji od pristupa Y?“ Umjesto toga, naslov bi mogao glasniti „Kako uporaba tvari X može povećati proizvodnju Y?“ odnosno „Koje su prednosti pristupa X nad pristupom Y?“ Pri pretraživanju literature takvi naslovi obično „iskaču“ i privlače našu pozornost jer jasno daju

do znanja da će se autor potruditi dati odgovore na pitanja koja i nas muče.

Dvodijelni su naslovi također iznimno dobri za privlačenje pozornosti jer nam omogućavaju da u prvome dijelu upotrebljavamo izraz/strukturu/frazu čija je svrha upravo privlačenje pozornosti (ponekad je to jedina svrha toga dijela naslova), a da u drugome dijelu objasnimo čime se rad bavi. Neki autori savjetuju da takve naslove treba izbjegavati (npr. Day, 1994), ali njihovi su prigovori uglavnom povezani s dužinom takvih naslova. Ponekad se autori takvih naslova zanesu pa produciraju naslove koji imaju i više od 50 riječi, ali ako pazimo da ne pretjeramo, takvi naslovi mogu biti vrlo učinkoviti u privlačenju pozornosti. Ako se pitate koliko su dvodijelni naslovi popularni među autorima znanstvenih radova objavljenih na engleskome jeziku, dovoljno je pogledati popis referencija na kraju ove knjige. Primijetit ćete da se velik broj autora odlučio upravo za takve naslove, a neki su u njih čak uključili i pitanja (usp. npr. Bidlake: *Whose voice gets read? English as the international language of scientific publication*; Heard: *On whimsy, jokes and beauty: can scientific writing be enjoyed?* itd.).

Metafore i igre riječima također mogu biti vrlo zgodan način privlačenja pozornosti u naslovima, no s njima treba biti oprezan, osobito ako pišemo rad koji će se prevoditi na engleski. Ako se odlučimo za taj pristup privlačenju pozornosti, moramo paziti da ne upotrijebimo igru riječima koja se neće moći prevesti ili neće imati smisla na engleskome jeziku, odnosno da ne upotrijebimo metaforu specifičnu za hrvatski jezik i kulturu. Također, kod takvih naslova nije loša ideja sugerirati prevoditelju kako bismo željeli da naslov zvuči na engleskome, ili još bolje, ponuditi vlastitu inačicu naslova na engleskome jeziku. Tako ćemo se osigurati da prijevod naslova našega članka bude upravo onakav kakav želimo.

Pravila o oblikovanju naslova dodatno usložnjava i napomena kako nije dovoljno da on privlači pozornost, već u naslov moramo uključiti i ključne riječi koje definiraju čime se naš rad bavi. U današnjem svijetu u kojemu nam računala i internet omogućavaju da pregledamo stotine tisuća izvora koji se bave našim područjem istraživanja mogućnost sužavanja pretrage je ključna. Primjerice, ako nas zanima više o tome kako oblikovati dobar naslov znanstvenoga rada na engleskome jeziku, vjerojatno ćemo u tražilicu upisati: *scientific writing, titles* ili *titles in scientific writing / academic writing*. Rezultati koje ćemo dobiti uključivat će primarno one radove koji sadrže te riječi u svojim naslovima. Radovi koji se bave tom temom, ali nemaju upravo te ključne riječi u svojem naslovu vjerojatno će također biti uključeni (premda ne nužno!), ali zasigurno neće biti uključeni u prvih nekoliko stranica rezultata.

Intrigantan naslov sam po sebi neće omogućiti čitateljima zainteresiranima za temu kojom se bavimo da pronađu naš rad jer neće nužno spomenuti ključne

riječi ili će spomenuti samo dio ključnih riječi. Stoga, ako se odlučimo za naslov koji se sastoji od nominalne fraze, moramo paziti da ona uključuje sve bitne ključne riječi. Naravno, isto vrijedi za naslove u obliku pitanja i dvodijelne naslove, no u njima je to lakše učiniti. Ako se odlučimo za naslov u obliku pitanja, jednostavno ćemo u pitanje uključiti ključne elemente (odnosno, riječi) našega istraživanja. Ako se pak odlučimo za dvodijelni naslov, jedan dio (najčešće prvi) rezervirat ćemo za privlačenje pozornosti, a u drugi ćemo zatim jednostavno uključiti ključne riječi dajući kratak opis teme našega istraživanja (npr. „*You don't say what you want, only what you can*“: *The perceptions and practices of senior Spanish academics regarding research writing practices in English*).

Stoga bi temeljni savjet o oblikovanju naslova bio: ako želimo kreirati dobar naslov za svoj rad, on bi trebao uključivati elemente koji će privući pozornost čitatelja, ali da bi ga čitatelji uopće mogli pronaći, on istodobno mora uključivati i ključne riječi prema kojima će čitatelji pretraživati baze podataka.

10.2. Sažetak

Koopman (1997) ističe da su sažeci postali iznimno važni s razvojem elektroničkih baza podataka jer, uz naslove, služe kao primarno sredstvo za pronalazak znanstvenih radova iz pojedinih područja. Uz naslov, to je dio rada koji čitatelji najčešće čitaju te je njegova primarna svrha uvjeriti čitatelje da vrijedi pročitati cijeli rad (Cargill i O'Connor, 2013), ili kako to smatra Heard (2016), njegova je svrha ista kao i svrha naslova – reklama. S obzirom na to da sažetak ima tako važnu ulogu kada čitatelji odlučuju hoće li pročitati naš rad, vrijedi uložiti podosta truda u to da ga učinimo što je moguće boljim.

Sastavljanje sažetka jedan je od najizazovnijih, ako ne i najizazovniji dio procesa pisanja rada. Od autora se očekuje da opiše svoje istraživanje u cijelosti uz pomoć vrlo ograničenoga broja riječi te da to učini na način koji će potaknuti čitatelje da pročitaju cijeli rad. Stoga je pametno ostaviti pisanje sažetka za sam kraj jer će tada biti puno lakše identificirati najvažnije elemente istraživanja koje treba istaknuti u sažetku.

Prvi je korak, prije nego što počnemo sastavljati sažetak, provjeriti uredničke upute u odabranome časopisu. U njima ćemo naći informaciju o dopuštenome maksimalnom broju riječi u sažetku. Taj je broj u većini časopisa oko 200 do 250, no raspon varira između 150 i 500 riječi. Ta je informacija ključna kako bismo znali koliko detalja možemo uključiti u sažetak. Ovdje, naravno, moramo podsjetiti na još jedan ključan element: ako planiramo prevesti svoj rad na engleski jezik, moramo paziti da sažetak na hrvatskome sadrži manje riječi od maksimalnoga dopuštenog broja jer će prijevod uvijek biti nešto duži od izvornoga sažetka.

Također, u uredničkim ćemo uputama pronaći i informaciju o vrsti sažetka koja se očekuje. U pravilu, u humanističkim i društvenim znanostima od autora se očekuje da sažetak bude u obliku kratkoga „nestrukturiranog“ teksta, odnosno, u obliku jednoga ili nekoliko odlomaka (ovisno o najvećemu dopuštenom broju riječi) bez podnaslova, dok se u prirodnim i tehničkim znanostima očekuje da sažetak bude u obliku „strukturiranoga“ teksta s podnaslovima koji odražavaju podnaslove rada (*Uvod, Metode, Rezultati, Zaključci*) i odjeljcima u kojima se ukratko iznosi sadržaj pojedinih dijelova rada. Naravno, to pravilo nije uklesano u kamen te neki časopisi iz područja humanističkih i društvenih znanosti traže da sažeci budu strukturirani, dok neki iz područja prirodnih i tehničkih znanosti traže da budu nestrukturirani. Stoga je bitno nikada ne pretpostaviti kakav se sažetak od nas očekuje, već tu informaciju treba provjeriti u uputama za autore.

Bez obzira na to očekuje li se strukturirani ili nestrukturirani sažetak, struktura sažetka uvijek je ista. Heard (2016: 82-83) ističe da sažetak mora uključivati: jasno naznačeno istraživačko pitanje, (opći) pristup koji smo primijenili u pokušaju da odgovorimo na istraživačko pitanje te odgovor na istraživačko pitanje. Dakle, sažetak uvijek počinje svojevrsnim uvodom u kojemu smještamo naše istraživanje u šire područje uz pomoć jedne ili najviše dviju rečenica. Potom slijedi hipoteza ili istraživačko pitanje, nakon kojega ukratko opisujemo metode koje smo upotrebljavali da bismo potvrdili ili opovrgnuli svoju hipotezu, odnosno odgovorili na istraživačko pitanje. Nakon toga iznosimo najvažnije rezultate i zaključke koje smo iz njih izveli. Jedina razlika između nestrukturiranoga i strukturiranoga sažetka u tome je što će strukturirani biti podijeljeni u nekoliko dijelova s podnaslovima.

Naravno, koliko ćemo informacija moći obuhvatiti u sažetku, uvelike ovisi o ograničenju broja riječi koje imamo na raspolaganju. Ako je ono 150, imat ćemo dovoljno prostora za opis samo najvažnijih elemenata u glavnim crtama. Ako je veći od 250, vjerojatno ćemo moći uvrstiti i neke pozadinske informacije, nešto više informacija o metodologiji te neke sekundarne rezultate koji su osobito zanimljivi.

Pri pisanju sažetka treba imati na umu da je bolje upotrebljavati kraće, precizne rečenice koje će čitatelju jasno prenijeti najvažnije informacije o našem radu. Duge rečenice opterećuju čitatelje osobito ako sadrže veliku količinu bitnih informacija te je potrebno uložiti puno truda u njihovo razumijevanje, što bi neke čitatelje moglo navesti na to da odustanu od čitanja rada jer će pretpostaviti da je cijeli tekst napisan stilom koji zamara. Također, treba izbjegavati prestručne termine koji bi mogli odbiti čitatelje koji nisu stručnjaci u našem području jer bi na temelju sažetka koji obiluje uskostručnim terminima mogli pretpostaviti da neće biti u stanju pratiti naš rad. Drugim riječima, uvijek moramo imati na umu kako je funkcija sažetka da navede što više čitatelja na

čitanje našega rada.

Dakle, što sve moramo provjeriti kako bismo bili sigurni da je naš sažetak dobar? Prije svega, moramo biti sigurni da sadrži sve bitne nalaze i poruke (Elefteriades, 2002) i da se iz njega jasno može iščitati tzv. „*take-home message*“ (najvažnija poruka) (Alexandrov i Hennerici, 2007). Potom trebamo provjeriti je li sve to izrečeno jezikom koji je lako razumljiv. Kako bismo bili sigurni da je to doista tako, dobra je ideja dati svoj sažetak na čitanje kolegama, prijateljima i ukućanima te ih pitati je li im jasno o čemu je u radu riječ i mogu li razumjeti sve komponente koje sadrži. Njihove povratne informacije mogu nam biti od velike pomoći pri poboljšavanju sažetka. Konačno, ako će se naš rad prevoditi na engleski, sažetak mora imati manji broj riječi od dopuštenoga maksimuma kako bismo prevoditelju omogućili da ga prevede na adekvatan način.

10.3. Uvod

Uvod ima tri glavne funkcije: reklama, sažimanje i smještanje u kontekst (Heard, 2016: 84), među kojima je zadnja najvažnija. Kada govorimo o reklamnoj funkciji, pod time se podrazumijeva da bi uvod trebao biti takav da zaintrigira čitatelja i navede ga da nastavi čitati naš rad. Kako bismo prodali rješenje, Schimel (2012: 55) smatra da najprije moramo prodati problem, a to činimo tako da uvod uokvirimo na način da obećamo priču koju ćemo ispričati. Hamilton i Clare (2004) ističu da se u prvim rečenicama *Uvoda* u tu svrhu koriste jezična sredstva poput provokativnih rečenica ili opisa studije, ili problema koji se proučava. Dakle, početak *Uvoda* iznimno je bitan čimbenik koji može prevagnuti kod čitateljeve odluke da naš rad detaljno pročita ili ga samo preleti.

Naravno, u uvodu moramo predstaviti prethodna istraživanja, ali kako nam je cilj ne dosadivati čitateljima, nećemo uključiti općepoznate informacije, već ćemo se primarno fokusirati na najnovija postignuća u području („*state of the art*“) i informacije koje su važne u kontekstu našega istraživanja. No treba imati na umu da naš rad neće čitati samo stručnjaci u području kojim se bavimo. Zapravo, stručnjaci će vjerojatno u potpunosti preskočiti *Uvod* pri čitanju (ili u najboljem slučaju baciti pogled kako bi povjerili da autor nije citirao neki rad s kojim nisu upoznati). No ostalima će trebati određene pozadinske informacije kako bi mogli pratiti naš rad, pa se moramo potruditi uključiti dovoljno takvih informacija za te čitatelje (Gledhill, 2000). Lebrun (2007) smatra da je sažetost bitna, ali duži uvod može zapravo pomoći početnicima u području da lakše shvate rad, odnosno skratiti vrijeme koje moraju uložiti u čitanje te je stoga bitno premostiti razlike u znanju između autora i čitatelja koji o temi zna daleko manje nego autor. Bitnu ulogu ima i činjenica da većina časopisa nije visoko specijalizirana te je njihovo čitateljstvo raznoliko. Zato je ključno u

Uvodu objasniti zašto smo uopće proveli istraživanje, koji je bio naš cilj i kakav je znanstveni doprinos našega istraživanja (Ecarnot i sur., 2015). Englander (2014) stoga savjetuje da bi *Uvod* trebalo započeti širim, općenitim tvrdnjama o važnosti područja istraživanja, potom predstaviti što je sve do sada poznato o tome području, što nije poznato te potom objasniti specifični fokus rada. Kliewer (2006: 55) ističe da je, budući da je svrha uvoda objasniti razlog zašto je istraživanje provedeno, nužno objasniti motivaciju za istraživanje i kontekst istraživanja te da u prve tri rečenice treba iznijeti problem kojim se rad bavi kako bismo zadovoljili očekivanja čitatelja i zadržali njihovu pozornost.

No prije nego što počnemo pisati *Uvod* trebali bismo konzultirati upute za autore izabranoga časopisa jer časopisi imaju vrlo različite prakse kada je u pitanju taj dio rada. U nekim je časopisima *Uvod* jedinstven dio rada, u kojemu autor treba pokriti sve – od identificiranja niše koja se istražuje i objašnjenja zašto je istraživanje uopće provedeno, preko pregleda prethodnih istraživanja pa do kritičkoga pristupa prethodnim istraživanjima i iznošenja istraživačkih hipoteza. Drugi pak časopisi očekuju da autor u uvodu identificira nišu istraživanja i objasni zašto je istraživanje provedeno te da se potom u zasebnome dijelu, obično naslovljenom *Pregled literature* (engl. *Literature Review*) ili *State of the Art*, pozabavi relevantnim prethodnim istraživanjima, dok će o hipotezi pisati u zasebnome dijelu rada. To su najčešći pristupi tome dijelu rada u časopisima, no postoji cijeli niz varijacija te je korisno imati precizne informacije o očekivanoj strukturi toga dijela rada prije nego što ga počnemo pisati kako bismo izbjegli dodatni posao prerađivanja teksta.

Bez obzira na njegovu formalnu strukturu u određenome časopisu, sadržajna je struktura *Uvoda* uvijek ista. Najbolje je opisuju Swales i Feak (2004), odnosno Swales (2004), a uvijek se sastoji od triju koraka, koji se pak sastoje od nekoliko potkoraka, među kojima su neki obavezni, a neki opcionalni. Prvi je korak uspostavljanje istraživačkog teritorija koji se sastoji od dva potkoraka: u prvome autor pokazuje da je opće istraživačko područje od ključne važnosti, zanimljivo, problematično ili bitno (taj je potkorak opcionalan), a u drugome uvodi i analizira prethodna istraživanja u području od interesa (taj je potkorak obavezan). Drugi se korak, koji je obavezan, sastoji od uspostavljanja istraživačke niše uz pomoć isticanja nedostataka ili slabosti postojećih istraživanja. Autor to može učiniti tako da identificira prazninu u postojećim istraživanjima postavljajući pitanja u vezi s njom ili pak proširuje prethodno znanje na neki način. Treći korak podrazumijeva autorovo objašnjenje kako će popuniti istraživačku prazninu ili ispraviti postojeću situaciju, a može sadržavati dva potkoraka: a) iznošenje svrhe ili prirode svojega istraživanja (taj je potkorak obavezan); i b) navođenje istraživačkih pitanja ili hipoteza koje će se testirati, odnosno najavljivanje glavnih nalaza (taj je potkorak opcionalan).

Kada govorimo o uspostavljanju istraživačke niše, iznimno je važno referirati

se na prethodna istraživanja koja otvaraju tu nišu, a to trebamo učiniti uz odgovarajući kritički pristup. Kritika treba biti objektivna i izvedena na takav način da ne zvuči kao da napadamo autora istraživanja, već samo upućujemo na elemente istraživanja koji bi se mogli poboljšati. Naravno, ponekad je niša koju svojim radom planiramo okupirati prazna, odnosno nitko određenu pojavu nije proučavao u specifičnim okolnostima ili na određenoj populaciji, ili pak nije tu pojavu proučavao uspoređujući dva specifična uzroka ili više njih, ili dvije ili više populacija. U tome je slučaju dovoljno reći da, koliko je nama poznato, nitko nije tu pojavu izučavao uz pomoć pristupa ili metodologije koju smo mi odabrali. Pri tome je iznimno važno uključiti frazu „koliko je nama poznato“ kako bismo se ogradili od moguće kritike, jer s obzirom na to da o svakoj temi postoji jako velik broj znanstvenih radova na različitim jezicima od kojih su neki možda objavljeni u izvorima koji su iznimno teško dostupni i za njih možda zna samo mali broj ljudi, te da se svakodnevno objavljuje velik broj znanstvenih radova, ne možemo s apsolutnom sigurnošću tvrditi da se našom temom nikada nitko nije bavio upravo na onaj način na koji se mi njome bavimo.

Pregled postojeće literature ključan je dio *Uvoda* jer sve tvrdnje koje u njemu iznosimo moraju biti potkrijepljene referencijama, a u njega moramo uključiti i sve one izvore na koje ćemo se poslije referirati u *Raspravi* kada budemo govorili o svojim rezultatima i njihovoj važnosti. Prema Robillardu (2006) postoji sedam razloga za navođenje referencija: 1) kako bismo čitateljima rekli gdje mogu pronaći materijal o kojemu se raspravlja, 2) kako bismo pružili dokaze za svoje tvrdnje; 3) kako bismo privukli pozornost čitatelja na manje poznato ili nepoznato istraživanje; 4) kako bismo čitatelju pokazali svoju učenost; 5) kako bismo iskazali svoje poštovanje prema određenim znanstvenicima; 6) kako bismo svoj rad doveli u vezu s određenim pristupima temi; 7) kako bismo promovirali kolegijalne odnose – kolege citiraju radove svojih kolega i prijatelja. Odluka da neki izvor uključimo ili ne uključimo u pregled literature pridonosi uspostavljanju konteksta našega istraživanja i ističe njegov potencijalni doprinos području, a pri tome moramo voditi računa o tome da jasno iskažemo stav prema postojećoj literaturi primjenom evaluativnog jezika i ograđivanja (Paltridge i Starfield, 2007).

Postoji više vrsta pregleda literature, a ovdje ćemo prikazati dvije moguće podjele. Prva je ona Feak i Swalesa (2009), koji razlikuju četiri vrste:

- 1) narativni – tipičan je za izvorne znanstvene radove, disertacije i projekte, a u njemu istraživači sažimaju izabrane postojeće izvore u koherentnu raspravu
- 2) sustavni – slijedi strogu metodologiju pri izboru izvora o kojima će se raspravljati, a kriteriji za izbor moraju biti transparentni; obično se

upotrebljava za objašnjavanje trenutnih dosega u području istraživanja te implikacija koje bi se iz njih trebale izvesti; osobito je čest u medicinskim znanostima

- 3) metaanaliza – tom se vrstom pregleda literature prikupljaju podaci iz niza različitih, neovisnih istraživanja koja su se bavila istim istraživačkim pitanjem/pitanjima; potom se kolektivni podaci reanaliziraju uz pomoć statističkih metoda kako bi se dobio bolji uvid u određenu temu
- 4) smjereni (fokusirani) – ograničeni su na isključivo jedan aspekt prethodnih istraživanja, npr. metodologiju.

Druga je podjela ona Fernandesova (2016), koji razlikuje tri vrste pregleda literature, s time da su prva dva ista kao u Feak i Swales (2009), tj. narativni i sustavni, a treća je integrativna, kojoj je svrha sustavno i sveobuhvatno prikupljanje i sistematiziranje rezultata istraživanja na određenu temu s ciljem produbljivanja znanja o određenoj temi.

Očigledno je da vrstu pregleda literature koja se očekuje od autora diktira vrsta znanstvenoga rada. Tako se u izvornome znanstvenome radu očekuje narativni pregled literature, u preglednome radu sustavni ili usmjereni (tj., prema Fernandesu, integrativni) pregled literature, dok se metaanaliza očekuje u znanstvenim radovima koji se i sami nazivaju metaanalizama. Pri iznošenju savjeta za pisanje pregleda literature ovdje ćemo se primarno usmjeriti na narativni prikaz literature jer je ova knjiga prvenstveno namijenjena autorima izvornih znanstvenih radova.

U suvremenome svijetu gotovo da ne postoji područje koje već nije podosta istraživano i, u pravilu, o svakoj temi postoji mnogo relevantne literature na koju se trebamo referirati. Izazov je sažeti sve to prethodno znanje o temi kojom se bavimo u radu s obzirom na ograničenja dužine znanstvenih radova koja nameću časopisi, a koja su ponekad čak i drakonska (ima slučajeva kada se od autora očekuje da izlože svoje cjelokupno istraživanje u svega 2500 riječi). To nije uvijek lako ni iskusnim istraživačima, a predstavlja osobit problem mladim istraživačima koji rade na svojim prvim znanstvenim radovima. U doba kada objavljuju prve znanstvene radove mladi istraživači u pravilu još uvijek rade na svojim doktorskim disertacijama. Dužina doktorskih disertacija obično nije ograničena te se od kandidata očekuje da u njezin uvodni dio uključe referencije na svu dostupnu literaturu o temi kojom se njihova disertacija bavi jer moraju dokazati da u potpunosti vladaju temom. Stoga pri pisanju disertacije mogu uzeti puno slobode i prostora pri opisivanju prethodnih istraživanja. U znanstvenome se radu pak očekuje da se iznesu referencije samo na ona istraživanja koja su izravno relevantna za temu istraživanja, i to na što je moguće sažetiji način jer je prostor iznimno ograničen. Mladi istraživači, koji

su zbog rada na svojim disertacijama navikli na detaljne opise, često imaju problema pri sažimanju literature. Temeljno je pravilo ovdje – što sažetije, to bolje. Ako je više autora došlo do istoga zaključka, nije potrebno zaključke svakoga autora navoditi u zasebnim rečenicama. Umjesto toga dovoljno je navesti zaključak, a u zagradi iza njega navesti sve one autore koji su došli do takva zaključka (dakako, uz navođenje pripadajućih bibliografskih bilješki) ili pak najprije navesti bibliografske bilješke, a potom predstaviti zaključke.

Ponekad takvo sažimanje može biti vrlo drastično. To je slučaj primjerice kada se naš rad bavi istraživanjem za koje je iznimno bitno detaljno predstaviti rezultate i ponuditi opsežnu raspravu. U takvu slučaju dijelovi rada koji se bave rezultatima i raspravom očito imaju prednost, dok ćemo Uvod nastojati što je moguće više skratiti. U nastavku navodimo primjer ekstremnoga sažimanja u radu koji obaseže 25 stranica, od kojih su samo tri stranice posvećene uvodu, premda je riječ o iznimno istraživanome području u jezikoslovlju. U navedenome izvratku iz rada (Brala-Vukanović i Memišević, 2014: 173-174) možemo vidjeti kako su autorice sažele nalaze 29 znanstvenih radova na otprilike pola stranice teksta po točkama:

“Talmy’s well-known notion of verb framing (see Talmy 1985, 2001a, 2001b), which divides languages into two groups on the basis of the typical patterns for expression of motion events, has so far attracted a great deal of scholarly interest, both theoretical and experimental (e.g.: Maguire et al., 2010; Cadierno, 2008; Hickmann, 2008; Papafragou, 2008; Pruden, 2008; Pulverman, 2008; Slobin, 2008; Allen et al., 2007; Cadierno & Ruiz, 2006; Cifuentes-Ferez & Gentner, 2006; Slobin, 2006; Navarro & Nicolaidis, 2005; Slobin, 2005; Cadierno, 2004; Slobin, 2004; Slobin, 2003; Slobin, 2002; McNeill & Duncan, 2000; Özyürek & Özçalışkan, 2000; Özçalışkan & Slobin, 2000, Özçalışkan & Slobin, 1999; Özyürek & Kita, 1999; Naigles and Terrazes, 1998; Slobin, 1997; Slobin, 1996, Bowerman et al., 1995). The findings of these studies can be summed up in the following way:

1. path verbs, which are typical of verb-framed languages, require a syntactic pattern in which the Manner of motion can optionally be expressed by an additional sentential component (most commonly an adverb), while manner verbs, which are typical of satellite-framed languages, require a syntactic pattern in which the Path of motion is expressed in a sentential element that Talmy calls the satellite;

2. the different types of verbs also lead to the use of different

gestures when talking about motion events;

3. children use sentence structures typical for the verbs that are dominant in their language (path or manner verbs) from the very beginning;

4. when presented with novel verbs of motion, both adults and children tend to interpret them as those belonging to the type dominant in their language (e.g. Spanish speakers tend to interpret them as path verbs, while English speakers tend to interpret them as manner verbs);

5. the typology of language also influences the discourse; texts in Spanish tend to include more descriptions of the background compared to texts in English which tend to include more detailed descriptions of the manner of motion.”¹⁷

Kao što možemo primijetiti, autorice su umjesto da se svakim istraživanjem koje spominju bave zasebno jednostavno sažele njihove najvažnije nalaze u pet točaka te navele odgovarajuće referencije. Zapravo, što je područje više istraživano, to je lakše sažeti nalaze jer je vjerojatno da je većina autora došla do istih i/ili sličnih zaključaka. S druge strane, sažimanje je puno teže u slabije istraženim područjima jer je vjerojatnost da su autori došli do istih zaključaka manja. Ipak, bez obzira na to koliko je lako ili teško sažeti i generalizirati postojeća istraživanja, važno je to učiniti jer, kako Hyland (1999) ističe, sažimanje i generalizacija najučinkovitiji su načini na koje autor može upotrijebiti referencije da bi osigurao znanstvenu podlogu za svoje istraživanje budući da omogućavaju autoru veću fleksibilnost pri naglašavanju i interpretaciji izvora na koje se referiraju.

Kako uopće odlučiti na koja se prethodna istraživanja trebamo referirati u svojem radu? Svakako treba uključiti referencije na temeljna istraživanja koja čine okosnicu područja, ali pri tome ne treba nužno iznositi općepoznate podatke. Primjerice u radu u kojemu se predstavlja istraživanje novoga antibiotika nema potrebe spominjati da je Flemmingovo otkriće penicilina predstavljalo zaokret u liječenju bakterijskih infekcija jer je to činjenica koja se uči u školi. Umjesto toga autor bi se trebao pozabaviti prethodnim istraživanjima koja su dovela do razvoja antibiotika i antibioticima koji se

17 Autori koji su objavili radove u časopisu *Jezikoslovlje* zadržavaju autorska prava i imaju pravo pretisnuti bilo koji dio svojega rada, ili pak rad u cijelosti, primjerice kao poglavlje u knjizi. Ipak, kako bih se osigurala da neću imati problema zbog navođenja toga citata koji se sastoji od više od 200 riječi, kontaktirala sam glavnu urednicu časopisa te provjerila smijem li citat uključiti u knjigu (više o toj tematici pročitajte u poglavlju *Plagiranje*.)

primjenjuju za iste bolesti kao i novi antibiotik na kojemu je fokus rada. Uz temeljna istraživanja koja čine okosnicu područja trebali bismo se referirati na ona istraživanja koja ćemo poslije upotrebljavati pri argumentaciji u *Raspravi*, bilo da je riječ o istraživanjima koja ćemo upotrebljavati kao potporu svojoj interpretaciji rezultata i zaključcima, bilo da je riječ o onima koja ćemo kritizirati. Svakako moramo voditi računa o tome da moramo uključiti referencije na ona istraživanja, ako postoje, koja otvaraju nišu za naše istraživanje jer ona služe kao svojevrsno opravdanje za naše istraživanje. Naravno, moguće je referenciju na neko istraživanje prvi put uvesti tek u *Raspravi*, ali takav bi postupak trebao biti iznimka, a ne pravilo.

Dobra je ideja provjeriti prosječan broj referencija u radovima objavljenima u našem ciljanom časopisu. Premda se u uputama za autore obično ne navodi najmanji broj potrebnih referencija, časopisi nisu skloni objavljivanju radova s malim brojem referencija, a neki čak neće ni razmatrati radove koji imaju manje od 40 ili 50 referencija.

Prije pisanja pregleda literature također je dobro provjeriti pravila izabranoga časopisa koja se odnose na navođenje izvora. Premda je primjerice uobičajeno da se izvori u časopisima iz humanističkih znanosti navode prema tzv. sustavu „autor/godina“ (u tekstu se navodi prezime/prezimeni autora i godina objavljivanja rada), dok se u onima iz prirodnih znanosti najčešće navode prema brojčanome sustavu (u tekstu se rada navodi broj pod kojim je rad naveden u popisu literature) (Jakobs, 2003), politike pojedinih časopisa uvelike variraju. Stoga je dobro imati točnu informaciju o sustavu koji pojedini časopis primjenjuje kako bismo izbjegli dodatni posao prilagođavanja referencija navedenih u radu. Također, praktično je svaki izvor, kako ga navodimo u radu, odmah dodavati na popis literature jer ćemo na taj način biti sigurni da nijedan rad na koji smo se referirali neće biti izostavljen s popisa literature. Naravno, pri tome se možemo koristiti alatima poput Mendeleya ili Zotera koji pomažu pri usustavljanju popisa literature i njegovu automatskome prebacivanju u željeni format.

Konačno, moramo se osvrnuti i na izravne citate. S njima nikako ne treba pretjerivati, odnosno treba ih upotrebljavati samo kada imaju važnu svrhu i osiguravaju podlogu za naše tvrdnje. Neki časopisi u uputama za autore izriječno navode da se autori trebaju suzdržati od izravnih citata ili pak navode maksimalan dopušteni broj izravnih citata po radu. Razlog je tome činjenica da svrha izvornoga rada nije donositi tuđe riječi već, uz predstavljanje novoga istraživanja, ponuditi novu interpretaciju ranijih istraživanja. Ako u radu koji ćemo prevoditi na engleski ipak želimo upotrijebiti citat iz izvora na engleskome jeziku, u tekst ga svakako trebamo uključiti u izvornome obliku, tj. na engleskome jeziku. Ponekad se događa da autori zaborave na to i pošalju na prijevod tekst u kojem su citati prevedeni s engleskoga na

hrvatski, a to nepotrebno produžava proces prevođenja jer se prevoditelj u tome slučaju mora obratiti autoru i tražiti od njega da mu pošalje izvorni citat. Ne možemo očekivati da će prevoditelj imati pristup izvorima koje mi imamo na raspolaganju te da će moći pronaći izvorni citat. Također nije uputno reći prevoditelju da parafrazira citat jer njegov zadatak nije prepravljati naš tekst, a pored toga uvijek postoji mogućnost da pri pokušaju parafraze prevoditelj sroči rečenicu koja je zapravo izravan citat, pa se u tome slučaju autor može suočiti s optužbama za plagiranje. Ovdje nećemo dalje ulaziti u probleme plagiranja i kako ih izbjeći jer ćemo tome pitanju posvetiti zasebno poglavlje ove knjige.

10.4. Metodologija

Časopisi imaju različite nazive za poglavlje rada u kojemu se opisuje metodologija. Neki od najčešćih su: *Materials and Methods*, *Participants and Methods*, *Methods*, *Methodology*, *Experimental*, *Present Study*, a mogući su i drugi nazivi. Ta raznolikost naziva nije jedini razlog zbog kojega svakako treba konzultirati upute za autore, jer podsjećamo da mjesto poglavlja o metodologiji u radu može biti vrlo različito – u časopisima u većini područja to poglavlje slijedi nakon *Uvoda/Pregleda literature*, no u mnogim časopisima iz područja medicinskih znanosti i neuroznanosti to je posljednje poglavlje u radu ili čak svojevrsni dodatak radu.

Glavna je svrha toga poglavlja pružiti vjerodostojnost radu te se od autora očekuje da u njemu objasni zašto je pristup koji je odabrao dobar (Heard, 2016; Cargill i O'Connor, 2013). Azevedo i sur. (2011) nazivaju ga zbog toga najvažnijim dijelom rada. Coverdale i sur. (2006) ističu da je autor u poglavlju *Metodologija* dužan pružiti dovoljno informacija o provedbi istraživanja kako bi se ono moglo točno replicirati, ali i kako bi se mogla donijeti informirana prosudba o njegovoj vrijednosti i znanstvenome doprinosu. Drugim riječima, čitateljima moramo reći sve ono što trebaju znati o postupcima, ispitanicima/uzorcima i okolnostima u kojima je istraživanje provedeno kako bi mogli razumjeti rezultate koje smo dobili.

Hartley (2008) ističe da se to poglavlje u većini slučajeva sastoji od triju potpoglavlja: ispitanici, mjere, procedure, dok Azevedo i sur. (2011) navode da je najčešća podjela na materijale i metode. Stvarnu podjelu toga potpoglavlja prije svega diktiraju priroda provedenoga istraživanja te upute za autore izabranoga časopisa. Ako izabrani časopis očekuje da to poglavlje podijelimo na zaseban opis materijala i metoda, tada se u potpoglavlju *Materijali* očekuje da opišemo ono što smo promatrali (ljudi, životinje, uređaji itd.) i instrumente kojima smo se koristili, dok se u potpoglavlju *Metode* očekuje da opišemo kako smo izabrali ispitanike, kako smo njima manipulirali ili kako smo ih promatrali, kako smo vršili mjerenja te kako smo analizirali podatke (Azevedo

i sur., 2011).

Bez obzira na formalnu podjelu *Metodologije* u potpoglavlja, uvijek moramo obuhvatiti iste elemente. Obično najprije opisujemo nacrt istraživanja i glavne metodološke značajke studije, a potom uzorak na kojemu je istraživanje provedeno. Ovdje je bitno dati sve relevantne informacije o strukturi uzorka te kriterije na temelju kojih je uzorak odabran. Primjerice, ako smo proveli istraživanje na određenim jezičnim strukturama, trebamo objasniti koji su kriteriji primijenjeni za uključivanje, odnosno isključivanje pojedinih struktura iz uzorka; ako se pak naše istraživanje provodilo na ispitanicima (bilo ljudima, bilo životinjama), moramo jasno objasniti kriterije koje smo primijenili za njihovo uključivanje u naše istraživanje te navesti točan broj ispitanika po spolu, dobi i svim drugim kriterijima relevantnima za studiju (npr. ako je riječ o ljudima, to mogu biti: stupanj obrazovanja, zdravstveno stanje, prebivalište, socioekonomski status itd.). Ti su podaci ključni jer struktura uzorka nameće ograničenja pri izvođenju generalizacija koje se odnose na rezultate našega istraživanja.

Naravno, pri opisu uzorka, osobito ako se radi o ispitanicima, moramo se osvrnuti na sva moguća etička pitanja. U slučaju da smo upotrebljavali invazivne metode, svakako moramo navesti etičko tijelo koje je odobrilo provedbu istraživanja. Ako je istraživanje provedeno na ljudima, uz podatke o etičkome tijelu koje je odobrilo istraživanje treba navesti podatke o informiranom pristanku. Ovdje moramo istaknuti da se, premda to još uvijek nije ustaljena praksa u našoj zemlji, od ispitanika u većini zemalja očekuje da daju informirani pristanak čak i u istraživanjima koja se provode putem upitnika te neki časopisi očekuju da će autori radova koji opisuju takva istraživanja navesti i podatke o informiranome pristanku. Također, bitno je navesti i jesu li ispitanici dobili kakvu nagradu za sudjelovanje u istraživanju, a ako jesu, treba točno navesti od čega se nagrada sastojala (npr. novac, ECTS bodovi, materijalna nagrada itd.), jer taj podatak govori o motivaciji ispitanika za sudjelovanje u istraživanju.

Sljedeći je korak opisati postupke i mjere koje smo upotrebljavali. Kada govorimo o postupcima, detaljan je opis potreban samo ako je autor osmislio novi eksperimentalni postupak. Ako je primijenjen postupak koji je ustaljen u području istraživanja, dovoljno je navesti njegov naziv i opisati eventualne modifikacije koje su provedene za potrebe specifičnoga istraživanja. Primjerice ako smo u istraživanju upotrebljavali standardizirani upitnik, dovoljno je navesti naziv upitnika. S druge strane, ako smo upotrebljavali posebno konstruirani upitnik, treba objasniti kako smo ga konstruirali, a u tome je slučaju dobro i sam upitnik priložiti kao dodatak radu kako bismo drugim znanstvenicima omogućili da ga primijene u svojim istraživanjima, primjerice na različitim populacijama, što će onda omogućiti usporedbu njihovih rezultata s našima. Ako smo u

istraživanju pak upotrebljavali opremu, tada treba jasno navesti sve podatke o njoj (proizvođač, model itd.). Također moramo opisati i postupak prikupljanja podataka, što uključuje i uvjete u kojima su prikupljeni. Naravno, pri tome se treba ograničiti na opis onih uvjeta koji su relevantni za istraživanje. Primjerice ako je riječ o istraživanju iz područja botanike, vrijeme dana u kojemu su uzorci prikupljeni može biti bitno, dok je u nekim drugim istraživanjima (primjerice onima koja uključuju ispitivanje strojeva) taj čimbenik potpuno nebitan. Nakon opisa postupka i mjernih instrumenata treba definirati i mjere koje smo upotrebljavali, npr. Likertova ljestvica u slučaju upitnika ili pak N400 ili P600 u slučaju istraživanja metodom ERP-a¹⁸ u području neurolingvistike.

Poglavlje o metodologiji treba zaključiti opisom statističkih metoda koje smo primijenili pri analizi podataka, kako deskriptivnih, tako i inferencijalnih. Pri tome svakako treba navesti i podatke o softverskoj podršci koja je korištena pri analizi, odnosno naziv softverskoga paketa i broj njegove verzije.

Svaki znanstveni rad, osim onih koji se bave isključivo teorijskim pristupom, bez obzira na područje kojemu pripada, ima metodologiju koju treba opisati, čak i ako se na prvi pogled ne čini tako. Primjerice podosta mojih istraživanja u suatorstvu bavilo se izučavanjem semantike i sintakse glagolskih prefikasa u standardnome hrvatskome jeziku u okviru kognitivnoga pristupa jeziku. Da bismo uopće mogli pristupiti proučavanju nekoga glagolskoga prefiksa, prvi je korak prikupiti sve glagole u standardnome hrvatskom jeziku koji se mogu kombinirati s tim prefiksom, a to podrazumijeva stvaranje svojevrsnoga korpusa. Pri tome se moramo koristiti raznim izvorima: rječnicima, jezičnim savjetnicima, priručnicima i korpusima. Uz to moramo primijeniti i određene kriterije za uključivanje glagola u korpus. Pozorniji čitatelji primijetili su da je u prethodnim rečenicama navedeno da se naša istraživanja odnose na standardni hrvatski jezik, a to znači da glagoli koji pripadaju narječjima hrvatskoga jezika neće biti uključeni u istraživanje, osim ako nisu u uporabi u cijeloj zemlji. S druge strane, u ta su istraživanja uključeni neki kolokvijalni glagoli koji nisu nužno dio standardnoga jezika, ali su u svakodnevnoj uporabi diljem zemlje. Potom, pristup semantičkoj analizi prefikasa u tim radovima samo je jedan od mogućih u okviru kognitivne lingvistike, a uz to je kombiniran i sa sintaktičkom analizom. Dakle, čak i nešto što na prvi pogled izgleda kao područje istraživanja u kojemu neće biti potrebe za detaljnim opisivanjem metodologije zapravo zahtijeva vrlo detaljan opis.

18 ERP je metoda evociranih potencijala. Pri istraživanju se upotrebljava poseban EEG uređaj koji može mjeriti reakciju na specifične podražaje koji se ispitanicima mogu prezentirati u različitim modalitetima, najčešće auditornom ili vizualnom. N400 i P600 su komponente EEG signala koje odražavaju procesiranje semantike, odnosno sintakse pri procesiranju govora ili glazbe.

Uvijek moramo imati na umu da je metodologija ono što naš znanstveni rad čini znanstvenim. Stoga treba posvetiti dovoljno pozornosti opisu i razradi metodologije, a ako to učinimo, neće biti potrebe za uporabom kompliciranoga jezika pri pisanju našega rada kako bismo zvučali znanstveno jer će rad govoriti sam za sebe. Iznimno je važno da metode pišemo jasnim, izravnim i preciznim jezikom i izbjegavamo detaljne opise nebitnih elemenata istraživačkoga procesa.

10.5. Rezultati

Kada je u pitanju predstavljanje rezultata istraživanja, časopisi imaju različite politike – neki očekuju da znanstveni rad ima zasebno poglavlje naslovljeno *Rezultati*, dok drugi očekuju da autor iznese rezultate zajedno s raspravom. U potonjem slučaju pristup bi trebao biti sljedeći – nakon što iznesemo određeni rezultat ili skupinu rezultata, o njima ćemo odmah i raspraviti (Blackwell i Martin, 2011). Ako pak časopis očekuje da rad ima zasebna poglavlja naslovljena *Rezultati* i *Rasprava*, tada ćemo u poglavlju *Rezultati* iznijeti samo njih, bez interpretacije. Stoga je preporučljivo provjeriti upute za autore izabranoga časopisa da bismo bili sigurni kako trebamo predstaviti rezultate svojega istraživanja.

Ako se od nas očekuje da rezultate iznesemo u zasebnome poglavlju, to ne znači da se ne trebamo potruditi u njemu istaknuti bitne rezultate. Svrha je toga poglavlja upravo istaknuti sve ono što smo identificirali kao bitan rezultat. Pri tome je pristup uvijek isti – najprije treba navesti glavne nalaze logičnim redoslijedom tako što ih povezujemo s hipotezama i metodama koje smo upotrebljavali, a potom treba iznijeti sporedne (manje bitne) rezultate, koje ćemo također povezati s hipotezama i metodama koje smo upotrebljavali (Hartley, 2008). Trebamo izrazito težiti jasnoći i preciznosti u iznošenju svojih rezultata jer oni zapravo diktiraju sadržaj i strukturu cijeloga rada (Cargill i O'Connor, 2013) i naš je cilj da ih čitatelji lako razumiju (Peat i sur., 2002). Ovdje moramo istaknuti i to da se pri pisanju na engleskome jeziku koriste različita glagolska vremena ovisno o tome što želimo sugerirati o svojim rezultatima. Tako se *past simple* upotrebljava kada želimo sugerirati da se određeni rezultat može povezati samo s našim istraživanjem, dok *present simple* sugerira da vjerujemo da su naši rezultati i zaključci dovoljno jaki da se mogu smatrati činjenicama i istinama (Glosman-Deal, 2010). O tome svakako moramo voditi računa ako namjeravamo rad prevesti na engleski jezik – kada u *Rezultatima* i *Raspravi* govorimo o prvoj vrsti rezultata, trebali bismo upotrebljavati prošlo vrijeme i na hrvatskome jeziku, a kada govorimo o drugoj vrsti trebali bismo upotrebljavati prezent. Tako ćemo prevoditelju omogućiti da na odgovarajući način prenese naše nalaze na engleski jezik.

Neizostavan dio opisivanja rezultata je iznošenje statističkih podataka.

Ovisno o svome području istraživanja, znanstvenici su manje ili više upoznati sa statistikom i statističkim postupcima. Primjerice znanstvenici iz područja prirodnih i društvenih znanosti obično su dobro upoznati sa statističkim postupcima, dok oni iz područja humanističkih znanosti obično imaju relativno slabo znanje o statistici. Potonjima bih preporučila Katzovu (2009) knjigu u kojoj se može pronaći vrlo lijep pregled osnovnih statističkih metoda, izložen na način koji je lako pratiti. Stoga ta knjiga može poslužiti kao prikladno polazište za daljnje upuštanje u proučavanje statističkih postupaka.

Iznošenje statističkih podataka u obliku teksta ili tablice zapravo nije složeno jer za svaki statistički test postoje pravila kako se rezultati takva testa trebaju iznositi, a ta je pravila lako provjeriti jer su dostupna *online*. Dovoljno je u tražilicu upisati naziv statističkoga testa koji nas zanima i frazu tipa „describing results“ i dobit ćemo detaljne upute. No zapisivanje rezultata, odnosno brojeva koje smo dobili nije nužno ustaljeno jer časopisi imaju različite politike osobito o onim vrijednostima koje su manje od 1. Tako neki časopisi traže da se zapisuje 0.5 ili 0.25, dok drugi traže da se zapisuje .5 ili .25 (dakle bez nule ispred decimalne točke). Neki časopisi imaju vrlo stroga pravila o tome do koje decimale treba navoditi rezultate statističkih analiza. Zato je uvijek dobro pročitati upute za autore pojedinoga časopisa prije nego što počnemo pisati *Rezultate* kako bismo izbjegli dodatni posao ispravljanja svih brojeva koje navodimo.

Sljedeće su značajke dijela rada u kojem se iznose rezultati vizualna pomagala, pri čemu ponajprije mislimo na tablice i grafikone.¹⁹ Osnovna je prednost tablica i grafikona u tome što nam omogućavaju sažimanje velike količine podataka na malome prostoru i upravo su zato tipične za *Rezultate*. Matthews i Matthews (2008) ističu kako nam vizualna sredstva pomažu da istaknemo najvažnije nalaze te skraćuju dužinu teksta, a uz to pojednostavjuju informacije i na taj način olakšavaju razumijevanje. Moramo osobito voditi računa o tome da svaka tablica i grafikon trebaju imati opisni naziv iz kojega će čitatelju biti jasno što je u tablici ili na grafikonu prikazano. Također, u tekstu se moramo referirati na svaku tablicu i grafikon koji uključimo u rad, a pri tome treba izbjegavati opisivanje onoga što je vidljivo iz tablice ili grafikona. Umjesto toga pri referiranju trebamo naglasiti glavne rezultate uz referenciju na tablicu, npr.: „Ispitanici u skupini C pokazali su najveći napredak (Tablica 3)“.

Mlađim znanstvenicima koji nemaju iskustva s konstruiranjem tablica i grafikona te nisu sigurni za koju bi se vrstu grafikona u pojedinom slučaju trebali odlučiti,

19 Naravno, u skladu sa znanstvenim područjem kojim se bavite, kao vizualna pomagala možete upotrebljavati i slike, a one se, ovisno o svrsi, mogu pojaviti u bilo kojemu od glavnih poglavlja rada.

preporučujem knjigu autorâ Malmfors, Garnsworthy i Grossman (2004) u kojoj se detaljno objašnjava koju vrstu grafikona treba upotrebljavati za koju vrstu podataka te kako konstruirati pojedinu vrstu grafikona (npr. navode da je za usporedbu najbolje upotrebljavati stupčane grafikone (*bar charts*), pri čemu treba izbjegavati više od tri do četiri stupca po grafikonu ako je to moguće.

Mlađi, neiskusni znanstvenici često imaju sklonost pretjeranoj uporabi tablica i grafikona, vjerojatno zato što smatraju da zbog njih njihov rad djeluje „znanstvenije“. Tako sam imala prilike vidjeti radove u kojima je struktura ispitanika u dijelu *Metodologija* bila prikazana uz pomoć takozvane „pite“ (*pie chart*), što je nepotrebno. Ako primjerice navodimo udio ispitanika po spolu, dovoljno je navesti: „150 ispitanika ($\bar{X}$ = 81, M = 69)“ ili pak „150 ispitanika ($\bar{X}$ = 81)“. Dakle, tablice i grafikone treba upotrebljavati samo kada su potrebni i kada će nam omogućiti da sažmemo podatke.

Dodatni razlog zašto treba biti oprezan s količinom tablica i grafikona jest da oni podosta podižu cijenu objavljivanja (odnosno, tiska), pa časopisi u uputama autorima obično navode rečenicu tipa „uporabu grafikona i tablica treba ograničiti na nužne“ ili pak navode najveći dopušteni broj tablica i grafikona. U uputama za autore također treba provjeriti i kako tablice i grafikone treba formatirati jer neki časopisi primjerice traže da tablice budu što jednostavnije, bez ikakva sjenčanja, podebljanih crta i sl., dok drugi traže da budu formatirane u obliku u kojemu će biti objavljene. Također, trebalo bi izbjegavati primjenu boja u grafikonima jer neki časopisi objavljuju isključivo crno-bijele grafikone, pa se može dogoditi da naš grafikon, ako upotrijebimo boje, postane nerazumljiv, odnosno da se iz njega ne mogu iščitati rezultati. Čak i ako časopis objavljuje grafikone u boji, treba biti oprezan, jer obično tu uslugu dodatno naplaćuju, pa je dobro provjeriti je li to slučaj kako bismo izbjegli dodatne troškove. Konačno, u uputama za autore treba provjeriti i očekuje li časopis da tablice i grafikoni budu integrirani u tekst rukopisa koji šaljemo ili pak da u tekstu samo naznačimo mjesta na kojima bi se oni trebali nalaziti, a da tablice i grafikone dostavimo kao zasebne dokumente.

Što konkretno u *Rezultatima* treba zapisati u obliku teksta? Prije svega, u obliku teksta obično iznosimo rezultate složenijih statističkih analiza (npr. rezultate ANOVA-e) jer se obično navode samo oni rezultati koji su statistički značajni, a slučajevi u kojima je njih toliko da bi zahtijevali uporabu tablice poprilično su rijetki. Kao što smo već napomenuli, rezultate iznesene u tablicama i grafikonima nećemo dodatno opisivati u tekstu, već ćemo se samo referirati na najvažnije nalaze prikazane u njima.

Konačno, ovdje treba napomenuti da neće svi radovi iz područja humanističkih i društvenih znanosti, premda je riječ o izvornim znanstvenim radovima, imati rezultate u smislu brojevni vrijednosti jer će se pristup u njima temeljiti na

analizi pojava koje se ne mogu kvantificirati. U takvim će se radovima dio koji obično nazivamo *Rezultati* nazivati *Analiza* te će u njemu autor opisivati analizu konkretnih pojava kojima se bavio. Primjerice u radu iz jezikoslovlja koji se bavi semantikom ili sintaksom glagola u tome će dijelu autor dati detaljnu analizu semantike, odnosno sintakse glagola kojima se bavio, a nakon toga će, kao u svim znanstvenim radovima u časopisima u kojima radovi imaju zasebna poglavlja *Rezultati* i *Rasprava*, uslijediti poglavlje naslovljeno *Rasprava*.

10.6. *Rasprava*

Rasprava je najvažniji dio rada jer mnogi radovi bivaju odbijeni upravo zbog slabe rasprave (Hartley, 2008: 150). No to je ujedno i dio rada koji autoru daje najviše slobode pri pisanju. Zbog toga je to poglavlje najteže napisati. Njegova je svrha smjestiti rezultate našega istraživanja u kontekst područja kojemu pripada, pri čemu naglasak treba staviti na isticanje onoga što je novo i važno. Uz to moramo napomenuti i moguća ograničenja koja su primjenjiva na naše istraživanje te iznijeti predviđanja o širim implikacijama dobivenih rezultata i novih spoznaja, pri čemu se predviđanja koja iznosimo moraju temeljiti na dobivenim rezultatima.

Drugim riječima, dok u *Metodologiji* jednostavno trebamo opisati što smo i kako radili, u *Rezultatima* navesti što smo dobili, a u *Uvodu* definirati zašto smo proveli istraživanje i sažeti rezultate prethodnih istraživanja koja su se bavila istim problemom, u *Raspravi* moramo biti jako kreativni. U tome dijelu moramo povezati sve što smo otkrili s drugim istraživanjima, objasniti zašto su naši rezultati važni i u kojoj se mjeri mogu generalizirati, kako mogu pridonijeti razvoju znanstvene misli, koja su moguća ograničenja njihove primjene te spekulirati o njihovim različitim aspektima, a sve to na takav način da se zaštitimo od moguće kritike. Zbog svega navedenoga većini je autora najteže napisati upravo taj dio rada.

Prema Katzu (2009), dobra bi rasprava trebala pružiti jasan, sažet pregled dobivenih podataka i povezati naša opažanja s onima drugih znanstvenika. Pitanje je kako to učiniti. Opći je pristup započeti s komentarima o specifičnom istraživanju, a potom progresivno povezivati nalaze s literaturom iz područja (Englander, 2004). Prema Hartleyu (2008: 49), to možemo učiniti u pet koraka:

1. ponovno iznijeti nalaze i postignuća
2. evaluirati kako se rezultati uklapaju s prethodnim istraživanjima (jesu li u suprotnosti s njima ili ih kvalificiraju, ili pak podržavaju)
3. navesti sva potencijalna ograničenja istraživanja

4. ponuditi interpretaciju, odnosno objašnjenje rezultata i ograditi se od mogućih suprotnih tvrdnji
5. navesti implikacije i preporuke za buduća istraživanja.

Pri tome je važno *Raspravu* jasno povezati s *Uvodom*, odnosno s pitanjima koja smo u njemu postavili, a osobito s istraživačkom prazninom koju nastojimo popuniti, ali pri tome ne bismo trebali ponavljati informacije koje su već iznesene u *Uvodu* (Cargill i O'Connor, 2013).

Kada govorimo o strukturi toga dijela znanstvenoga rada, u prvome bismo odlomku trebali iznijeti odgovor na istraživačko pitanje postavljeno u *Uvodu*, odnosno izjasniti se o točnosti postavljene hipoteze. Svaki sljedeći odlomak trebao bi se baviti jednom skupinom rezultata, uz napomenu da polazimo od najvažnijih i idemo prema manje važnima. Pri tome treba imati na umu da je iznošenje rezultata svrha dijela rada naslovljenoga *Rezultati*, dok je svrha *Rasprave* reći nešto o tome što oni znače (Glosman-Deal, 2010). Cargill i O'Connor (2013) savjetuju da bi pri tome trebalo slijediti ovu strukturu: 1) iznijeti referenciju na svrhu istraživanja ili na hipotezu, 2) ponovno iznijeti najvažnije rezultate uz objašnjenje podržavaju li hipotezu te kako pridonose glavnoj svrsi istraživanja ili odgovoru na istraživačko pitanje i jesu li u skladu s rezultatima prethodnih istraživanja, 3) objasniti rezultate uz pomoć referencija na relevantnu literaturu te iznijeti špekulacije o rezultatima, utemeljene na literaturi, 4) raspraviti o ograničenjima istraživanja koja za posljedicu imaju ograničavanje generalizacija rezultata na uvjete koji se razlikuju od onih u istraživanju, 5) raspraviti o implikacijama, odnosno generalizirati rezultate i objasniti što rezultati znače u kontekstu širega područja istraživanja, 6) iznijeti preporuke za buduća istraživanja i/ili raspraviti o mogućoj praktičnoj primjeni rezultata.

Ovdje moramo spomenuti i nešto što često uzrokuje velike probleme autorima pri pisanju rasprave, a to su anomalije u rezultatima. Bez obzira na to koliko dobro osmislili svoje istraživanje i koliko se trudili kontrolirati svaki aspekt njegove provedbe, često se događa da naši rezultati sadrže određene anomalije. Postavlja se pitanje kako se postaviti prema njima. Ako je riječ o nečemu što nije kontroverzno, odnosno ne predstavlja ozbiljan konflikt s prethodnim istraživanjima, anomaliju bi trebalo tretirati kao bilo koji drugi rezultat i o njoj govoriti na isti način na koji govorimo i o očekivanim rezultatima. Štoviše, anomalije mogu biti i vrlo dobra vijest jer često mogu dovesti do novih razvoja u području istraživanja te naš rad mogu učiniti poželjnijim u časopisima. No ponekad se događa da je anomalija koju smo dobili u ozbiljnom konfliktu s čvrsto ukorijenjenim stavovima u danome području, što je puno izazovnija situacija za autore. Iako takva anomalija ima potencijal iznimno važnoga otkrića, ona istodobno predstavlja izazov tim čvrsto ukorijenjenim

stavovima, što posljedično može otežati objavljivanje rada jer bi recenzenti, koji su možda „zadrti“ zagovornici ukorijenjenoga stava, mogli iznijeti niz prigovora. Blackwell i Martin (2011) u takvim slučajevima preporučuju jedan od sljedećih dvaju pristupa: a) staviti naglasak cijeloga rada upravo na anomaliju i predstaviti je kao potencijalni veliki iskorak u istraživanju područja, b) potpuno ignorirati anomaliju. Treba napomenuti da oba pristupa nose rizik – prvi (isticanje anomalije) nosi rizik da bi recenzenti mogli imati vrlo negativan stav prema radu i ocijeniti ga neprihvatljivim zbog principa, a drugi, za koji treba istaknuti da je etički donekle upitan (premda će anomalija biti navedena među rezultatima, o njoj se neće raspravljati), nosi rizik da će rad biti odbijen upravo zato što se anomalija ignorira.

Čak i kada razložimo strukturu rasprave na korake koji se čine relativno jednostavnima jasno je da nije lako napisati dobru raspravu i da se u tome poslu suočavamo s nizom izazova. Glavni su izazovi: 1) kako istaknuti rezultate vlastitog istraživanja, 2) kako se ograditi od moguće kritike, 3) kako kritizirati prethodna istraživanja, a da ne uvrijedimo autore tih istraživanja, 4) kako iznositi pretpostavke o svojim rezultatima, 5) kako generalizirati rezultate svojega istraživanja, 6) kako otvoreno priznati ograničenja svojega istraživanja, a ne umanjiti njegovu važnost.

Glosman-Deal (2010) ističe da u Raspravi ne smijemo biti sramežljivi kada je u pitanju isticanje vlastitih postignuća jer ako ih sami eksplicitno ne izrekemo, čitatelji možda neće shvatiti njihovu važnost. Također, podsjećamo na to da je jedan od razloga zašto znanstveni radovi autora koji nisu izvorni govornici engleskoga jezika (osobito onih koji su izvorni govornici slavenskih jezika) bivaju odbijeni upravo činjenica da ne ističu dovoljno važnost svojih rezultata i postignuća. Stoga svakako vrijedi uložiti dodatni trud i pobrinuti se da objasnimo njihovu važnost.

Kada govorimo o isticanju rezultata, trebamo se podsjetiti na poglavlje koje se bavi stilom, posebice potpoglavlje naslovljeno *Naglašavanje*. Ondje smo napomenuli da postoji cijeli niz jezičnih sredstava koja možemo iskoristiti kako bismo naglasili bitne elemente znanstvenoga rada. Primjerice kad govorimo o važnim rezultatima, možemo upotrebljavati jake glagole. Podsjećamo da pri tome treba izbjegavati glagole *biti* (engl. *to be*) i *dokazati* (engl. *to prove*), ali možemo upotrebljavati niz drugih glagola. Silyn-Roberts (2002: 46) donosi popis takvih glagola, pri čemu oni idu od najjačih ka slabijima: *pokazati* (engl. *to show/to demonstrate*), *ukazivati* (engl. *to indicate*), *podržavati* (engl. *to support*), *sugerirati* (engl. *to suggest/ to imply*). Koji ćemo glagol upotrijebiti kada govorimo o određenome rezultatu ili skupini rezultata, ovisit će o tome koliko smo sigurni u točnost svoje tvrdnje jer moramo imati na umu da se i pri isticanju rezultata moramo zaštititi od moguće kritike.

Rasprava je također savršeno mjesto za uporabu rečeničnih konstrukcija koje služe isticanju informacija, kao što su inverzne rečenice, tzv. *cleft sentences*, onih koje sadrže *fronting* te ostalih nabrojenih u potpoglavlju *Naglašavanje*. Pri tome, naravno, moramo voditi računa da ne pretjeramo jer ako svaka druga ili treća rečenica u *Raspravi* sadrži kakvo sredstvo isticanja, efekt se gubi i ništa se više ne ističe. Stoga te strukture trebamo čuvati za one rečenice za koje želimo da na njih čitatelji svakako svrate pozornost. Konačno, podsjećamo da je *Rasprava* savršeno mjesto za uporabu jakih pridjeva jer će njihova uporaba svakako pomoći u isticanju onih rezultata i zaključaka koje smatramo najvažnijima, osobito ako se pridržavamo pravila da s jakim pridjevima ne treba pretjerivati, odnosno da ne bismo trebali upotrijebiti više od dva do tri jaka pridjeva po radu.

Kao što smo već napomenuli, premda svoje rezultate moramo istaknuti na primjeren način, istodobno se moramo zaštititi od mogućih kritika. To ćemo učiniti uz pomoć ograđivanja. Budući da se temom ograđivanja bavi istoimeno potpoglavlje unutar poglavlja *Stil*, ovdje nećemo detaljno ponavljati sve što je ondje izneseno, ali ćemo podsjetiti na to da ograđivanje obično ne uključuje velike intervencije u tekst, već je primjerice dovoljno dodati jednu riječ koja kvalificira tvrdnju, npr. modalni glagol (npr. umjesto da upotrijebimo glagol *suggest* samostalno u tvrdnji koja je podložna kritici, jednostavno mu možemo dodati modalni glagol i upotrijebiti *may suggest* te se na taj način zaštititi od kritike). Također podsjećamo da u slučajevima kada iznosimo tvrdnje koje bi mogle biti metom oštre kritike, na raspolaganju imamo razne strukture koje će nas zaštititi (npr. pasivne rečenice koje se uvode uz pomoć *it*). Kada je u pitanju ograđivanje, savjet je da bi kada napišemo *Raspravu*, bilo dobro pustiti tekst po strani nekoliko dana te mu se potom vratiti i kritički promotriti svaku tvrdnju koju u njemu iznosimo te se zapitati je li možda prejaka. Ako nam se učini da jest, trebali bismo upotrijebiti neko od sredstava uz pomoć kojih se ograđujemo.

Budući da se u *Raspravi* očekuje da rezultate svojega istraživanja usporedimo s onima drugih autora, to podrazumijeva da ćemo morati kritizirati neka od prethodnih istraživanja jer je vjerojatnost da će se naši rezultati u potpunosti poklapati s onima svih prethodnih istraživanja u datome području vrlo malena. Štoviše, kada bi se naši rezultati u potpunosti podudarali s onima prethodnih istraživanja, postavilo bi se pitanje zašto smo uopće proveli svoje istraživanje i kakav je njegov doprinos. Dakle, na određeni način, kritika rezultata prethodnih istraživanja daje validnost našim rezultatima. Time kako možemo na prihvatljiv način kritizirati tuđa istraživanja bavili smo se u potpoglavlju *Kritički pristup prema tuđem i vlastitome radu* te se ondje mogu pronaći detaljne upute, a ovdje ćemo samo podsjetiti na činjenicu da kritika nikada ne bi trebala zvučati kao napad na autora, već bi trebala biti argumentirana i ostavljati dojam da je naš cilj dopuniti prethodna istraživanja.

Od nas se očekuje i da iznosimo pretpostavke o svojim rezultatima, odnosno da raspravimo njihove moguće implikacije za šire područje. Pri iznošenju bilo kakve pretpostavke ograda je neizostavna jer čitatelju mora biti jasno da se naše pretpostavke temelje na našem istraživanju i kako postoji mogućnost da zaključci do kojih smo došli ne bi nužno vrijedili u situaciji koja nije identična onoj koju smo izučavali. Kako bismo bili sigurni da ćemo se zaštititi od moguće kritike, dobro je ponovno pročitati Raspravu i provjeriti jesmo li se primjereno ogradili u svakoj rečenici u kojoj smo iznosili pretpostavke ili raspravljali o mogućim implikacijama svojega istraživanja.

Uz pretpostavke o istraživanjima i njihove implikacije usko je vezana i generalizacija rezultata. Peat i sur. (2002) upozoravaju da je iznimno važno nikada ne generalizirati svoje rezultate na populacije koje se razlikuju od one koju smo istraživali. Drugim riječima, svakako moramo izbjeći preširoku generalizaciju jer je već ona sama po sebi dovoljan razlog da naš rad bude odbijen. No nije uvijek lako oduprijeti se sirenskome zovu širokih generalizacija. Obično se u nekome kutku našega uma javi glasić koji nam govori: „pa ako je tako u ovim okolnostima i s ovim ispitanicima, zašto ne bi bilo i u drugačijoj situaciji ili s drugačijim ispitanicima?“ No ne preostaje nam ništa drugo nego stisnuti zube, zatomiti taj glasić, fokusirati se na činjenice i iznositi oprezne generalizacije.

Što mislimo pod opreznim generalizacijama, najlakše je objasniti na primjeru. Zamislimo da smo proveli istraživanje na skupini učenika srednjih škola, npr. gimnazijalcima. Kada dobijemo rezultate, možemo s apsolutnom sigurnošću tvrditi da su validni za naše ispitanike, odnosno za skupinu učenika na kojima smo proveli istraživanje. Također, možemo s relativno visokim stupnjem sigurnosti tvrditi da vrijede i za druge skupine koje su im slične po bitnim obilježjima. Ovisno o okolnostima, to mogu biti svi učenici gimnazije u kojoj smo proveli istraživanje ili pak učenici svih srednjih škola te vrste u gradu u kojemu smo proveli istraživanja, odnosno ostalih istih gimnazija (npr. svih jezičnih gimnazija). No stupanj sigurnosti već opada kada svoje generalizacije širimo na učenike drugih gimnazija i morat ćemo voditi računa da se ogradimo od jakih tvrdnji. Naravno, ako smo istraživanje proveli na učenicima različitih gimnazija, tada je i stupanj sigurnosti pri iznošenju generalizacije o široj gimnazijskoj populaciji veći. Obično se u tome trenutku javlja sirenski zov koji nas nastoji navesti da svoje generalizacije počnemo širiti i na učenike drugih vrsta srednjih škola u gradu u kojemu smo proveli istraživanje ili pak na sve učenike gimnazija u županiji u kojoj se grad nalazi ili pak na učenike svih gimnazija u državi. No ako svoje generalizacije počnemo širiti na populacije koje nisu bile obuhvaćene našim istraživanjem, naš će rad najvjerojatnije biti odbijen jer će recenzentima odmah biti jasno da smo uzeli previše slobode u donošenju zaključaka. Moramo imati na umu da je svaka populacija koju istražujemo specifična i razlikuje se od drugih populacija nizom značajki te

da naši rezultati vrijede isključivo za istraživanu populaciju. Isto vrijedi i kada govorimo o uvjetima u kojima je istraživanje provedeno te za opremu koja je korištena u istraživanju. Naši će nalazi nužno vrijediti samo za situacije u kojima su uvjeti identični ili se barem ne razlikuju ni u jednome bitnom aspektu, odnosno za situacije u kojima se upotrebljava identična oprema. Dakle, generalizacije trebaju uvijek biti ograničene na specifični uzorak koji smo proučavali, specifične uvjete u kojima je istraživanje provedeno i/ili specifičnu opremu koja je korištena.

Konačno, iznimno je bitno otvoreno priznati ograničenja i moguće nedostatke našega istraživanja. Ako to ne učinimo, recenzenti će naš rad zasigurno ocijeniti negativno jer će pretpostaviti da ili nismo svjesni ograničenja i/ili nedostataka, što sugerira da nismo dobri znanstvenici, ili ih nastojimo prikriti, što pak sugerira da nismo etični znanstvenici. Niz autora literature o pisanju znanstvenih radova savjetuje da moguća ograničenja i nedostatke nipošto ne smijemo prvi put spomenuti u *Zaključku* jer na taj način umanjujemo vrijednost svojega istraživanja budući da je u tome slučaju zadnja poruka koju šaljemo čitateljima ona o nedostacima našega rada. Tako Schimel (2012) savjetuje da bi o ograničenjima trebalo što prije progovoriti te da bi ih trebalo barem spomenuti već u *Uvodu* ili *Metodologiji*, dok Lebrun (2007) ističe važnost raspravljanja o ograničenjima i nedostacima u *Raspravi*. Kao što smo već istaknuli u potpoglavlju *Kritički pristup prema tuđem i vlastitome radu*, kritiziranje vlastitoga istraživanja na prvi se pogled čini kontraproduktivnim. No moramo imati na umu da će recenzenti i čitatelji uočiti ograničenja našega istraživanja te ako sami ne progovorimo o njima i ne ponudimo logična i jasna objašnjenja zašto se ta ograničenja nisu mogla izbjeći, naš rad ili neće biti prihvaćen za objavljivanje ili će, ako ipak nekim čudom bude objavljen, biti podložen oštroj kritici čitatelja i drugih autora. Dakle, time što otvoreno govorimo o ograničenjima i nedostacima, ali istodobno i objašnjavamo zašto su bila neizbježna, zapravo štitimo svoj rad i ugled.

10.7. Zaključak

Hoće li naš znanstveni rad imati poglavlje naslovljeno *Zaključak* ovisi o izabranome časopisu te je bitno provjeriti upute za autore kako bismo znali što se od nas očekuje. Neki časopisi očekuju da rad završimo takvim zasebnim poglavljem, dok drugi očekuju da svoje zaključke iznesemo u zadnjem odlomku poglavlja *Rasprava*.

Ako se od nas očekuje da rad završimo poglavljem *Zaključak*, moramo imati na umu nekoliko stavki. Ponajprije, taj dio rada ne bi trebao biti duži od jednoga odlomka (eventualno dva ako je riječ o vrlo složenome istraživanju). Nadalje, trebamo voditi računa o tome da *Zaključak* ne svedemo na sažetak rada jer rad već ima *Sažetak*, pa još jedan nikako nije potreban. Konačno, to poglavlje

mora biti jasno napisano i mora ostaviti dobar dojam o istraživanju.

Kako to postići? Schimel (2012: 92) savjetuje da bi *Zaključak* trebao slijediti ovu strukturu:

1. najprije treba dati sinopsis najznačajnijih rezultata
2. potom bi trebalo sintetizirati te rezultate, pri čemu treba pokazati kako oni odgovaraju na istraživačko pitanje
3. konačno, treba pokazati kako ti rezultati pridonose rješavanju širega problema.

Ako slijedimo tu strukturu, neće nam trebati više od jednoga odlomka za iznošenje svojih zaključaka. Moramo voditi računa i o tome da naglasak ne treba biti na samim rezultatima već na njihovim implikacijama i mogućoj primjeni. Treba napomenuti da ako je naše istraživanje imalo kakvo veće ograničenje, onda ga svakako moramo spomenuti i u *Zaključku*, premda na njega nećemo stavljati poseban naglasak. Također, možemo iznijeti i preporuke za buduća istraživanja.

Ono što svakako moramo imati na umu jest da bi zadnja rečenica *Zaključka* trebala iznijeti najvažniju poruku našega rada (engl. *take-home message*), a ne baviti se ograničenjima ili preporukama za buduća istraživanja. Na taj ćemo način postići kod recenzenata i čitatelja povoljan dojam o našem istraživanju.

10.8. Literatura

Taj se dio u časopisima na engleskome najčešće naziva *References*, premda neki koriste i naziv *Literature*. Od autora se očekuje da u njemu navedu sve bibliografske podatke o svim znanstvenim radovima, knjigama i ostalim izvorima (tiskanim i digitalnim) na koje se referiraju u svojem radu. Posebno treba voditi računa o činjenici da *References/Literature* nije isto što i *Bibliography*. Ako se od autora očekuje da uključe potonje, odnosno bibliografiju, tada se očekuje da navedu ne samo djela na koja se izrijeком referiraju u svojem radu, već i sva djela koja su na bilo koji način utjecala na pisanje njihova rada (primjerice djela koja su utjecala na njihov opći pristup problemu ili koja su na neki način pridonijela razvoju ideja o kojima se raspravlja). Ipak, većina časopisa od autora očekuje da jednostavno navedu djela na koja se izravno referiraju, odnosno ono što se naziva *References*.

Zanimljivo je da je to jedan od dijelova rada u kojemu se najčešće javljaju pogreške. Prva vrsta čestih pogrešaka su pravopisne, što ne iznenađuje, osobito danas kada se svi oslanjamo na programe koji automatski provjeravaju

pravopis. Premda su takvi programi vrlo korisni (i vrlo učinkoviti u slučaju engleskoga jezika, uključujući njegove različite inačice, premda i uz njihovu uporabu može doći do pravopisnih pogrešaka) kada je u pitanju opći tekst, nisu osobito korisni kada je u pitanju popis literature jer prezimena obično nisu uključena u njihove rječnike, a tu je i činjenica da autori radova koje citiramo obično dolaze iz različitih zemalja. Stoga je uvijek dobra ideja dodatno provjeriti jesmo li točno napisali imena i prezimena svih autora izvora na koje smo se referirali.

Druga je vrsta pogrešaka puno ozbiljnija i podrazumijeva izostavljanje djela na koja smo se referirali, odnosno navođenje djela na koje se nismo referirali. Opet, ni taj tip pogrešaka ne bi trebao čuditi jer se u većini slučajeva u svojim radovima referiramo na čitav niz izvora, često više od 40. Najbolji je način da izbjegnemo takve pogreške taj da izvore dodajemo na popis literature kako se na njih referiramo u radu. Na taj način bit ćemo sigurni da ni jedan nismo izostavili. Isto tako, ako pri dotjerivanju svojega rada izbacimo neku referenciju, najbolje ju je odmah izbaciti i s popisa literature, jer je takve stvari poslije lako zaboraviti. Pri tome se, naravno, možemo koristiti i nekim od alata poput Mendeleya ili Zotera koji nam mogu olakšati ovaj dio posla.

Oblik navođenja izvora u popisu literature ovisit će o izabranome časopisu. Većina časopisa primjenjuje neki od ustaljenih sustava (pogledajte primjere navedene u nastavku), premda treba napomenuti da se i ti sustavi redovito revidiraju, pa treba voditi računa o tome koju inačicu određenoga sustava referenciranja časopis propisuje. S druge strane, neki časopisi imaju vlastite sustave navođenja izvora u popisu literature. Stoga je uvijek potrebno provjeriti upute za autore izabranoga časopisa kako bismo znali koji sustav trebamo upotrebljavati. Većina časopisa u uputama za autore navodi i konkretne primjere, ali neki časopisi koji primjenjuju ustaljene sustave navode samo naziv sustava kojim se autori trebaju koristiti.

Ovdje ćemo dati kratak pregled načina na koji bi različite vrste izvora trebalo navoditi u popisu literature u sklopu pet najčešćih sustava (uz napomenu da je riječ o inačicama koje vrijede u trenutku pisanja knjige te da bi do trenutka kada čitate ovu knjigu mogle postojati novije inačice tih sustava) te kako se na njih treba referencirati u tekstu. Navode se primjeri samo za četiri najčešće vrste izvora, a detaljne upute za sve vrste izvora mogu se naći u uputama za autore izabranoga časopisa ili na specijaliziranim internetskim stranicama:

1) MHRA (*Modern Humanities Research Association*)

Ako časopis očekuje da se koristite sustavom MHRA, na radove u tekstu referirate se uz pomoć fusnota. U tekstu se nakon informacije ili na kraju rečenice, nakon interpunkcijskoga znaka dodaje broj kao oznaka fusnote u

kojoj se potom navode bibliografski podaci o izvoru.²⁰

U popisu literature izvore treba navoditi na sljedeći način:

a) Knjige:

Greene, Anne, *Writing Science in Plain English* (Chicago: The University Press, 2013).

b) Radovi u časopisima:

Hyland, Ken, 'Academic publishing and the myth of linguistic injustice', *Journal of Second Language Writing*, 31 (2016), 58-69.

b) Poglavlja u knjizi:

Hamilton, Helen, 'The nature of research writing', in *Writing Research. Transforming Data into Text*, ed. by Judith Clare and Helen Hamilton (Edinburgh/London: Churchill Livingstone, 2004), pp. 33-44.

d) Internetske stranice:

Doe, Jane *The MHRA System of Referencing* (2012), *Schoolwriting* <<https://www.theharvardsystem.com>> [accessed 23 May 2022]

Svratite pozornost na činjenicu da se pri referiranju na izvor u tekstu navodi najprije ime, a potom prezime autora, dok se na popisu literature najprije navodi prezime.

2) Harvardski sustav

Harvardski se sustav često naziva i metodom „autor/datum“. U tekstu se na izvore poziva tako da se navodi prezime autora i datum objavljivanja te stranica na kojoj se informacija na koju se referiramo nalazi, npr. Jones (2001, p. 23). Ako izvor na koji se referiramo ima četiri ili više autora, navodi se samo prezime prvoga autora, nakon čega se upotrebljava oznaka 'et al.', npr. Jones et al. (2001, p. 23).

U popisu literature izvore treba navoditi na sljedeći način:

20 Npr. John Johnson, *How to write a reference* (mjesto: izdavač, 1999), p. 234.

a) Knjige:

Greene, A. (2013) *Writing Science in Plain English*. Chicago: The University Press.

b) Poglavlja u knjizi:

Hamilton, H. (2004) 'The nature of research writing' in Clare, J., Hamilton, H. (eds.) *Writing Research. Transforming Data into Text*. Edinburgh/London: Churchill Livingstone, pp. 33-44.

c) Radovi u časopisima:

Hyland, K. (2016) 'Academic publishing and the myth of linguistic injustice', *Journal of Second Language Writing*, 31, p. 58-69.

d) Internetske stranice:

Doe, J. (2021) *The Harvard System of Referencing* [Online]. Available at: <https://www.theharvardsystem.com> (Accessed: 23 May 2022)

3) Čikaški sustav

Taj sustav ima dvije inačice. Prva se naziva *notes and bibliography* (bilješke i bibliografija) i češća je u humanističkim znanostima. U njoj se izvori navode u bilješkama (*footnotes* ili *endnotes*), a izvori se obično navode i u zasebnome dijelu naslovljenome *Bibliografija*.

Ta je inačica vrlo slična sustavu MHRA, no zamjetne su razlike u interpunkciji i uporabi zagrada. U bilješkama se različiti izvori navode na sljedeći način:

a) Knjige:

Anne Greene, *Writing Science in Plain English* (Chicago: The University Press, 2013).

b) Poglavlja u knjizi:

Helen Hamilton, "The nature of research writing," in *Writing Research. Transforming Data into Text*, ed. Judith Clare and Helen Hamilton (Edinburgh/London: Churchill Livingstone, 2004), 33-44.

c) Radovi u časopisima:

Ken Hyland, "Academic publishing and the myth of linguistic injustice," *Journal of Second Language Writing*, no. 31 (2016): 58.

d) Internetske stranice:

Jane Doe, "The Chicago System of Referencing," accessed May 23, 2022 <https://www.thechicagosystem.com>.

U *Bibliografiji* izvori se navode na sljedeći način:

a) Knjige:

Greene, Anne. *Writing Science in Plain English*. Chicago: The University Press, 2013.

b) Poglavlja u knjizi:

Hamilton, Helen. "The nature of research writing." In *Writing Research. Transforming Data into Text*, edited by Judith Clare and Helen Hamilton, 33-44. Edinburgh/London: Churchill Livingstone, 2004.

c) Radovi u časopisima:

Hyland, Ken. "Academic publishing and the myth of linguistic injustice." *Journal of Second Language Writing*, no. 31 (2016): 58-69.

d) Internetske stranice:

Doe, Jane. "The Chicago System of Referencing." accessed May 23, 2022. <https://www.thechicagosystem.com>.

Druga je inačica *autor-datum* i češća je u prirodnim znanostima. U njoj se izvori u tekstu obično navode tako da se u zagradi navede prezime autora i godina objavljivanja, a na kraju rada obavezno se nalazi popis svih referencija sa svim bibliografskim podacima. Dakle, ta je inačica slična harvardskom sustavu, ali opet postoje određene razlike u interpunkciji i redoslijedu navođenja bibliografskih podataka. Ako upotrebljavamo tu inačicu, izvori se na popisu literature trebaju navoditi na sljedeći način:

a) Knjige:

Greene, Anne. 2013. *Writing Science in Plain English*. Chicago: The

University Press.

b) Poglavlja u knjizi:

Hamilton, Helen. 2004. "The nature of research writing." In *Writing Research. Transforming Data into Text*, edited by Judith Clare and Helen Hamilton, 33-44. Edinburgh/London: Churchill Livingstone.

c) Radovi u časopisima:

Hyland, Ken. 2016. "Academic publishing and the myth of linguistic injustice." *Journal of Second Language Writing*, no. 31: 58-69.

d) Internetske stranice:

Doe, Jane. 2012. "The Chicago System of Referencing." accessed May 23, 2022. <https://www.thechicagosystem.com>.

4) MLA (*Modern Language Association of America*)

Ako časopis očekuje da upotrebljavate sustav MLA, u tekstu se na izvore treba referirati uz pomoć autorova prezimena i stranice na kojoj se nalazi informacija koju navodite, npr. (Doe 34). Ako je autorovo prezime već navedeno u rečenici, u zagradi treba navesti samo stranicu.

Izvori se na popisu literature navode na sljedeći način:

a) Knjige:

Greene, Anne. *Writing Science in Plain English*. The University Press, 2013.

b) Poglavlja u knjizi:

Hamilton, Helen. "The nature of research writing." *Writing Research. Transforming Data into Text*, edited by Judith Clare and Helen Hamilton, Churchill Livingstone. 2004, pp. 33-44.

c) Radovi u časopisima:

Hyland, Ken. "Academic publishing and the myth of linguistic injustice." *Journal of Second Language Writing*, vol. 31, 2016, pp. 58-69.

d) Internetske stranice:

Doe, Jane. "The Chicago System of Referencing." 2012, <https://www.thechicagosystem.com>.

5) APA (*American Psychological Association*)

Prema sustavu APA, pri upućivanju u tekstu rada navodi se prezime autora i godina izdanja, a ako je riječ o izravnome citatu, onda i stranica na kojoj se on nalazi u izvoru, npr. (Doe, 2021, p. 25).

Na popisu literature izvori se navode na sljedeći način:

a) Knjige:

Greene, A. (2013). *Writing Science in Plain English*. Chicago, USA: The University Press.

b) Poglavlja u knjizi:

Hamilton, H. (2004). The nature of research writing. In J. Clare & H. Hamilton (Eds.) *Writing Research. Transforming Data into Text* (pp. 33-44). Edinburgh/London, UK: Churchill Livingstone.

c) Radovi u časopisima:

Hyland, K. (2016). Academic publishing and the myth of linguistic injustice. *Journal of Second Language Writing*, 31, 58-69.

d) Internetske stranice:

Doe, Jane. (2022, May 23). The Chicago System of Referencing. Retrieved from <https://www.thechicagosystem.com>.

10.9. Fusnote

Politika časopisa prema fusnotama uvelike varira. Postoje časopisi koji ih uopće ne dopuštaju. Većina časopisa nema tako drakonski stav prema fusnotama, ali uglavnom nameću poprilično stroga ograničenja kada je u pitanju uporaba fusnota. Neki propisuju maksimalni dopušteni broj, no češći je slučaj da se u uputama za autore navode rečenice: „Fusnote bi trebalo koristiti samo u slučajevima kada ih se nikako ne može izbjeći“ i „Fusnote se nipošto ne bi trebale upotrebljavati za referencije“ (naravno, ta se druga neće naći u uputama za autore časopisa koji upotrebljavaju npr. sustav referiranja

MHRA).

Također, treba imati na umu da postoje dvije vrste fusnota. Prve su one koje se nalaze na dnu stranice na kojoj se nalazi ulomak ili riječ na koju se odnose, a takve se fusnote na engleskome nazivaju *footnotes*. Druge se pak nalaze na kraju rada, obično ispred ili iza popisa literature, a na engleskome se nazivaju *endnotes*. Prije nego što počnemo pisati rad, dobro je provjeriti upute za autore i vidjeti kakva je politika izabranoga časopisa prema fusnotama, odnosno jesu li uopće dopuštene, a ako jesu, očekuju li se *footnotes* ili *endnotes* te postoji li maksimalni dopušteni broj fusnota po radu.

Postoji vrlo dobar razlog zašto ne treba pretjerivati s fusnotama. One znatno otežavaju čitanje jer čitateljevu pozornost preusmjeravaju s glavnoga teksta na sporedne informacije. Pri tome su *footnotes* ipak prihvatljivije od *endnotes* jer je u slučaju prvih dovoljno spustiti pogled na dno stranice kako bi se pristupilo informacijama na koje se upućuje, dok *endnotes* znatnije otežavaju čitanje jer je potrebno listati do kraja rada kako bi se pronašla informacija na koju se upućuje, čime se uvelike remete normalni procesi čitanja, što može dovesti do toga da čitatelj ili odustane od čitanja *endnotes* ili čak, ako su one ključne za razumijevanje teksta, odustane od čitanja rada.

Osnovni savjet vezan uz fusnote bio bi: kad god razmišljamo o uporabi fusnote, trebamo se zapitati koja bi bila njezina svrha. Ako se radi o dodatnom objašnjenju nekoga termina ili pojave koje se ne može uklopiti u glavni tekst, njezina je uporaba svakako opravdana. Ako su u pitanju dodatne informacije, trebamo razmisliti je li fusnota zbilja nužna. Često se te informacije uz malo truda mogu uklopiti u glavni tekst. Štoviše, ponekad je rješenje tako jednostavno da podrazumijeva iznošenje tih informacija u zagradama nakon središnjih informacija na koje se nadovezuju. U drugim slučajevima informacije koje bi se pojavile u fusnoti nisu bitne za razumijevanje teksta, a tada ih je bolje jednostavno izostaviti. Dakle, fusnote u kojima donosimo dodatne informacije treba upotrebljavati samo kada su te informacije važne za razumijevanje jer čitatelj možda nije dovoljno upoznat s onim o čemu govorimo, a ne možemo ih na prihvatljiv način uklopiti u glavni tekst. Ako se pridržavamo tih jednostavnih naputaka, ne bismo trebali imati problema s prevelikim brojem fusnota.

11. Plagiranje

Svi će se znanstvenici zasigurno složiti da je najgori mogući zločin u znanstvenoj zajednici plagiranje. Nema ničega gorega od krađe tuđih ideja i teksta. Langdon-Neuner (2008: 2) smatra da je izostavljanje jasnih referencija „značajka nepoštenih autora“, a Roig (2015: 6) ističe da etični autori uvijek referenciraju doprinose drugih autora svojem radu te dodaje (ibid. 7) da „svaki tekst koji je preuzet od riječi do riječi mora biti označen navodnicima i popraćen referencijom koja identificira njegovo podrijetlo“.

Premda se svi slažu da je plagiranje loše, da ga treba izbjegavati pod svaku cijenu i da ga treba oštro kažnjavati, ono se i dalje događa relativno često. Unatoč suvremenim tehnologijama i programima za provjeru tekstova (Syed (2009: 357) navodi da je plagiranje teško detektirati jer ga parafraziranje i prevođenje mogu maskirati) pojavljuju se slučajevi plagiranja te povlačenje objavljenih radova zbog toga razloga nije rijetko, osobito u nekim područjima. Tako Roig (2010: 295) navodi da je plagiranje čest problem u području biomedicinskih znanosti, a kao jedan od mogućih razloga navodi pritisak na autore da što više objavlju. Uz izravno plagiranje kao jedan od većih problema u tome području navodi i pojavu falsificiranja i izmišljanja rezultata koji su također velik etički problem. Anderson i Stenck (2011: 91) pak navode da istraživači ponekad prevode tuđe radove i potom ih pokušavaju objaviti pod svojim imenom bez odavanja priznanja originalnim autorima, što je krajnje neetična praksa. Tu su i primjeri najgoreg zločina od svih – dvostrukoga objavljivanja.

Premda tradicionalna definicija plagiranja ističe da ono uključuje „preuzimanje tuđih riječi, slikovnih prikaza, procesa, strukture i elemenata dizajna, ideja itd. i njihovo predstavljanje kao svojih“ (Roig, 2015: 4), cijelu priču komplicira činjenica da među znanstvenicima nema općeg koncenzusa što bi sve plagiranje uključivalo i što je prihvatljivo, a što ne. Primjerice, Roig (2010: 296) ističe da ne postoji opće prihvaćen stav o tome koliki broj riječi preuzetih od drugih autora bez odgovarajuće referencije konstituira plagijat, Bretag i Mahmud (2009) da ne postoji opći konsenzus o tome što je zapravo izvorno istraživanje, dok Bouville (2008: 1) smatra da je kopiranje nekoliko rečenica koje ne sadrže nikakve originalne ideje nebitno u usporedbi s krađom tuđih ideja. Pennycook (1996) preispituje definiciju plagiranja, a isto čine i Helgesson i Eriksson (2015: 94) te navode da je ono „uporaba tuđega rada uz implikaciju da je naš vlastiti“ ali napominju da se slučaj plagiranja različito procjenjuje ovisno o tome je li plagijat namjeran ili slučajan (ibid. 98), premda ističu da neznanje nije nužno prihvatljiv izgovor. Clarke (2006) ide dalje i ističe da se uski konvencionalni stavovi prema kopiranju trebaju ublažiti. Svoj stav argumentira činjenicom da je, osobito u suvremenome dobu hiperprodukcije

kada je teško sve znati i sve pokriti, imitacija iznimno važna jer uz pomoć nje studenti i znanstvenici zapravo uče kako pisati, a ističe i kulturološke razlike između zapadnih i istočnih zemalja. Naime, u azijskim je kulturama pristup potpuno drugačiji i tamo se preuzimanje tuđih tekstova i ideja ne smatra plagiranjem, već uobičajenom praksom, osobito u obrazovnome procesu.

To nas dovodi do poprilično velikoga problema kada je riječ o plagiranju. Ako uzmemo u obzir činjenicu da danas na svijetu ima više znanstvenika nego ikada u povijesti te da se svake godine objavljuje ogroman broj znanstvenih radova iz svakoga znanstvenog područja postaje jasno da je gotovo nemoguće izbjeći situacije u kojima će neki autor producirati tekst koji jako nalikuje tekstu nekog drugog autora, ili situacije u kojima dva autora ili dvije skupine autora imaju istu ideju na kojoj paralelno rade i svoje radove objave gotovo istodobno. Takve situacije zapravo nisu ništa novo jer su se događale i tijekom cijeloga 20. stoljeća – bilo je slučajeva da su dva istraživačka tima istodobno radila na istoj stvari a da to nisu ni znali. To je u nekim slučajevima čak dovelo i do debata oko toga jesu li oba tima trebala dobiti Nobelovu nagradu ili ne i zašto. Neki bi ovdje rekli da to nije čudno jer je internet postao raširen tek krajem 20. stoljeća i da je prije njegove pojave znanstvenicima bilo puno teže pratiti što se događa u njihovome području te da danas nema izgovora za takve situacije. No, treba istaknuti da pojava interneta i veća dostupnost znanstvenih radova ne znači da će nam svi znanstveni radovi o danoj temi nužno biti dostupni jer moramo imati na umu da, premda se većina časopisa (barem onih najuglednijih) objavljuje na engleskome jeziku, i dalje postoji veliki broj znanstvenih časopisa koji se objavljuju na svim službenim jezicima svijeta od kojih neki nisu ni digitalizirani, ili ako jesu, ne traže od autora da obavezno uključe sažetak rada na engleskome jeziku. Od znanstvenika se ne može očekivati da govore više od dva do tri jezika te je vjerojatnost da će imati pristup i znati prepoznati baš sve što je ikada napisano o temi kojom se bave vrlo mala. Zbog toga uvijek postoji mogućnost da će neki znanstvenik ili grupa znanstvenika doći do neke ideje koju će smatrati originalnom premda je netko već objavio rad utemeljen na toj ideji na nekome od manjih jezika i da se neće referencirati na taj rad, ili pak da će proizvesti rad dijelovi kojega će na prvi dojam djelovati kao plagijat jer autor nije znao za rad koji se bavi istom temom a objavljen je u opskurnome časopisu na nekome od manjih jezika. U visoko kompetitivnim područjima kao što su primjerice medicina i farmacija priču dodatno komplicira i potreba za tajnošću istraživanja kako bi se izbjegla krađa ideja i tehnologija te su autori često upoznati samo općenito s onim na čemu drugi autori trenutno rade ali ne znaju ništa konkretno o njihovim istraživanjima što opet može dovesti do toga da dvije skupine istraživača istodobno rade na istome problemu primjenjujući identičan pristup. Pitanje koje se postavlja jest možemo li u ijednome od navedenih slučajeva stvarno govoriti o plagiranju.

Priču o plagiranju komplicira još jedna pojava, a to je autoplagiranje, jer je opet riječ o pojavi koju nije lako definirati. Jasan slučaj autoplagiranja svakako predstavlja pojava dvostrukoga objavljivanja. Ona uključuje slanje istoga rada dvama časopisima istodobno ili pak objavljivanje rada koji je gotovo identičan prethodno objavljenome (Roig, 2015: 19). Ta se vrsta plagiranja ujedno smatra i najgorim mogućim prekršajem u znanstvenoj zajednici. Krajnje je neetično istodobno slati svoj rad u dva ili više časopisa jer se na taj način na određeni način „krade“ prilika drugim autorima, a ako rad bude i objavljen u dva časopisa to će zasigurno uništiti autorovu reputaciju. Neki autori ipak šalju svoje radove istodobno u nekoliko časopisa u nadi da će na taj način ubrzati proces objavljivanja jer računaju da će u barem jednome biti prihvaćen. Takva praksa iznimno ljuti urednike koji su ionako opterećeni velikim brojem znanstvenih radova koje dobivaju i pronalaženjem odgovarajućih recenzenata za njih i zadnja stvar koju žele jest baviti se nečim što bi moglo biti uzaludan posao. Naime, ako dva ili više časopisa prihvate rad za objavljivanje to znači da će se autor morati odlučiti za jedan od njih i povući svoj rad iz ostalih što pak znači da su urednici i recenzenti tih časopisa nepotrebno utrošili svoje vrijeme i svoj trud. Za takve se slučajeve uvijek procijeni jer trebamo imati na umu da urednici časopisa međusobno komuniciraju, a to može imati vrlo loše posljedice za autora koji će dospjeti na „crnu listu“ urednika.

Uz dvostruko objavljivanje postoji još čitav spektar situacija koje se mogu opisati kao autoplagiranje, ali njihov je status zapravo upitan. Ovdje moramo istaknuti da se stav prema autoplagiranju i onomu što ga čini znatno promijenio tijekom posljednjih nekoliko desetljeća. Primjerice, nekada je bila uobičajena praksa da autori preuzimaju određene dijelove teksta iz ranijih radova (primjerice, *Uvod* ili *Metodologiju*) i reproduciraju ih u novome radu bez ikakvih promjena i bez citiranja rada u kojemu se tekst izvorno pojavio. Ako promotrite radove plodnijih autora u kojima se bave istom temom iz razdoblja od prije 30 do 40 godina vjerojatno ćete bez većih problema pronaći takve primjere. Danas se ta praksa preuzimanja teksta iz svojih ranijih radova, koja se naziva recikliranje teksta, u najboljem slučaju smatra upitnom. Roig (2015: 23) navodi da neki časopisi dopuštaju ponovnu uporabu istoga teksta u *Pregledu literature* i *Metodologiji*, drugi pak samo u *Metodologiji*, dok treći uopće ne dopuštaju ponovnu uporabu teksta. On ističe (ibid. 21) da ako naš tekst sadrži ranije objavljene podatke, osvrtne i/ili zaključke to mora biti jasno naznačeno, odnosno da „podrijetlo podataka nikada ne smije biti upitno“. S druge strane, Boisverts i Irwin (2006) smatraju da je potpuno prihvatljivo ponovno upotrebljavati bilo koji dio prethodno objavljenoga vlastitoga rada, a da je ono „što je neetično praksa ponovne uporabe vlastitoga rada na način da ga se prikazuje kao novoga kada to zapravo nije“ (ibid. 24). Bretag i Carapiet (2007) pak navode da je autoplagiranje ponovno korištenje 10 % ili više teksta iz prethodne publikacije bez odgovarajuće referencije. Moskovitz (2019) ima oštriji stav i po njemu je recikliranje teksta jednako autoplagiranju. Prema

njoj postoje tri faktora koja određuju je li ono primjereno: 1) značajke (npr. količina recikliranoga teksta); 2) kontekst u kojemu se javlja; 3) referenciranje i identifikacija, odnosno, je li reciklirani materijal prikladno referenciran (ibid. 821). Kao što možemo primijetiti, stavovi o tome čini li recikliranje teksta autoplagijat ili ne i recikliranje koje količine teksta konstituira plagijat razlikuju se. Ipak, ako razmišljate o eventualnome recikliranju teksta uputno je provjeriti dopušta li ga uopće časopis koji ste izabrali. Također, s obzirom na razvoj tehnologije koja već sada omogućava identifikaciju plagijata počinjenih uz pomoć prijevoda i parafraze (za više o automatskom detektiranju plagiranja uz pomoć prevođenja pogledajte npr. Potthost i sur. (2011)) , bolje je ni ne baviti se mišlju da nitko neće primijetiti da smo reciklirali tekst ako smo svoj rad preveli na engleski. Najbolje bi zapravo bilo probati preoblikovati raniji tekst jer ćemo se na taj način osigurati da nitko neće propitivati izvornost našeg teksta, naše namjere i etičnost.

Roig (2010) navodi još nekoliko praksi koje se smatraju etički upitnima. One uključuju dopunjavanje prethodno objavljenih radova te segmentirane publikacije. Ta se druga praksa na engleskome obično naziva *salami slicing* i podrazumijeva objavljivanje rezultata jednoga istraživanja u obliku nekoliko radova. Prema Roigu (2010), ključni je čimbenik za prepoznavanje takvih praksi prisutnost velikoga stupnja preklapanja u sadržaju publikacija te nedostatak jasnog pojašnjenja veze između povezanih radova. Ovdje je opet poprilično teško odrediti granicu između onoga što je prihvatljivo i onoga što nije. Primjerice, ako smo proveli veliko istraživanje s velikim brojem ispitanika u kojemu smo istodobno proučavali nekoliko aspekata iste pojave logično je da ne možemo predstaviti sve rezultate u samo jednome znanstvenome radu jer bi takav rad bio preopsežan i bilo bi nam iznimno teško pronaći časopis koji bi ga pristao objaviti. Neki bi ovdje mogli reći da bi u tome slučaju bilo bolje objaviti knjigu, ali nisu rezultati svih istraživanja takvi da ih je moguće oblikovati u knjigu, odnosno, ponekada je jedino logično rješenje objaviti rezultate istraživanja u obliku dva ili tri rada. S druge strane, ako smo veći dio rezultata već predstavili u jednome radu, a u drugome donosimo vrlo mali postotak neobjavljenih rezultata, takva je praksa vrlo upitna. Isto se može reći i za dopunjavanje. Primjerice, podsjetimo se da je ova knjiga na određen način proizašla iz poglavlja objavljenoga u zborniku. Sve informacije sadržane u tome poglavlju obuhvaćene su i u ovoj knjizi, no dodana je i velika količina novih informacija, uključujući i poglavlje o plagiranju, poglavlje o vrsti znanstvenih radova i izboru prevoditelja te niz potpoglavlja i informacija u potpoglavljima koja se bave istom materijom kojom se bavi i navedeno poglavlje u zborniku. Tehnički, riječ je o dopunjavanju, ali većina bi se složila da je u slučajevima poput ovoga ono potpuno prihvatljivo. Uostalom, da nije tako onda bi se pojedinom temom autori mogli baviti u samo jednome radu u svojoj karijeri. S druge strane, kada ne bi bila riječ o knjizi, već o još jednome poglavlju u knjizi ili radu objavljenome u časopisu u kojemu je dodana mala

količina novih informacija pri čemu je ostatak sadržaja u najboljem slučaju samo „prepakiran“, svakako bi bila riječ o etički upitnome slučaju.

Kada govorimo o autoplagijatu, treba istaknuti još jednu upitnu praksu koju navodi Roig (2015: 2), a to je pojava da neki autori izvješćuju o svojim rezultatima i analiziraju ih samo u kontekstu izvora koji podržavaju njihovu interpretaciju dok potpuno zanemaruju one izvore koji se na slažu s njihovom interpretacijom. U pravilu, recenzenti lako prepoznaju takve slučajeve i takvi radovi obično bivaju odbijeni, ili barem vraćeni na znatnu doradu.

Sljedeća kategorija potencijalnoga plagijata obuhvaća pojavu koja uvelike ovisi o kontekstu u kojemu se javlja. Riječ je onomu što se na engleskome jeziku naziva *patchwriting* ('slaganje teksta od komadića'), odnosno, *assemblage* ('sklepani tekst'). Howard (2007: 233) opisuje *patchwriting* kao „kopiranje izvornoga teksta pri čemu se izostavljaju pojedine riječi, mijenjaju gramatičke strukture ili se pak pojedine riječi zamjenjuju sinonimima“. Ta pojava nije problematična primjerice u studentskim seminarskim radovima (uključujući i one doktorskih studenata), ali za nju nema mjesta u znanstvenim radovima. Riječ je o pojavi za koju Pecorary (2003) i Johnson-Eilola i Selber (2007) smatraju da čini normalnu fazu u procesu učenja kako pisati znanstvene tekstove te se slažu da je nešto što treba poticati u studenata jer na taj način uče kako pisati znanstvene tekstove. Štoviše, Pecorary (2003) je proučavala tekstove 17 doktorskih studenata te utvrdila da premda su sadržavali elemente *patchwriting*-a, u njima nije bilo nikakve naznake pokušaja namjernoga zavaravanja čitatelja. Dakle, hoćemo li ovu pojavu smatrati plagijatom ili ne, primarno ovisi o tome tko je autor teksta i koja je njegova svrha. Ako je autor student, a tekst seminar, nećemo ju smatrati plagijatom, no ako je riječ o znanstveniku i znanstvenome radu u kojemu je prisutna namjera da se zavarava čitatelja, onda ćemo ju definitivno smatrati plagijatom.

Konačno, Roig (2015: 38) upozorava da je citiranje izvornih radova na temelju sekundarnih opisa i sažetaka neetična praksa jer zavarava čitatelja i odražava niske standarde kada je u pitanju autorov znanstveni pristup. Što je toliko problematično u toj praksi? Odgovor je u činjenici da ako citiramo rad na temelju opisa u drugome radu, zapravo citiramo nečije tuđe viđenje toga rada na koje su utjecali stavovi te osobe te njezini ciljevi. Stoga zapravo nema garancije da ćemo točno shvatiti što je autor izvornoga rada zapravo želio poručiti a to pak može dovesti do grešaka i pogrešnih opisa.

11.1. Kako izbjeći plagiranje

Danas je ipak puno teže uspjeti objaviti rad koji je plagijat ili sadrži elemente plagijata jer postoji cijeli niz programa koji omogućavaju automatsko detektiranje plagijata. Primjerice, u svojem radu o plagijatu u studentskim

radovima, Maurer i sur. (2006) navode neke od popularnijih programa za detekciju plagijata, a to su: Turnitin, Mydropbox SafeAssignment, Docol©c, Urkund, Copycatch, Wcopyfind, Eve2, GPSP, MOSS, JPlay. A to su samo programi koji se uglavnom koriste za studentske radove. Na temelju toga možemo zaključiti da se svakako moramo potruditi izbjeći sve ono što bi moglo nalikovati na plagijat.

Kada kažemo da se svakako moramo potruditi izbjeći plagijat to ne znači da se od nas očekuje da svaka rečenica koju produciramo bude potpuno originalna u smislu da nitko prije nas nikada nije napisao točno takvu rečenicu. Takvo što bi bilo nemoguće. Štoviše, jedan od savjeta koji se često daje onima koji se odluče pisati izravno na engleskome jeziku jest da kada čitaju znanstvene radove zapisuju fraze i strukture koje su im se svidjele i poslije ih koriste u svojim radovima. Ono što je ovdje ključno jest da je riječ o frazama koje se koriste u općem jeziku, npr. kolokacijama, frazemima i sl., odnosno, o tipičnim rečeničnim strukturama, a ne o samome sadržaju, odnosno, o idejama. Ako od nekoga preuzimamo ideju ili konkretnu misao, onda svakako moramo uključiti i odgovarajuću referenciju.

Zašto su referencije tako važne? Neville (2007: 7) navodi cijeli niz razloga (odnosno, principa referenciranja) od kojih je uz onaj koji se odnosi na intelektualno vlasništvo, iz perspektive čitatelja, vjerojatno najvažniji onaj koji on naziva „pristupom“ pod čime želi reći da referencije omogućavaju čitateljima da lako i brzo identificiraju izvore na koje se referiramo, što pak doprinosi širenju znanja. Drugim riječima, time što u svoj rad uključujemo referencije, zapravo omogućujemo svojim čitateljima da identificiraju i pronađu druge radove koje se bave istom temom a koji bi im mogli biti korisni pri njihovome istraživanju. Iz perspektive autora referencije su važne zato što daju potporu našim argumentima i zaključcima. Bez referencija čitatelji bi naše argumente i zaključke vjerojatno promatrali kao subjektivne misli koje nisu potkrijepljene dokazima. Dakle, iz perspektive autora, referencije su ključne da bi njihov rad bio shvaćen kao ozbiljan znanstveni rad. Štoviše, referencije su toliko važne da neki časopisi imaju (ne)službene propise o tome koliko referencija rad mora sadržavati da bi ga uopće razmatrali za objavljivanje.

Jedan od problema s kojima se autori suočavaju jest da nisu sigurni kada trebaju uključiti referenciju, npr. pri spominjanju neke činjenice. Zlatno je pravilo da ako je riječ o općepoznatome konceptu ili činjenici (npr. da je kocka geometrijsko tijelo koje se sastoji od šest jednakih kvadrata) nema potrebe navoditi referencije. No, ponekad nismo sigurni je li nešto općepoznato, npr. da je prefrontalni korteks u ljudi zadužen za integraciju informacija pri procesiranju jezika. Takvi su slučajevi upitni jer neurolingvistima je to jedna od temeljnih činjenica u njihovome području, dok je onima koji se ne bave tim i/ili srodnim područjima vjerojatno nepoznata. U takvim slučajevima Roig

(2015: 13) savjetuje da je bolje navesti referencije, a mi bismo ovdje dodali da to ipak ovisi i o časopisu gdje će rad biti objavljen. Primjerice, ako bi rad koji sadrži informaciju da je prefrontalni korteks zadužen za integraciju informacija pri procesiranju jezika bio objavljen u časopisu specijaliziranome za neurolingvistiku, referencija ne bi bila apsolutno nužna (premda je ne bi bilo zgorega navesti), ali ako bi bio objavljen u jezikoslovnome časopisu koji nije specijaliziran za neurolingvistiku ili u nekome općemu neuroznanstvenome časopisu referencija bi bila nužna. Dakle, ako nismo sigurni trebamo li uključiti referenciju, trebalo bi slijediti načelo „od viška glava ne boli!“.

Već smo ranije napomenuli da u znanstvenim radovima treba izbjegavati izravne citate (osim ako nisu nužni), no ako se ipak odlučimo za izravni citat moramo se pobrinuti da ga označimo dvostrukim navodnicima i jasno navedemo sve relevantne podatke, odnosno, prezime autora, godinu u kojoj je citirani izvor objavljen i broj stranice na kojoj se izvorni tekst nalazi (naravno, ako je sustav referenciranja koji se upotrebljava u radu brojčani, onda umjesto autorova prezimena i godine objavljivanja navodimo brojku pod kojom je djelo navedeno u popisu literature). Pri tome treba imati na umu da se izravni citati ne odnose nužno samo na ulomke ili rečenice, već se mogu odnositi i na fraze. Primjerice, ako u svoj rad uključimo imeničku frazu uz pomoć koje je autor nekoga rada opisao neku pojavu i nju moramo tretirati kao izravni citat: npr. „XY (2011: 78) je otkrio pojave Z opisao kao „najveći doprinos znanosti u novije vrijeme“.“

Ipak, izravni citati obično nisu osobito problematični. Većinom se problemi javljaju pri parafriziranju koje se puno češće upotrebljava u znanstvenim tekstovima, između ostaloga i jer je ekonomičnije od izravnih citata budući da nam omogućuje da tuđe ideje iznesemo na sažetiji način. Prvi problem koji se može javiti odnosi se na preciznost referencije. Pokušat ćemo objasniti što pod time mislimo. Ako parafriziramo konkretnu misao izraženu na određenoj stranici onda problem ne postoji jer ćemo lako moći navesti preciznu referenciju koja uključuje i stranicu na kojoj je originalna misao predstavljena. No, ponekad parafriziramo misao ili ideju koja se proteže kroz jedno poglavlje, ili pak kroz cijeli rad ili knjigu. U tome slučaju, naravno nije moguće precizno navesti stranicu na kojoj je misao ili ideja izražena, te ćemo u referenciji jednostavno navesti autorovo prezime i godinu objavljivanja.

Drugi je problem kako uopće parafrizirati ili sažimati na prihvatljiv način. Nije dovoljno samo promijeniti nekoliko riječi, odnosno zamijeniti ih sinonimima i promijeniti redoslijed informacija. Roig (2015: 8) navodi da bi pri parafriziranju trebali koristiti vlastite riječi i gramatičke strukture. To je uvijek izazovno, osobito za mlađe i neiskusnije autore, jer istodobno moramo voditi računa da značenje ostane isto i pobrinuti se da smo dovoljno izmijenili izvorni tekst (ibid. 9). Većina izvora koja se bavi parafriziranjem nudi isti recept:

- 1) Pažljivo pročitajte rečenicu koju želite parafrazirati jer je ključno da je potpuno razumijete;
- 2) Identificirajte glavne ideje i ključne riječi;
- 3) Probajte svojim riječima izraziti te ideje pazeći da ne mijenjate ključne riječi;
- 4) Provjerite jest li uključili glavne ideje i ključne informacije u svoju preobliku izvornog teksta;
- 5) Pobrinite se da dokučite autorov stav prema temi i pobrinite se da vaša parafraza to odražava.

Naravno, u svoju parafrazu možemo dodati i vlastito mišljenje ili stav kako bismo ju kontekstualizirali.

Kada govorimo o jezičnim sredstvima koja možemo upotrebljavati pri parafrazi, dobro je uključiti uvodnu frazu koja signalizira da slijedi parafraza (npr. „U svojem radu (1989) XY navodi/ističe/spominje/piše...“). Konkretnija jezična sredstva koja nam mogu pomoći izbjegavanje situacija u kojima bi se naša parafraza mogla smatrati upitnom uključuju sljedeća:

- a) Razina riječi – možemo upotrebljavati sinonime za riječi iz izvornoga teksta, upotrebljavati glagol umjesto imenice i obrnuto, jedninu umjesto množine i obrnuto; jedino o čemu ovdje moramo voditi računa jest da se termini nikada ne parafraziraju;
- b) Razina rečenice – važno je izmijeniti rečeničnu strukturu i red riječi; pri tome možemo promijeniti glagolsko vrijeme, prebaciti rečenicu iz aktiva u pasiv i obrnuto, promijeniti redoslijed informacija u rečenici, razbiti jednu dugu rečenicu na dvije ili više kraćih, ili pak dvije ili više kraćih rečenica povezati u jednu dužu;
- c) Stil – možemo promijeniti i stil, npr. iz impersonalnog u personalni i obrnuto.

Ako se potrudimo primijeniti većinu ovih postupaka pri parafraziranju postići ćemo zadovoljavajući rezultat te se zaštititi od mogućih optužbi za plagiranje.

12. Popratna dokumentacija

Pri predavanju rada u časopis obično je potrebno predati i popratnu dokumentaciju. Većina uglednih časopisa danas ima **online** sustave uz pomoć kojih se radovi predaju, no neki i dalje očekuju da autori radove šalju na adresu e-pošte (obično glavnoga urednika). Ako časopis ima *online* sustav za predaju radova, većinu popratne dokumentacije neće trebati predavati kao zasebne dokumente jer takvi sustavi sadrže polja u koja se traženi podaci unose, no neki će ipak očekivati da se određeni dio dokumentacije preda u obliku zasebnih dokumenta. Ako se radovi predaju e-poštom, sve će podatke trebati predati kao zasebne dokumente.

Ovdje je bitno napomenuti da je dio popratnih dokumenata obično obavezan bez obzira na to za koji smo se časopis odlučili, dok su neki opcionalni, odnosno određeni ih časopisi traže, dok ih drugi smatraju nepotrebnima. Kada će koje popratne dokumente trebati predati, ovisi o časopisu. Neki pri predaji rada traže samo nužne popratne dokumente kako bi pojednostavnili i ubrzali proces, a ostatak dokumenata treba predati nakon što je rad prihvaćen za objavljivanje. Drugi pak od autora očekuju da cjelokupnu dokumentaciju predaju istodobno kada predaju i rad.

Dio popratne dokumentacije koju časopisi očekuju poprilično je jednostavan ili čak i formulaičan, odnosno dovoljno je kopirati izjavu koju časopis već nudi autorima i potpisati je. Ipak, dio dokumentacije može biti zahtjevno napisati, npr. popratno pismo (engl. *cover letter*). Stoga je dobro provjeriti kakvu popratnu dokumentaciju časopis očekuje te razmisliti trebaju li nam usluge prevoditelja kako bismo je kompletirali. Primjerice, ako časopis očekuje popratno pismo, onda bi svakako bilo pametno angažirati prevoditelja jer časopisi takva pisma tretiraju kao svojevrsnu posjetnicu, odnosno ako je pismo napisano na lošem engleskome jeziku, postoji mogućnost da će urednik odbiti rad, a da ga nije ni pročitao.

Što sve popratna dokumentacija može uključivati? Popis koji ovdje donosimo poprilično je dug, a moguće je da će neki časopisi tražiti i dodatnu dokumentaciju, no kao što smo već rekli, većina je traženih dokumenata formulaična.

Najprije ćemo spomenuti one dokumente koje zahtijevaju gotovo svi časopisi. Prvi među njima je *Conflict of Interest Disclosure* (Izjava o sukobu interesa). Kao što je poznato, znanost bi trebala biti neovisna jer jedino tako može biti objektivna. U većini slučajeva sukob interesa neće postojati i jedino što će trebati jest kopirati već unaprijed pripremljenu izjavu koja se obično sastoji od jedne do dviju rečenica koje je moguće pronaći u uputama za autore izabranoga

časopisa. Ako postoji kakav sukob interesa, svakako ga je potrebno prijaviti u Izjavi jer se prešućivanje u takvoj situaciji smatra neetičnim. Naravno, takav bi sukob interesa trebalo predstaviti na odgovarajući način kako bi bilo jasno da je predstavljeno istraživanje bez obzira na njega objektivno i kvalitetno. Stoga je u takvim situacijama dobro razmisliti o korištenju usluga prevoditelja kako bismo se osigurali da Izjava prenosi onu poruku koju doista želimo.

Drugi je obavezan dokument onaj koji se obično naziva *Identification of Funding Source* (Izvori financiranja). Navođenje izvora financiranja važno je iz istoga razloga kao i Izjava o sukobu interesa – moramo biti otvoreni o tome tko je financirao naše istraživanje jer se u suprotnome mogu javiti sumnje u objektivnost našega istraživanja. Ako istraživanje nije bilo financirano iz posebnih izvora, obično je dovoljno kopirati tekst izjave (u tome slučaju on se uglavnom sastoji od samo jedne rečenice) koji je obično već ponuđen u uputama za autore izabranoga časopisa. Ako smo za istraživanje dobili financiranje iz određenih izvora, obično je dovoljno navesti rečenicu „Istraživanje su financirali....“ (engl. *The research was funded by...*). U pravilu vam za taj dokument neće trebati usluge prevoditelja.

Treći je obavezan dokument *Declaration regarding the originality of your work* (Izjava o izvornosti istraživanja). I taj je dokument formulaičan te većina časopisa nudi već gotov tekst koji trebaju potpisati svi autori rada kako bi jamčili da je njihovo istraživanje izvorno, odnosno da ne sadrži plagijat(e).

Ako rad ima više od jednoga autora, onda je obavezan i dokument *Declaration that all co-authors agree to the submission* (Izjava da se svi suautori slažu s predavanjem rada). I taj je dokument formulaičan te je uglavnom dovoljno kopirati tekst ponuđen u uputama za autore izabranoga časopisa, koji potom svi suautori trebaju potpisati. Većina će časopisa u pravilu očekivati da svaki suautor preda zasebnu izjavu, premda je u slučaju nekih koji imaju *online* sustav predaje radova dovoljno označiti kućicu u obrascu za prijavu pored izjave da se svi suautori slažu s predajom rada.

Ako su u radu reproducirana bilo kakva zaštićena djela, npr. tekst koji još uvijek podliježe pravilima o zaštiti autorskih prava, koji je ukupno duži od određenoga broja riječi (obično dvije stotine riječi, ali broj može varirati ovisno o časopisu), fotografije ili slike umjetničkih djela, tada je potrebno priložiti i dopuštenja nositelja autorskih prava (engl. *Copyright Permission*) zasebno za svako od njih.

Neki će časopisi očekivati da se u slučaju da rad ima više od jednoga autora podnese i tzv. *Autorship Form* (Formular o autorstvu), dok drugi časopisi takav formular smatraju opcionalnim. U takvu se formularu od svih suautora očekuje da potvrde i objasne svoj doprinos rukopisu, slože se s uvjetima objavljivanja,

uključujući dostupnost podataka i materijala te prijave bilo kakve sukobe interesa. Takav je formular primjerice u časopisu Science obavezan, dok je u časopisu *Journal of Pragmatics* opcionalan. Budući da je riječ o dokumentu koji je zahtjevnije sastaviti, za njega bi bilo uputno angažirati usluge prevoditelja.

Konačno, kao što smo već napomenuli, neki časopisi očekuju da autori uz rad predaju popratno pismo. Riječ je o tekstu koji bi trebao uvjeriti urednika da rad zasluži objavljivanje te ga treba mudro sastaviti i svakako angažirati usluge prevoditelja jer glavni urednik obično na temelju takva pisma donosi odluku hoće li uopće pročitati rad kako bi provjerio vrijedi li ga slati na recenziju. Takvo je pismo poprilično zahtjevno napisati jer ne bi smjelo biti duže od jedne stranice, a treba sadržavati veliku količinu informacija i uvjeriti urednika da je rad vrijedan pozornosti. Pismo treba nasloviti na glavnoga urednika i svakako navesti njegove titule. U zaglavlju je dobro navesti i ime časopisa u koji se rad šalje kako se ne bi stekao dojam da je riječ o stereotipnome pismu koje je možda već slano u druge časopise koji su rad odbili. U tekstu pisma treba objasniti zašto je rad prikladan baš za taj časopis i kako će pridonijeti njegovim ciljevima i ugledu. Svakako treba istaknuti vrijednost rada, njegov doprinos znanstvenome području te u kakvu je odnosu s relevantnim radovima koji su već objavljeni u izabranome časopisu. Naravno, to podrazumijeva da ćemo ukratko objasniti temu istraživanja, ali treba se fokusirati na informacije koje se obično ne spominju u rukopisu. Također je dobro istaknuti na koji će način vaš rad koristiti čitateljima. U tekst pisma trebalo bi uključiti i svoj kontakt te kratku izjavu da rad nije prethodno objavljen. Kao što smo već napomenuli, sve te informacije treba uvrstiti u tekst koji nije duži od jedne stranice i koji se lako čita.

13. Literatura

Alexandrov, Andrei V., i Michael G. Hennerici. 2007. "Writing good abstracts." *Cardiovascular Diseases* 23: 256-259.

Ammon, Ulrich. 2012. "Linguistic inequality and its effects on participation in scientific discourse and on global knowledge accumulation – With a closer look at the problems of the second-rank language communities." *Applied Linguistics Review* 3: 333-355.

Ammon, Ulrich. 2003. "The international standing of the German language." U: *Languages in a Globalising World*, uredili: Jacques Mourais i Michael M. Mourais, 231-249. Cambridge: Cambridge University Press.

Anderson, Melissa S., i Nicholas H. Stenck 2011. "The problem of plagiarism." *Urologic Oncology: Seminars and Original Investigations* 29: 90-94.

Azevedo, Luís Filipe, Filipa Conário-Almeida, Joao Almeida Fonseca, Ana Costa-Pereira, João Carlos Winch, i Venceslau Hespanhol. 2011. "How to write a scientific paper – Writing the methods section." *Revista Portuguesa de Pneumologia* 17, br. 5: 232-238.

Barrass, Robert. 2005. *Scientists Must Write. A guide to better writing for sceintists, emgineers and students*. London/New York: Routledge.

Becker, Howard, S. 2007. *Writing for Social Scientists. How to Start and Finish Your Thesis, Book, or Article*. Second edition. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Bennett, Karen. 2009. "English academic style manuals: A survey." *Journal of English for Academic Purposes* 8, br. 1: 43-54.

Biber, Douglas, i Bethany Gray. 2013. "Nominalizing the verb phrase in academic science writing." U: *The Verb Phrase in English*, uredili Bas Aarts, Joanne Close, Geoffrey Leech i Sean Wallis, 99-132. Cambridge: Cambridge University Press.

Bidlake, Erin. 2008. "Whose voice gets read? English as the international language of scientific publication." *Episteme* 1, br. 1: 3-21.

Blackwell, John, i Jan Marin. 2011. *A Scientific Approach to Scientific Writing*. New York, Dortrecht, Heidelberg, London: Springer.

Boisvert, Ronald F., i Mary Jane Irwin. 2006. "Plagiarism on the Rise." *Communications of the ACM* 49, br. 6: 23-24.

Bouville, Mathieu. 2008. "Plagiarism: Words and ideas." *Science and Engineering Ethics* 14, br. 3: 311-322.

Braine, George. 2005. "The Challenge of Academic Publishing: A Hong Kong Perspective." *TESOL Quarterly* 39, br. 4: 707-716.

Brala-Vukanović, Marija, i Anita Memišević. 2014. "English path verbs: A comparative-contrastive Croatian-English analysis." *Jezikoslovlje* 15, br. 2-3: 173-197.

Bretag, Tracey, i Saadia Mahmud. 2009. "Self-Plagiarism or Appropriate Textual Re-use?" *Journal of Academic Ethics* 7: 133-205.

Bretag, Tracey, i Saadia Carapiet. 2007. "A preliminary study to determine the extent of self-plagiarism in Australian academic research." *Plagiarism: Cross-Disciplinary Studies in Plagiarism, Fabrication and Falsification* 2, br. 5: 1-15.

Cargill, Margaret, i Patrick O'Connor. 2013. *Writing Scientific Research Articles. Strategy and Steps*. Second Edition. Wiley-Blackwell.

Carrió-Pastor, María Luisa, i Eva María Mestre-Mestre. 2014. "Lexical errors in second language scientific writing: Some conceptual implications." *International Journal of English Studies* 14, br. 1: 97-108.

Carraway, Leslie. 2009. "Improve scientific writing and avoid perishing." *The American Midland Naturalist* 155: 383-394.

Cho, Seonhee. 2004. "Challenges of entering discourse communities through publishing in English: Perspectives of nonnative-speaking doctoral students in the United States of America." *Journal of Language, Identity and Education* 3, br. 1: 47-72.

Clarke, Roger. 2006. "Plagiarism by Academics: More Complex than it Seems." *Journal of the Association for Information Systems* 7, br. 2: 91-121.

Coverdale, John, Laura Roberts, Alan Lamie, i Eugene Beresin. 2006. "Writing Methods." *Academic Psychiatry* 30, br. 5: 361-364.

Cüneyt, Demir. 2018. "Hedging and academic writing: an analysis of lexical hedges." *Journal of Language and Linguistic Studies* 14, br. 4: 74-92.

Day, Robert A. 1994. *How to write and publish a scientific paper*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Duszak, Anna. 1994. "Academic discourse and intellectual styles." *Journal of Pragmatics* 21: 291-313.

Ecarnot, Fiona, Marie-France Seronde, Romain Chopard, Francois Schiele, i Nicholas Meneveau. 2015. "Writing a scientific article: A step-by-step guide for beginners." *European Geriatric Medicine* 6: 573-579.

Elefteriades, John, A. 2002. "Twelve tips on writing a good scientific paper." *International Journal of Angiology* 11: 53-55.

El Malik, Abdullahi Tambul, i Hilary Nesi. 2000. "Publishing research in second language: The case of Sudanese contributions to international medical journals." *English for Academic Purposes* 7, br. 2: 87-96.

Englander, Karen. 2014. *Writing and Publishing Research Papers in English: A Global Perspective*. New York: Springer.

Feak, Christine B., i John M. Swales. 2009. *Telling a Research Story. Writing a Literature Review*. University of Michigan Press.

Fernandes, Roberto Fabiano. 2016. "Demystifying the literature review as basis for scientific writing: SSF method." *Revista ACB: Biblioteconomia em Santa Catarina Florianapolis*, SC 21, br. 3: 550-563.

Flowerdew, John. 2019. "The linguistic disadvantage of scholars who write in English as an additional language: Myth or reality." *Language Teaching* 52: 249-260.

Flowerdew, John. 2008. "Scholarly writers who use English as an additional language: What can Goffman's "Stigma" tell us?" *Journal of English for Academic Purposes* 7: 77-86.

Flowerdew, John. 2001. "Attitudes of journal editors to nonnative speaker contributions." *TESOL Quarterly* 35, br. 1: 121-150.

Flowerdew, John. 2000. "Discourse Community, Legitimate Peripheral Participation, and the Nonnative-English-Speaking Scholar." *TESOL Quarterly* 34, br. 1: 127-150.

Flowerdew, John. 1999. "Writing for scholarly publication in English: The case of Hong Kong." *Journal of Second Language Writing* 8: 123-145.

Fowler, H. Ramsey, i Jane E. Aaron. 2011. *The Little, Brown Handbook*. Boston, MA: Pearson.

Frederikson, Kirstin, M., i John M. Swales. 1994. "Competition and discourse community: introductions from Nysvenska studier." U: *Text and Talk in Professional Contexts*, uredili: Britt-Louise Gunnarson, Per Linell i Bengt Nordberg, 9-22. Uppsala: ASLA

Freeling, Benjamin, Zoë A. Doubleday, i Sean D. Connell. 2019. "How can we boost the impact of publications? Try better writing." *PNAS* 116, br. 2: 341-343.

Germano, William. 2001. *Getting it published: a guide for scholars and anyone else serious about serious books*. Chicago: Chicago University Press.

Gledhill, Christopher. 2000. *Collocations in Science Writing. Language in Performance Series*. 22. Tübingen: Gunter Naar Verlag.

Glosman-Deal, Hilary. 2010. *Science Research Writing for Non-Native Speakers of English*. London: Imperial College Press.

Golebiowski, Zofia. 1999. "Application of Swales' model in the analysis of research papers by Polish authors." *International Review of Applied Linguistics* 37: 231-247.

Golebiowski, Zofia. 1998. "Rhetorical approaches to scientific writing. An English-Polish contrastive study." *Text & Talk* 18: 67-102.

Gopen, George D., i Judith A. Swan. 1990. "The Science of Scientific Writing." *American Scientist* 78, br. 6: 550-558.

Gosden, Hugh. 1996. "Verbal reports of Japanese novices' research writing practices in English." *Journal of Second Language Writing* 5: 109-128.

Greene, Anne. 2013. *Writing Science in Plain English*. Chicago: The University of Chicago Press.

Haggan, Madeline. 2004. "Research paper titles in literature. Linguistics and science: dimensions of attractions." *Journal of Pragmatics* 36, br. 2: 293-317.

Halliday, Michael A. K., i James R. Martin. 1993. *Writing Science. Literacy and Discursive Power*. London/Washington, DC: The Falmer Press.

Hamilton, Helen. 2004. "The nature of research writing." U: *Writing Research. Transforming Data into Text*, uredile: Judith Clare i Helen Hamilton, 33-44.

Edinburgh/London/New York/Oxford/Philadelphia/St Louis/Sydney/Toronto: Churchill Livingstone.

Hamilton, Helen, i Clare, Judith. 2004. "The shape and form of research writing." U: *Writing Research. Transforming Data into Text*, uredile: Judith Clare i Helen Hamilton, 3-18. Edinburgh/London/New York/Oxford/Philadelphia/St Louis/Sydney/Toronto: Churchill Livingstone.

Hanauer, David I., Cheryl L. Sheridan, i Karen Englander. 2019. "Linguistic Injustice in the Writing of Research Articles in English as a Second Language: Data from Taiwanese and Mexican Researchers." *Written Communication* 36, br. 1: 136-154.

Hanauer, David I., i Karen Englander. 2013. *Scientific writing in a second language*. Anderson, SC: Parlor Press.

Hartley, James. 2008. *Academic writing and publishing: A practical handbook*. New York: Routledge.

Heard, Stephen B. 2016. *The Scientist's Guide to Writing. How to write more easily and effectively throughout your scientific career*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Heard, Stephen B. 2014. "On whimsy, jokes and beauty: can scientific writing be enjoyed?" *Ideas in Ecology and Evolution* 7: 64-72.

Helgesson, Greg, i Stefan Eriksson. 2015. "Plagiarism in research." *Med. Health Care and Philos.* 18: 91-101.

Hengl, Tomislav, i Michael D. Gould. 2002. "Rules of thumb for writing research articles." http://www.itc.nl/library/Papers/hengl_rules.pdf. (pristupljeno 10.11.2022.)

Hinds, John. 1987. "Reader versus writer responsibility: A new typology." U: *Writing across languages*, uredili: Ulla Connor i Robert B. Kaplan, 141-152. Reading MA: Addison Wesley.

Howard Moore, Rebecca. 1993. "A plagiarism pentimento." *Journal of Teaching Writing* 11: 233-246.

Hyland, Ken. 2016. "Academic publishing and the myth of linguistic injustice." *Journal of Second Language Writing* 31: 58-69.

Hyland, Ken, i Françoise Salager-Meyer. 2008. "Science Writing." *Annual*

Review of Information Science and Technology 42: 297-338.

Hyland, Ken. 1999. "Academic attribution: Citation and the construction of disciplinary knowledge." *Applied Linguistics* 20, br. 3: 341-367.

Hyland, Ken. 1996. "Writing without conviction? Hedging in science research articles." *Applied Linguistics* 17, br. 4: 433-454.

Hyland, Ken. 1995. "The author in the text. Hedging scientific writing." *Hong Kong Papers in Linguistics and Language Teaching* 18: 33-42.

Jakobs, Eva-Maria. 2003. "Reproductive writing – writing from sources." *Journal of Pragmatics* 35: 893-906.

Jalalian, Mehrdad, i Hassan Danial Aslam. 2012. "Writing for academic journals: A general approach." *Electronic physician* 4, br. 2: 474-476.

Johnson-Eilola, Johndan, i Stuart A. Selber. 2007. "Plagiarism, originality, assemblage." *Computers and Composition* 24: 375-403.

Katz, Michael. 2009. *From Research to Manuscript. A Guide to Scientific Writing*. Second edition. Springer.

Kim, Karl H. S., Norman R. Relkin, Kyoung-Min Lee, i Joy Hirsch. 1997. „Distinct cortical areas associated with native and second languages." *Nature* 388: 171-174.

Kirkman, John. 2006. *Punctuation Matters. Advice on punctuation for scientific and technical writing*. London/New York: Routledge.

Kliwer, Mark A. 2006. "Writing it up: A step-by-step guide to publication for beginning investigators." *Journal of Nuclear Medicine Technology* 34, br. 1: 53-59.

Koopman, Philip. 1997. "How to write an abstract." Electrical & Computer Engineering. <http://www.ece.cmu.edu/~koopman/essays/abstract.html>. (pristupljeno 10.11.2022.)

Kueffer, Christoph, i Brendon M. H. Larson. 2014. "Responsible use of language in scientific writing and science communication." *BioScience* 64, br. 8: 719-724.

Langdon-Neuner, Elise. 2008. "Publication more than once: Duplicate publication and reuse of text." *The Journal of Tehran University Health Centre*

3, br. 1: 1-4.

Lebrun, Jean-Luc. 2007. *Scientific Writing. A Reader and Writer's Guide*. Singapore: World Scientific Publishing Company, Pte. Ltd.

Liddicoat, Anthony, J. 2005. "Writing about knowing in science: aspects of hedging French scientific writing." *LSP and Professional Communication* 5, br. 2: 8-27.

Lindsay, David. 2011. *Scientific Writing = Thinking in Words*. Collingwood, Australia: Csiro Publishing.

Lu, Chao, Yi Bu, Jie Wang, Ying Ding, Torvik Vette, Matthew Schnaars, i Chengzhi Zhang. 2019. "Examining scientific writing styles from the perspective of linguistic complexity." *Journal of the Association for Information Science and Technology* 70, br. 5: 462-475.

Mahan, Kumar P., Priya N. Swapna, S.V.V.S. Musalaika, i M. Nagasree. 2014. "Knowing and avoiding plagiarism during scientific writing." *Annals of Medical and Health Sciences Research* 4, br. 3: 193-198.

Malmfors, Birgitta, Phillip C. Garnsworthy, i Michael Grossman. 2004. *Writing and Presenting Scientific Papers*. Nottingham: Nottingham University Press.

Matešić, Mihaela, i Anita Memišević. 2016. "Pragmatics of adjectives in academic discourse: from qualification to intensification." *Jezikoslovlje* 17, br. 1-2: 179-206.

Maurer, Hermann, Frank Kappe, i Bilal Zaka. 2006. "Plagiarism – A Survey." *Journal of Universal Computer Science* 1, br. 8: 1050-1084.

Matthews, Janice R., i Robert W. Matthews. 2008. *Successful Scientific Writing. A step-by-step guide for the biological and medical sciences*. 3rd edition. Cambridge: Cambridge University Press.

Memišević, Anita. 2021. "Pisanje na hrvatskome, a objavljivanje na engleskome: nemoguća misija ili ipak ne?" U: *Odjeci SCIMETH-a (izazovi lingvističkih istraživanja)*, uredile: Magdalena Nigoević i Anastazija Vlastelić, 29-50. Split/Rijeka: Sveučilište u Splitu, Sveučilište u Rijeci, Centar za jezična istraživanja, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

Mercer, Robert E., Chrysanne Di Marco, i Frederich W. Kroon. 2004. "The frequency of hedging cues in citation contexts in scientific writing." U: *Canadian AI*, uredili: Ahmed Y. Tawfik i Steven D. Goldwin, 75-88. Berlin/Heidelberg:

Springer Verlag.

Moriarty, Marlyn F. 1997. *Writing Science Through Critical Thinking*. Books by Hollins Faculty and Staff. 56. <https://digitalcommons.hollins.edu/facbooks/56>. (pristupljeno 12.10.2022.)

Moskovitz, Cary. 2019. "Text Recycling in Scientific Writing." *Sci.Eng. Ethics* 25: 813-851.

Naylor, W. Patrick, i Carlos A. Muñoz-Viversos. 2005. "The art of scientific writing: How to get your research published!" *Journal of Contemporary Dental Practice* 6, br. 2: 164-180.

Neville, Colin. 2007. *The Complete Guide to Referencing and Avoiding Plagiarism*. McGraw Hill: Open University Press.

Norman, Guy J. 2003. "Consistent naming in scientific writing: sound advice or shibboleth?" *English for Specific Purposes* 22: 113-130.

Okamura, Akiko. 2008. "Citation forms in scientific texts: Similarities and differences in L1 and L2 professional writing." *Nordic Journal of English Studies* 7, br. 3: 61-81.

Paltridge, Brian, i Sue Starfield. 2007. *Thesis and dissertation writing in a second language. A handbook for supervisors*. London: Routledge.

Peat, Jennifer, Elizabeth Elliott, Louise Baur, i Victoria Keena. 2002. *Scientific Writing: Easy when you know how*. London: BMJ Books.

Pecorary, Diane. 2003. "Good and original: Plagiarism and patchwriting in academic second-language writing." *Journal of Second Language Writing* 12: 317-345.

Pennycook, Alastair. 1996. "Borrowing Other's Words: Text, Ownership, Memory and Plagiarism." *TESOL Quarterly* 30, br. 2: 201-230.

Pérez-Llantada, Carmen, Ramón Plo, i Gibson Ferguson. 2011. "You don't say what you want, only what you can": The perceptions and practices of senior Spanish academics regarding research writing practices in English." *English for Specific Purposes* 30: 18-30.

Pérez-Llantada, Carmen. 2010. "The 'dialects of change' as a facet of globalisation: Epistemic modality in academic writing." U: *English for Professional and Academic Purposes*, uredili: Miguel F. Ruiz-Garrido, Juan C.

Palmer-Silvera i Immaculada Fortonet-Gómez, 25-41. Amsterdam-New York: Rodopi.

Phothongsunan, Sureepong. 2016. "Thai University Academics' Challenges of Writing for Publication in English." *Theory and Practice in Language Studies* 6, br. 4: 681-685.

Phuong, Dzong Pho, i Tran Thi Minh Phuong. 2016. "Obstacles to Scholarly Publishing in the Social Sciences and Humanities: A Case Study of Vietnamese Scholars." *Publications* 4: 19. doi: [10.3390/publications4030019](https://doi.org/10.3390/publications4030019).

Potthost, Martin, Alberto Barrón-Cadeño, Stein Benno, i Paolo Rosso, Paolo. 2011. "Cross-language plagiarism detection." *Language Resources and Evaluation* 45, br. 1: 45-62.

Robillard, Amy E. 2006. "Young scholars affecting composition: A challenge to disciplinary citation practice." *College English* 68, br. 3: 253-270.

Roig, Manuel. 2015. *Avoiding Plagiarism, Self-Plagiarism and Other Questionable Practices: A Guide to Ethical Writing*. New York: St. John's University Press.

Roig, Manuel. 2010. "Plagiarism and self-plagiarism: What every author should know." *Biochemia Medica* 20, br. 3: 295-300.

Schimmel, Joshua. 2012. *Writing Science. How to write papers that get cited and proposals that get funded*. Oxford: Oxford University Press.

Schuster, Ethel, Haim Levkowitz, i Osvaldo N. Oliviera Jr., ur. 2014. *Writing Scientific Papers in English Successfully. Your Complete Roadmap*. Andover, MA & Sao Carlos, Brazil.

Simkhada, Padam, Edwin van Teijlingen, Vanora Hundley, i Bibha D. Simkahada. 2013. "Writing an abstract for a scientific conference." *Kathmandu University Medical Journal* 11, br. 3: 262-265.

Sionis, Claude. 1995. "Communication strategies in the writing of scientific research articles by non-native users of English." *English for Specific Purposes* 14, br. 2: 99-113.

Soler, Viviana. 2007. "Writing titles in science: An exploratory study." *English for Specific Purposes* 26: 90-102.

Sterk, Peter J., i Klaus F. Rabe. 2008. "The joy of writing a paper." *Breathe* 4,

br. 3: 225-232.

Swales, John M. 2004. *Research Genres. Exploration and Application*. Cambridge: Cambridge University Press.

Swales, John M., i Christine B. Feak. 2004. *Academic writing for graduate students*. 2nd edition. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Sword, Helen. 2012. *Stylish academic writing*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Syed, Shahabeddin. 2009. "Plagiarism in Academia." *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education* 21, br. 3: 353-359.

Sylin-Roberts, Heather. 2002. *Writing for Science and Engineering. Papers, Presentations and Reports*. Butterworth-Heinemann.

Tardy, Christine. 2004. "The role of English in scientific communication: lingua franca or Tyrannosaurus rex?" *Journal of English for Academic Purposes* 3: 247-269.

Thody, Angela. 2006. *Writing and Presenting Research*. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage Publications.

Thrower, Peter. 2012. "Eight reasons I rejected your article": A journal editor reveals the top reasons so many manuscripts don't make it to the peer review process. Elsevier Connect. [Bibliotecaetsiibejor.usol.es/wp-content/uploads/2016/07/c – Eight-reasons-I-rejected-your-article.pdf](https://www.bibliotecaetsiibejor.usol.es/wp-content/uploads/2016/07/c_Eight-reasons-I-rejected-your-article.pdf). (pristupljeno 31. 10. 2022.)

Tutin, Agnes. 2010. Evaluative adjectives in academic writing in the humanities and social sciences. U: *Constructing Interpersonality. Multiple Perspectives on Written Academic Genres*, uredili: Rosa Lores-Souz, Pilar Mur-Duenas i Enrique Lafuente-Millan 219-242. Cambridge: Cambridge University Press.

van Leeuwen, Thed N., Henk F. Moed, Robert J. W. Tussen, Martijn S. Visser, i Anthony F. J. van Raan. 2001. "Language biases in the coverage of the Science Citation Index and its consequences for international comparisons of national research performance." *Scientometrics* 51: 335-346.

Vasconcelos, Sonia M. 2007. "Writing up research in English: Choice or necessity?" *Revista de Colégio Brasileiro de Cirurgias* 34, br. 1: 62-63.

Vassileva, Irena. 2001. "Commitment and detachment in English and Bulgarian

academic writing." *English for Specific Purposes* 20: 83-103.

Vassileva, Irena. 1997. "Hedging in English and Bulgarian academic writing." U: *Culture and Styles in Academic Writing*, uredila: Anna Duszak, 203-223. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Ventola, Eija. 1997. "Modalization: Probability – an exploration into its role in academic writing." U: *Culture and Styles in Academic Writing*, uredila: Anna Duszak, 157-179. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Ventola, Eija. 1992. "Writing scientific English: Overcoming intercultural problems." *International Journal of Applied Linguistics* 2, br. 2: 191-220.

Wallwork, Adrian. 2011. *English for Writing Research Papers*. New York/ Dordrecht/ Heidelberg/ London: Springer.

Williams, Joseph M. 1990. *Style: Toward Clarity and Grace*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Yakhontova, Tatyana. 2002. "'Selling' or 'telling'? The issue of cultural variation in research genres." U: *Academic Discourse*, uredio: John Flowerdew, 216-232. Harlow UK: Pearson.

Yakhontova, Tatyana. 2001. "Textbooks, contexts and learners." *English for Specific Purposes* 20: 397-415.

Yang, Jen Tsi. 1995. *An Outline of Scientific Writing for Researchers with English as a Foreign Language*. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

Yen, Chun-Ping, i Tzu-Wei Hung. 2018. "New data on linguistic diversity of authorship in Philosophy journals." *Erkenn* 84: 953-974.

Popis radova na koje se referira primjer sažimanja literature:

Allen, Shanley, Asli Özyürek, Sotaro Kita, Amanda Brown, Reyhan Furman, Tomoko Ishizuka, i Mihoko Fujii. 2007. "Language-specific and universal influences in children's syntactic packaging of Manner and Path: A comparison of English, Japanese and Turkish." *Cognition* 102: 16-48.

Bowerman, Melissa, Lourdes De León, i Soonja Choi. 1995. "Verbs, particles, and spatial semantics: Learning to talk about spatial actions in typologically

different languages." U: *Proceedings of the Twenty-seventh Annual Child Language Research Forum*, uredila: Eve V. Clark, 101-110. Stanford: Center for the Study of Language and Information.

Cadierno, Teresa. 2008. Learning to talk about motion in a foreign language. U: *Handbook of cognitive linguistics and Second Language Acquisition*, uredili Peter Robinson i Nick C. Ellis, 239-275. New York & London: Routledge.

Cadierno, Teresa, i Lucas Ruiz. 2006. "Motion events in Spanish L2 acquisition." *Annual Review of Cognitive Linguistics* 4: 183-216.

Cadierno, Teresa. 2004. "Expressing motion events in a second language: A cognitive typological perspective." U: *Cognitive linguistics, second language acquisition, and foreign language teaching*, uredili Michael Achard i Susanne Niemier, 13-49. Berlin: Mouton de Gruyter.

Cifuentes-Férez, Paula, i Dedre Gentner. 2006. "Naming motion events in Spanish and English." *Cognitive Linguistics* 17, br. 4: 443-462.

Hickmann, Maya. 2008. *Children's discourse. Person, space and time across languages*. Cambridge: Cambridge University Press.

Maguire, Mandy J., Kathy Hirsh-Pasek, Roberta Michnick Golinkoff, Mutsumi Imai, Etsuko Haryu, Sandra Vonegas, Hiroyuki Okada, Rachel Pulverman, i Brenda Sanchez-Davis. 2010. "A developmental shift from similar to language-specific strategies in verb acquisition: A comparison of English, Spanish and Japanese." *Cognition* 114: 299-319.

McNeill, David, i Susan Duncan. 2000. "Growth points in thinking-for-speaking." U: *Language and Gesture*, uredio: David McNeill, 141-161. Cambridge: Cambridge University Press.

Naigles, Letitia R., i Paula Terrazas. 1998. "Motion-verb generalizations in English and Spanish: Influences of language and syntax." *Psychological Science* 9, br. 5: 363-369.

Navarro, Samuel, i Elena Nicoladis. 2005. "Describing motion events in adult L2 Spanish narratives." *Selected Proceedings of the 6th Conference on the Acquisition of Spanish and Portuguese as First and Second Languages*, 102-107. Somerville, M.A.: Cascadilla Proceedings Project.

Özçalışkan, Seyda, i Dan I. Slobin. 2000. „Climb up vs. ascend climbing: Lexicalization choices in expressing motion events with manner and path components." U: *Proceedings of the 24th annual Boston University Conference*

on Language Development. Vol. 2, uredile: Catherine Howell, Sarah A. Fish, Thea Keith-Lucas, 558-572. Somerville, MA: Cascadilla Press.

Özçalışkan, Seyda, i Dan I. Slobin. 1999. "Learning how to search for the frog: Expression of manner of motion in English, Spanish and Turkish." U: *Proceedings of the 23rd Annual Boston University Conference of Language Development*, uredile: Annabel Greenhill, Heather Littlefield, i Cheryl Tano, 541-552. Somerville, MA: Cascadilla Press.

Özyürek, Asli, i Seyda Özçalışkan. 2000. "How do children learn to conflate manner and path in their speech and gestures? Differences in English and Turkish." U: *The Proceedings of the Thirtieth Annual Child Language Research Forum*, uredila: Eve V. Clark, 77-85. Stanford. CA: CSLI Publications.

Özyürek, Asli, i Sotaro Kita. 1999. "Expressing manner and path in English and Turkish: Differences in speech, gesture, and conceptualization." U: *Proceedings of the Twenty-first Annual Conference of the Cognitive Science Society*, uredili: Martin Hahn i Scott C. Stoness, 507-512. Mahwah, NJ. Lawrence Erlbaum Associates.

Papafragou, Anna, Justin Hulbert, i John Trueswell. 2008. "Does language guide event perception? Evidence from eye movements." *Cognition* 108: 155-184.

Pruden, Shannon M., Kathy Hirsh-Pasek, i Roberta M. Golinkoff. 2008. "Current events: How infants parse the world and events for language." U: *Understanding events: From Perception to Action*, uredili: Thomas F. Shipley i Jeffrey M. Zachs, 160-192. Oxford: Oxford University Press.

Pulverman, Rachel, Roberta Michnick Galinkoff, Kathy Hirsh-Pasek, i Jennifer Sootsman Buresh. 2008. "Infants discriminate manners and paths in non-linguistic dynamic events." *Cognition* 108: 825-830.

Slobin, Dan I. 2008. "The child learns to think for speaking: Puzzles of crosslinguistic diversity in form-meaning mappings." U: *Studies in Language Sciences* 7, uredili: Tamiko Ogura, Tamiko, Harumi Kobayashi, Shunji Inagaki, Makiko Hirakawa, Setsuko Arita, i Yasushi Terao, 3-22. Tokyo: Kurosio Publishers.

Slobin, Dan I. 2006. "What makes manner of motion salient? Explorations in linguistic typology, discourse and cognition." U: *Space in languages: Linguistic systems and cognitive categories*, uredili: Maya Hickman i Stéphane Robert, 59-81. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Slobin, Dan I. 2005. "Linguistic representations of motion events: What is signifier and what is signified?" U: *Iconicity Inside Out: Iconicity in Language and Literature* 4, uredili: Constantino Maeder, Olga Fischer, i William J. Herlofsky, 307-322. Amsterdam/Philadelphia. John Benjamins.

Slobin, Dan I. 2004. "The many ways to search for a frog: linguistic typology and the expression of motion events." U: *Relating events in narrative: typological and contextual perspectives*, uredili: Sven Stromqvist i Ludo Verhoeven, 219-258. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Slobin, Dan I. 2003. "Language and thought online: Cognitive consequences of linguistic relativity." U: *Language in mind: Advances in the study of language and thought*, uredile: Dedre Gentner i Susan Goldin-Meadow, 157-192. Cambridge, MA: MIT Press.

Slobin, Dan I. 2002. "Cognitive and communicative consequences of linguistic diversity." U: *The diversity of languages and language learning*, uredio: Sven Strömqvist, 7-23. Lund, Sweden: Lund University, Centre for Languages and Literature.

Slobin, Dan I. 1997. "The universal, the typological, and the particular in acquisition." U: *The Crosslinguistic Study of Language Acquisition*. Volume 5: Expanding the Contexts, uredio: Dan I. Slobin, 1-39. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Slobin, Dan I. 1996. "From 'thought and language' to 'thinking for speaking'". U: *Rethinking Linguistic Relativity*, uredili: John Joseph Gumperz i Stephen Levinson. Cambridge: Cambridge University Press.

Talmy, Leonard. 2001a. *Toward a Cognitive Semantics. Vol.1*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Talmy, Leonard. 2001b. *Toward a Cognitive Semantics. Vol. 2*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Talmy, Leonard. 1985. "Lexicalization patterns: Semantic structure in lexical forms." U: *Language typology and syntactic description: Grammatical categories and the lexicon. Volume III: Grammatical Categories and the Lexicon*, uredio: Timothy Shopen, 57-149. Cambridge: Cambridge University Press.

ISBN 978-953-361-135-8 (PDF)